

AISTITIEDON KÄSITTELYN TUKEMINEN LEIKKIPUISTOYMPÄRISTÖSSÄ

Opasvihko sensomotorisista hiekkalaatikkoleikeistä

Anni Savolainen

Opinnäytetyö
Maaliskuu 2012

Toimintaterapian koulutusohjelma
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala

Tekijä(t) SAVOLAINEN, Anni	Julkaisun laji Opinnäytetyö	Päivämäärä 19.3.2012
	Sivumäärä 86	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus ( ) saakka	Verkkojulkaisulupa myönnetty (X)
Työn nimi Aistitiedon käsittelyn tukeminen leikkipuistoympäristössä – Opasvihko sensomotorista hiekkalaatik- koleikeistä		
Koulutusohjelma Toimintaterapia		
Työn ohjaaja(t) RITSILÄ, Jaana		
Toimeksiantaja(t) Jyväskylän yhteistoiminta-alueen (JYTE) terveyskeskus, kuntoutus -ja terapiapalvelut, lasten toiminta- terapia		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyö on kaksiosainen. Toiminnallisen opinnäytetyön ensimmäinen osuus koostuu <i>raportointiosuudesta</i> ja toinen opinnäytetyöprosessin tuloksena kirjoitetusta <i>opasvihkosta</i>. Opinnäytetyön toiminnalliseen osuuteen osallistui 6 -vuotiaan pojan perhe. Yhteistyöhön kuului tapaamisia leikkipuistoissa ja perheen kotipihaassa, missä opiskelija ohjasi etukäteen suunniteltuja aistitiedon käsitte- lyä tukevia ulkoleikkejä. Leikkiympäristöissä hyödynnettiin useita leikkipuistovälineitä, luonnonmate- riaaleja ja erilaisia ulkoleikkivälineitä. Opasvihko rajattiin koskemaan useimmista leikkipuistoista ja kotipihoista löytyvää hiekkalaatikkoo. Opasvihko sensomotorisista hiekkalaatikkoleikeistä koottiin käytännön kokemuksen, teorian ja yhteistyökumppaneiden palautteen pohjalta.</p> <p>Opinnäytetyön raportointiosuudessa esitellään opasvihkoa tukevaa teorian tietoa aistitiedon käsittelyn häiriöstä ja kuvaillaan opasvihkon työstämisprosessia. Opinnäytetyö rakentuu The Model of Person, Environment and Occupation (PEO) -mallin mukaisesti, mikä tarkastelee yksilön toiminnallista suori- utumista. Aistitiedon käsittelyn häiriön vaikutuksia lapsen toiminnalliseen suoriutumiseen tarkaste- laan mallin mukaisesti yksilön, ympäristön ja toiminnan näkökulmista. Yksilö käsittää lapsen, fyysise- nä ympäristönä leikkipuiston ja sosiaalisena ympäristönä vanhemmat sekä toiminta hiekkalaatikko- leikit.</p> <p>Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa uusi työväline toimeksiantajana toimivan Jyväskylän yhteis- toiminta-alueen (JYTE) lasten toimintaterapian käyttöön. Opasvihkon tarkoituksena on toimia toimin- taterapeuttien työvälineenä etenkin vanhempien neuvonnassa ja ohjauksessa. Opasvihko antaa ohjeita lapsen leikin tukemiseksi lapsen luontaisessa ympäristössä ja keinoja erilaisten kehitystä tu- kevien sensomotoristen hiekkalaatikkoleikkien toteuttamiseksi. Leikeissä hiekka on väline aistikoke- musten saamiseen ja useiden sensomotoristen taitojen harjoitteluun.</p>		
Avainsanat (asiasanat) Toimintaterapia, aistitiedon käsittelyn häiriö, leikkipuisto, ulkoleikki, hiekkalaatikko, neuvonta ja ohjaus		
Muut tiedot Liitteenä opasvihko, 16 sivua		

Author(s) SAVOLAINEN, Anni	Type of publication Bachelor's Thesis	Date 19.3.2012
	Pages 86	Language Finnish
	Confidential ☐ Until	Permission for web publication ☒ (X)
Title Supporting sensory processing in a playground environment – A guidebook for sensory motor play in the sandbox		
Degree Programme Degree Programme in Occupational Therapy		
Tutor(s) RITSILÄ, Jaana		
Assigned by Jyväskylä City Social and Health Care, Children's occupational therapy		
Abstract <p>The bachelor's thesis consists of two parts. The first part of this functional thesis is a <i>report</i> and the second part is a <i>guidebook</i> written as a result of the thesis process. The family of a 6-year-old boy participated in the functional part of the thesis. Cooperation with them consisted of meetings in playgrounds and the family's home yard, where the author guided outdoor games planned in advance for the support of the child's sensory processing. Several items of playground equipment, natural materials and different kinds of outdoor play equipment were used in the play environments. The guidebook was restricted to the sandbox found in most playgrounds and yards. The guide-book of sensory motor play in the sandbox was compiled on the basis of practical experience, theory and the cooperation partners' feedback.</p> <p>The report part of the bachelor thesis presents the theory base of the sensory processing disorder and describes the working process of the guide-book. The thesis was built on The Model of Person, Environment and Occupation (PEO), which analyses individual's occupational performance. The effects of a sensory processing disorder in a child's performance were analyzed according to the model from the perspectives of the individual, environment and occupation. The individual in this case was the child, the physical environment was the playground, the social environment was the parents and the occupation was playing in the sandbox.</p> <p>The aim of the bachelor thesis was to produce a new tool for children's occupational therapy services of the Jyväskylä City Social and Health Care Centre. The guidebook's purpose is to help occupational therapists to give advice and guidance to parents. The guidebook gives advice for the support of a child's play in a natural environment and suggests different ways to implement sensory motor sandbox play which supports a child's development. In play, sand is a tool for receiving sensory experiences and a way of practicing many sensory motor skills.</p>		
Keywords Occupational therapy, sensory processing disorder, playground, outdoor play, sandbox, advice and guidance		
Miscellaneous As an appendix guidebook, 16 pages		

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO.....	3
2 TOIMINNALLINEN OPINNÄYTETYÖ	5
2.1 Opinnäytetyön lähtökohdat ja tavoitteet.....	6
2.2 Aikaisemmat tutkimukset.....	10
2.3 Viitekehys.....	11
3 AISTITIEDON KÄSITTELYN HÄIRIÖ LAPSELLA (YKSILÖ)	12
3.1 Yksilö (person).....	12
3.2 Aistitiedon käsittely.....	17
3.3 Aistijärjestelmät	17
3.3.1 Taktiilinen aistijärjestelmä	19
3.3.2 Proprioseptiivinen aistijärjestelmä.....	19
3.3.3 Vestibulaarinen aistijärjestelmä.....	20
3.4 Aistitiedon käsittelyn häiriö (SPD= Sensory Processing Disorder)	22
3.4.1 Aistitiedon säätelyn häiriö (SMD= Sensory Modulation Disorder)	23
3.4.2 Aistitiedon käsittelyyn liittyvä motorinen häiriö (SBMD= Sensory-Based Motor Disorder)	26
3.4.3 Aistitiedon erottelun häiriö (SDD= Sensory Discrimination Disorder)	27
4 LEIKKIPUISTO LAPSEN TOIMINTAYMPÄRISTÖNÄ (YMPÄRISTÖ).....	28
4.1 Ympäristö (environment).....	28
4.2 Leikkipuisto fyysisenä toimintaympäristönä	29
4.3 Vanhemmat sosiaalisena toimintaympäristönä	31
5 LEIKKIPUISTO- JA PIHALEIKIT TOIMINTANA (TOIMINTA).....	36
5.1 Toiminta (Occupation).....	36
5.2 Leikki toimintana	37
5.2.1 Sensomotoriikka	38
5.2.2 Hiekkalaatikkoleikit.....	41
6 OPINNÄYTETYÖPROSESSI	42
6.1 Opinnäytetyön eteneminen.....	43
6.2 Opasvihkon laadinta	46
6.3 Opasvihkon valmistamiseen käytetty aineisto	49

6.3.1 Tiedonhaku	49
6.3.2 Havainnointi	50
6.3.3 Valokuvaus	51
6.3.4 Toimintaterapeuttien palaute	51
6.3.5 Perheen palaute	52
7 POHDINTA	54
7.1 Opinnäytetyö oppimisprosessina.....	54
7.2 Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys.....	56
7.3 Jatkotutkimusehdotukset	58
LÄHTEET	59
LIITTEET	61
Liite 1. Palautekysely vanhemmille	61
Liite 2. Opinnäytetyön toiminnallisen osuuden leikkisuunnitelmat	63
Liite 3. Opasvihko sensomotorisista hiekkalaatikkoleikeistä	1

KUVIOT

KUVIO 1	PEO	12
KUVIO 2	Aistijärjestelmien luokittelu	18
KUVIO 3	Aistitiedon käsittelyn häiriön luokittelu	23
KUVIO 4	Leikin tyypit	37
KUVIO 5	Opinnäytetyön eteneminen	43
KUVIO 6	Opasvihkon valmistumisen vaiheittainen eteneminen.....	47

TAULUKOT

TAULUKKO 1 Esimerkkejä aistitiedon käsittelyn häiriön ilmenemisestä leikissä	15
---	----

1 JOHDANTO

”On ollu kiva etsiä merirosvolippuja ja kiipeillä telineillä. Pallon kanssa tein monia temppuja ja hiekkaankin piirtelin. Leikkipuiston verkkokeinu taisi olla parasta. Itkettää aina kun pitää jättää joku ihminen kauemmas.” - Opinnäytetyöprosessiin osallistuneen 6 -vuotiaan pojan mietteitä leikkipuistoleikeistä

Jokainen on varmasti kuullut sanonnan *”leikki on lapsen työtä”*. Se korostaa leikin tärkeyttä lapsuudessa ja tarkoittaa leikin olevan lapsen pääasiallista toimintaa. Leikin kautta lapsi harjoittelee monia kehitykselle välttämättömiä taitoja. Leikkivälineet ja mielikuvitus ovat taas lapsen työvälineitä, joilla leikkiä voidaan toteuttaa. Ulkoleikeissä leikkipuisto, kotipiha tai lähiympäristön luonto ovat lapselle luontaisia ympäristöjä, missä leikitaitoja voidaan harjoittaa. Lapsen leikkiin ja taitojen kehittymiseen vaikuttaa kuitenkin myös lasten yksilöllisyys ja taitojen oppimisen taustalla vaikuttavat sensomotoriset valmiudet. Lapsen kehityksellinen häiriö vaatii enemmän aikaa ja koko perheen tukea taitojen harjoitteluun. Sekä vanhempien että asiantuntijoiden, kuten toimintaterapeutin, rooli on tärkeä lapsen aistitiedon käsittelyn kehittymistä tukevan toiminnan edistämiseksi.

Toimintaterapian tohtori Ayres kehitti sensorisen integraation teorian pohjaten työssä lapsen normaaliin kehitysteoriaan ja yhdistäen siihen aivotoiminnan. Ensimmäiset seitsemän ikävuotta ovat ensisijaisen tärkeitä hermostossa tapahtuvan aistitiedon käsittelyn kannalta. Lasta houkuttelevat aistikokemukset ja kehon liikuttaminen niiden mukaisesti, koska sensomotorisen kehityksen aikana motoriset kokemukset ovat älyllisiä ja sosiaalisia taitoja hallitsevampia. Näiden varhaisten vuosien aikana terapia tuo parhaan mahdollisen tuloksen, jolloin hoidon aloittaminen varhaisessa vaiheessa vaikuttaa merkittävästi lapsen kehityksen kulkuun. Ayresin merkittävimpiä saavutuksia on tiedon lisääminen aistimusten ja fyysisen ympäristön suuresta vaikutuksesta lapsen kehitykseen. (Ayres 2008, 270–271, 33.)

Leikkikokemusten kautta myös lapsen aistitiedon käsittely kehittyy, jonka tuloksena leikki on jäsentyneempää ja kehittyneempää. Nyky-yhteiskunnan kehityssuuntaus johtaa yhä vähäisempään ajankäyttöön, harvempiin leikkipaikkoihin, vähempään aktiiviseen toimintaan ja lisääntyneeseen viihdemedian parissa käytettyyn aikaan. Leikinomainen toiminta on myös vähentynyt kouluissa jatkuvasti ja jäänyt tiedollisen oppimisen varjoon, esimerkiksi liikunnan ja taide-aineiden opetuksen kohdalla. Lap- silta rajataan mahdollisuuksia motoristen taitojen harjoittamiseen aktiivisesti vuoro- vaikutuksessa ympäristön kanssa. Tämä on yksi syy siihen, että aistitiedon käsittelyn häiriöiden ja muiden kehitysviiveiden takia lapsia ohjautuu yhä enemmän toimintate- rapiaan. (Ayres 2008, 271.) Näin ollen sensomotoriset taidot ovat tärkeitä lapsen kehitykselle ja kasvulle, koska ne luovat perustan aistitiedon käsittelyn kehittymiselle ja vaativampien älyllisten- ja sosiaalisten taitojen oppimiselle.

Asiantuntijat ja vanhemmat ovat merkittävässä asemassa lapsen leikin ja muun kehi- tystä tukevan toiminnan edistämisessä. Perheiden tulisi tietoisesti sisällyttää arkiru- tiineihinsa vuorovaikutteista ja aktiivista leikkiä lapsen kanssa. Lapset tarvitsevat ai- kaa urheilu- ja muiden harrastusten lisäksi myös vähemmän strukturoituun vapaa- seen leikkiin, joka kehittää niin lapsen luovuutta kuin tarkoituksenmukaista toimin- taa. (Ayres 2008, 271–272.) Kotona ja muissa lapsen toimintaympäristöissä tapahtu- vat päivittäiset toiminnot ovat olennaisia kehitykseen vaikuttavia tekijöitä. Arjen toi- minta -ja vuorovaikutustilanteet toimivat merkittävänä kasvualustana. Päivittäisten rutiinien kautta oppiminen tapahtuu jäljittelemällä toimintoja, osallistumalla yhtei- seen toimintaan, tekemällä erilaisia tehtäviä ja käyttämällä sosiaalisia oppimisen kei- noja. Toiminnot voidaan nähdä myös tavoitteellisina oppimistilanteita. (Määttä 1999, 79.) Lapsen kehitystä vie eteenpäin vuorovaikutus lähiympäristön kanssa. Leikkipuis- to, kotipiha ja luonto ovat yleisiä lasten leikkiympäristöjä, joissa oppimista tapahtuu ympäristön tutkimisen ja monipuolisen liikkumisen kautta. Aikuisen ymmärryksen ja tuen avulla leikkiä voidaan ohjata lapsen kehitystä tukevaan suuntaan.

Aistitiedon käsittelyn teoria keskittyy ensisijaisesti taktiiliseen eli tuntoaistiin, prop- rioseptiiviseen eli asentotuntoaistiin ja vestibulaariseen eli liike -ja tasapaino aistijär-

jestelmään. (Yack, Sutton & Aquilla 2001, 49). Tässä opinnäytetyössä käsitellään nimenomaan edellä mainittuja aisteja. Opinnäytetyö on kaksiosainen. Työn ensimmäinen osuus on opinnäytetyöhön kuuluva raportointiosuus ja toinen osuus tiedonhaun sekä opinnäytetyöprosessiin kuuluneen toiminnallisen osuuden pohjalta syntynyt opasvihko. Raportointiosuudessa kuvaillaan opinnäytetyön teoreettista taustaa ja opinnäytetyöprosessin etenemistä. Opasvihko nimeltä ”*Sensomotorisia leikkejä hiekkalaatikolla -opasvihko*” on opinnäytetyön liitteenä (liite 3).

2 TOIMINNALLINEN OPINNÄYTETYÖ

Opinnäytetöiden toimeksiantajat toivovat nykyään yhä enemmän tutkimuksellisten opinnäytetöiden rinnalle myös toiminnallisia opinnäytetöitä. Käytännön kokemuksen ja toiminnan kautta syntyvä tieto nähdään arvokkaana. Toiminnallinen opinnäytetyö huomioi sekä käytännölliset että teoreettiset tarpeet. Myös toiminnallisessa opinnäytetyössä pyritään tutkivaan ja kehittävään otteeseen, mutta tutkimus on lähinnä selvityksen tekemistä, jolloin selvitys on yksi tiedonhankinnan keino. Toiminnallisessa opinnäytetyössä päämääränä on ammatilliseen käytäntöön suunnattu fyysinen tuotos, kuten esimerkiksi jonkin käytännön toiminnan ohjeistaminen, opastaminen tai toiminnan järjestäminen. Toteutustapana voi siis olla esimerkiksi jollekin kohderyhmälle suunnattu opas tai tapahtuma. Toiminnallisessa opinnäytetyössä yhdistetään käytännön toteutus ja sen raportointi tutkimusviestinnän keinoin. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 6-8.)

Opinnäytetyön teeman valintaan vaikutti opinnäytetyöntekijän kiinnostus lasten toimintaterapiaa kohtaan ja aikaisemmat kokemukset lasten terapeuttisen aistiryhmän ohjauksesta opintoihin kuuluvan harjoittelun aikana. Tutkimuksellisen opinnäytetyön sijaan päätettiin toteuttaa toiminnallinen opinnäytetyö, jonka tuotoksena syntyvä konkreettinen tuote on opasvihko. Myös toimintaterapian alan vahvalla näkökulmalla toiminnallisuuteen oli vaikutusta opinnäytetyömuodon valintaan. Opin-

näytetyössä nähtiin tärkeänä sen pohjalta valmistuvan tuotoksen hyöty työelämässä. Opinnäytetyön toiminnallisuus mahdollistaa opinnäytetyöntekijälle teorian ja käytännön yhdistämisen, mikä koetaan tärkeänä taitona myös työelämässä.

2.1 Opinnäytetyön lähtökohdat ja tavoitteet

Ammattikorkeakoulujen opinnäytetoilta odotetaan työelämälähtöisyyttä, käytännönläheisyyttä, toteutuksessa käytettyä tutkimuksellista asennetta ja riittävää alan tietojen ja taitojen hallitsemista. (Vilka ym. 2003, 10). Nämä ovat lähtökohtia, joihin tässä opinnäytetyössä pyritään vaikuttamaan. Lisäksi opasvihkon työstämisprosessi on pohjautunut sen toteuttamiseen osittain vaikuttaneisiin näkökulmiin luovien terapiamenetelmien käytöstä, kestävästä kehityksestä ja lasten ulkoleikkien tärkeydestä nykypäivänä.

Opinnäytetyö rakentuu toimintaterapian mallin nimeltä The Model of Person, Environment and Occupation (PEO) mukaisesti, mikä tarkastelee toiminnallista suoriutumista yksilön, ympäristön ja toiminnan näkökulmista. Opinnäytetyössä etsitään vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

- **YKSILÖ: Mitä tarkoittaa aistitiedon käsittely ja siihen liittyvät häiriöt yksilön eli lapsen ominaisuutena?**
→ *tiedonhaku (kappale 3)*
- **YMPÄRISTÖ: Miten leikkipuisto fyysisenä ympäristönä ja vanhemmat sosiaalisena ympäristönä tukevat lapsen aistitiedon käsittelyä?**
→ *opinnäytetyön toiminnallinen osuus eli leikkipuistotapaamiset: leikkipuistotapaamisille tehdyt leikkisuunnitelmat (liite 2), raportoinnissa opinnäytetyöntekijän ja vanhempien kokemukset, tiedonhaku (kappale 4 & opasvihkossa osio ”10 ohjetta leikin tukemiseksi”)*

- **TOIMINTA: Millaisilla hiekkalaatikolla toteutuvilla toiminnoilla eli hiekkalaatikoleikeillä vanhemmat voisivat tukea lapsen aistitiedon käsittelyä kotona lapsen arkiympäristössä?**

→ *opasvihko (liite 3)*

Tavoitteena tämän toiminnallisen opinnäytetyön kautta on kehittää työelämää käytännönläheisellä tavalla. Toimintaterapeuttien ja vanhempien käyttöön kehitetään uusi työväline, opasvihko lasten aistitiedon käsittelyä tukevista hiekkalaatikoleikeistä. Toimintaterapeutit voivat hyödyntää opasta antaessaan neuvontaa ja ohjausta vanhemmille lapsen aistitiedon käsittelyn sekä useiden muiden taitojen kehittymisen tukemiseksi toimintaterapian vastaanottokäyntien lisäksi kotona ulkoleikeissä. Opasvihko sisältää erilaisia leikkejä, joita voidaan toteuttaa useimmista leikkipuistoista ja kotipihoista löytyvällä hiekkalaatikolla. Opasvihko antaa ohjeita lapsen leikin tukemiseksi lapsen luontaisessa arjen ympäristössä ja keinoja erilaisten kehitystä tukevien sensomotoristen hiekkalaatikoleikkien toteuttamiseksi.

Opinnäytetyön toiminnalliseen osuuteen osallistui 6-vuotiaan pojan perhe. Yhteistyöhön kuului yhteensä neljä tapaamista kahdessa eri leikkipuistossa ja perheen kotipihoissa. Kolmella tapaamisesta opinnäytetyöntekijä ohjasi etukäteen suunniteltuja aistitiedon käsittelyä tukevia ulkoleikkejä ja antoi neuvontaa ja ohjausta vanhemmille. Ulkoleikeissä hyödynnettiin useita leikkipuistovälineitä, luonnonmateriaaleja ja erilaisia ulkoleikkimateriaaleja. Opasvihko rajattiin koskemaan useimmista leikkipuistoista ja kotipihoista löytyvää hiekkalaatikkoa. Opasvihko sensomotorisista hiekkalaatikoleikeistä koottiin opinnäytetyöntekijän leikkipuistotapaamisista saadun käytännön kokemuksen, teoriatiedon ja toimeksiantajien antaman palautteen pohjalta. Opinnäytetyön raportointiosuuden tavoite on kuvata opinnäytetyöprosessia sekä lisätä tietoa lasten aistitiedon käsittelyn vaikeuksista ja toimintaympäristönä leikkipuiston ja ulkoleikkien merkityksestä lapsen kehitykseen. Vanhempien ymmärrys aistitiedon käsittelyn vaikutuksista lapsen käyttäytymiseen ja toimintaan antaa mahdollisuuden sekä lapsen taitojen kehittymiselle että myös vanhemman ja lapsen positiivisen vuorovaikutuksen vahvistumiselle.

Opinnäytetyö on valmistunut yhteistyöstä monien eri tahojen kanssa. Opinnäytetyön varsinaisena toimeksiantajana toimivat Jyväskylän yhteistoiminta-alueen (JYTE) lasten toimintaterapeutit Keljon toimiyksiköstä, mutta yhteistyötä on tehty myös Jyväskylän ammattikorkeakoulussa (JAMK) työskentelevän toimintaterapeutin sekä opinnäytetyön toiminnalliseen osuuteen osallistuneen perheen kanssa. Yhteistyökumppanit tukivat opinnäytetyöntekijää aiheen tarkentamisessa ja opasvihkon sisällön suunnittelussa. Yhteistyökumppaneiden kanssa tapahtuneen työn tuloksena aistitiedon käsittelyyn liittyvä aihe muotoutui koskemaan leikkipuistoa lapsen toimintaympäristönä. Lapsen lähiympäristö kodin lähellä katsottiin ympäristöksi, joka tarjoaa lapselle monipuolisia aistikokemuksia ja mahdollistaa lapsen sensomotorisen kehityksen tukemisen myös lapsen arjen ympäristöissä, kuten leikkipuistoissa ja kotipihaassa. Arjen keskellä kotipiha tai läheinen leikkipuisto tarjoaa lapselle paikan motoristen perustaitojen harjaannuttamiselle sekä mahdollistaa vanhemmille helpon ja edullisen keinon tukea leikin kautta lapsen taitojen harjaantumista ja tasapainoista kehitystä. Opasvihkossa pyritään näin sen mahdollisimman helppoon käyttöönottavuuteen sekä toimintaterapeutin työssä että lapsiperheiden arjessa. Opasvihkon tavoitteena on toimia toimintaterapeutin ja vanhempien välistä yhteistyötä tukevana työvälineenä.

Opasvihkon työstämisprosessiin ovat vaikuttaneet erilaiset ajankohtaiset näkökulmat sosiaali- ja terveysalalla. Nämä opinnäytetyön toiminnalliseen osuuteen vaikuttaneet lähtökohdat ovat olleet pyrkiä toteuttamaan leikkipuistoleikkejä huomioiden kestävä kehitys, luovien terapiamenetelmien käyttö ja lasten ulkoleikkien tärkeys.

Ensinäkin ympäristöystävällisyys ja kestävä kehitys on huomioitu leikeissä tarvittavissa materiaaleissa. Leikkipuistoleikeissä on esimerkiksi hyödynnetty yleisiä leikkipuiston välineitä, luonnonmateriaaleja, toiminnalliseen osuuteen osallistuvan perheen omia leikkivälineitä ja opinnäytetyöntekijän lainaamia tai itse valmistamia välineitä. Näin on vältetty materiaalikustannukset ja pyritty mahdollistamaan oppaan käyttäjäryhmälle leikkien mahdollisimman helppo toteutettavuus kotioloissa. Myös toimintaterapiassa on ollut viime vuosina esillä kestävä kehityksen näkökulma, kuten esimerkiksi toimintaterapian maailmanlaajuisen järjestön, ENOTHEEN johtaessa COPORE

(COmpetences for POverty REduction) -kongressia, jonka teema pohjautui Euroopan köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen torjunnan teemavuoteen 2010. (Programme COPORE Conference 2010.)

Toinen keskeinen näkökulma työssä on ollut luovan toiminnan käyttö terapiamenetelmänä. Luovuuden käyttö sosiaali- ja terveysalalla on ollut ajankohtainen aihe etenkin talouskriisin vuoksi, mikä näkyy sosiaali- ja terveyspalveluihin kohdistuvilla säästötoimenpiteillä ja lapsiperheiden taloudellisissa tilanteissa. Harran ja Salmisen (2005, 206) mukaan toimintaterapiaan kuuluu toiminnan tarkoituksenmukaisuuden ja päämäärätietoisuuden lisäksi leikkimielisyys ja uuden keksiminen. Luovien terapiamenetelmien käytöllä on aina ollut tärkeä rooli ja se on nähty terveyttä edistäväenä. Nykyään käytännön työssä luovat menetelmät ovat muuttaneet luonnettaan ja niiden opetus toimintaterapian koulutuksessa on vähentynyt, mikä nähdään uhkana ammatin kehitykselle. Näin ollen opinnäytetyössä nähtiin tärkeänä luovien toimintojen käyttäminen osana lasten toimintaterapiaa ja vanhempien toteuttamaa leikin ohjausta. Luovuus ja leikkimielisyys olivat keinoja opinnäytetyön toiminnallisen osuuden suunnittelussa ja opasvihkon työstämisessä. Kolmas opinnäytetyön aiheeseen liittyvä näkökulma on ollut lasten ulkoleikkien ja -liikunnan tärkeys kehitykselle. Kouluissa on karsittu yhä enemmän taideaineiden opetusta, joiden kautta lapsen luovuus kehittyy. Nämä taidot olisivat myös tärkeitä lapsen sensomotorisen perustan rakentamiseksi, minkä jälkeen on helpompi oppia muita vaativampia taitoja. Karvinen, Rätty ja Rautio (2010, 4-8) ovat sitä mieltä, että nykyään myös monimuotoisen median vahva vaikutus näkyy lasten leikkikäyttäytymisessä, jolloin vietetään yhä vähemmän aikaa ulkoleikeissä. Vanhemmilla on päävastuu lapsen liikkumisesta, mikä tukee lapsen tervettä kasvua ja kehitystä. Liikunnan vähyydellä on yhteys alle kouluikäisen lapsen motoristen perustaitojen oppimiseen sekä ylipainon ja terveysriskien kehittymiseen.

2.2 Aikaisemmat tutkimukset

Ammattikorkeakoulujen verkkokirjasto Theseus -haun tuloksena ei löytynyt aikaisemmin samasta aiheesta tehtyjä opinnäytetöitä. Lasten aistitiedon käsittelyn häiriöön liittyviä opinnäytetöitä on tehty paljon, mutta aihetta yhdistettynä leikkipuistoon tai ulkoleikkeihin ei ole tutkittu. Opinnäytetöitä, joissa on hyödynnetty luontoelementtejä, on tehty aikaisemmin joitakin. Päiväkodeille on tehty muutamia opasvihkoja erilaisten lapsen sensomotoriikkaan kehittävien leikkivälineiden hyödyntämisestä, mutta välineet ovat liittyneet lähinnä sisäleikkeihin. Opinnäytetöitä ja oppaita löytyy myös suunniteltuina käytettäväksi erillisiin aistihuoneisiin. Vanhemmille suunnattuja oppaita, joissa tuettaisiin aistitiedon käsittelyä lapsen luontaisessa arkiympäristössä, kuten ulkoleikeissä, ei tiedonhaun yhteydessä löytynyt. Nimenomaan leikkipuistoa lapsen toimintaympäristönä on tarkasteltu yhdessä opinnäytetyössä esteettömän suunnittelun näkökulmasta, johon liittyy myös suuri osa leikkipuistoa käsittelevästä tutkimustiedosta. Ulkomaisissa tutkimusartikkeleissa suuri osa leikkipuistoympäristöihin kohdistuvista tutkimuksellisista interventioista käsittelee koulujen pihvoja ja tarkastelee leikkipuistoa sosiaalisesta näkökulmasta. Saatavilla olevia maksuttomia tutkimuksia nimenomaan leikkipuistoympäristön sensorisista vaikutuksista löytyy vähän. Vanhempien kokemuksia sensorisia menetelmiä hyödyntävästä terapiasta kuvaavaa tutkimustietoa löytyy enemmän. Aistitiedon käsittelyn häiriötä sekä sensorisen integraation terapian vaikuttavuutta on taas tutkittu paljon. Tässä opinnäytetyössä puhutaan lähinnä aistitiedon käsittelystä tai sensorisesta prosessoinnista, koska sensorinen integraatio (SI) käsitteenä viittaa SI -terapiaan, jota voi toteuttaa vain erillisen koulutuksen saanut henkilö. Opinnäytetyön tietoperustassa on hyödynnetty jonkin verran aikaisempaa tutkimustietoa, toimintaterapian viitekehystä ja kirjallisuuslähteitä leikkipuistosta lapsen toimintaympäristönä sekä vanhempien kokemuksista sensorisesta lähestymistavasta. Raportointiosuudessa on koettu tärkeänä myös tuoda esiin toiminnallisesta osuudesta nouseva opinnäytetyöntekijän omakohtainen kokemus sekä yhteistyössä mukana olleiden vanhempien ajatukset palautteen muodossa. Opinnäytetyöntekijän oma näkemys aiheesta on tuotu esiin opasvihkon muodossa ja osittain myös raportoinnin yhteydessä. Opasvihkossa käytetyt lähteet ovat

samoja, mitä myös raportoinnissa on käytetty. Opasvihko sensomotorisista hiekkalaatikkoleikeistä koottiin opinnäytetyöntekijän leikkipuistotapaamisista saadun käytännön kokemuksen, tiedonhaun ja toimeksiantajien antaman palautteen pohjalta.

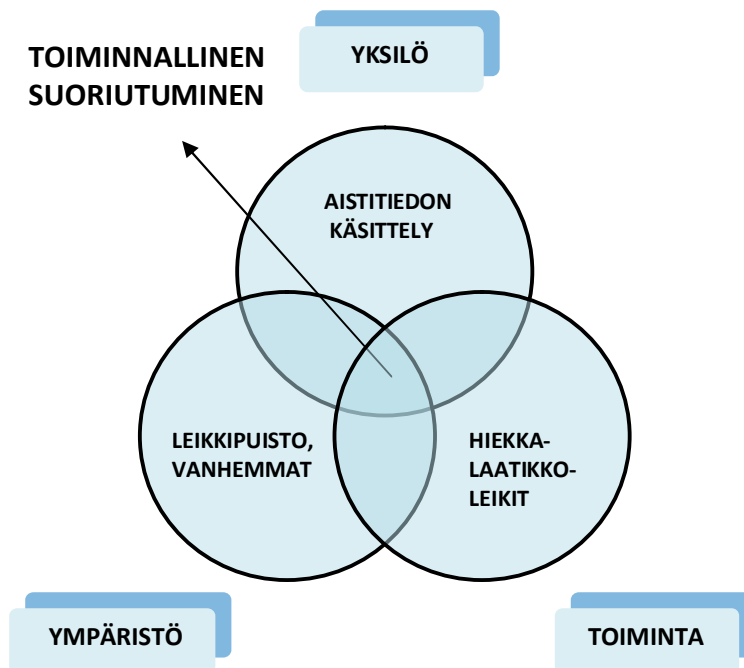
2.3 Viitekehys

Toimintaterapeutin pääroolina on mahdollistaa toimintaa. Toiminnan mahdollistaminen on asiakkaan kanssa yhteistyössä toimimista auttaen häntä valitsemaan, organisoimaan ja osallistumaan toimintoihin, jotka ovat hänelle tietyssä ympäristössä mielekkäitä, hyödyllisiä ja tarkoituksenmukaisia. Lasten kanssa työskennellessä toimintaterapian asiakkaisiin kuuluu lapsen lisäksi myös vanhemmat ja muut aikuiset, jotka ovat vastuussa hänestä. (Primeau & Ferguson 1999, 470.) Opinnäytetyössä käytetty malli on nimeltään The Model of Person, Environment and Occupation (PEO), mikä on malli yksilön toiminnallisesta suoriutumisesta (occupational performance). Mallia yhdistetään lasten toimintaterapiaan ja käsitellään näin aistitiedon käsittelyn häiriötä omaavan lapsen toimintaa leikkipuistossa.

Yksilön (person), ympäristön (environment) ja toiminnan (occupation) välillä vallitsee dynaaminen kokonaisuus, joiden yhteisvaikutuksesta muodostuu ihmisen toiminnallinen suoriutuminen. Toimintaterapeutin toinen merkittävä rooli on mahdollistaa muutoksia ihmisissä ja ympäristöissä. Lapsen toiminnallinen suoriutuminen on riippuvaista yksilön, ympäristön ja toiminnan välisestä vuorovaikutuksesta, jolloin myös toimintaterapeutin on huomioitava jokaisen tekijän vaikutus yksilön toiminnallisuuteen. Toiminnallinen suoriutuminen muuttuu ja kehittyy läpi koko elinajan, jolloin muutokset näillä kolmella osa-alueella vaikuttavat toiminnalliseen suoriutumiseen. Optimaalinen toiminnallinen suoriutuminen saavutetaan, kun yksilö, ympäristö ja toiminta ovat tasapainossa toisiinsa nähden. (Mts. 470.)

KUVIO 1 havainnollistaa viitekehystenä toimivan PEO -mallin käyttöä opinnäytetyössä. Aistitiedon käsittelyn häiriön vaikutuksia lapsen toiminnalliseen suoriutumiseen tarkastellaan mallin mukaisesti yksilön, ympäristön ja toiminnan näkökulmista. Yksilö

käsittää lapsen, fyysinen ympäristö leikkipuiston ja sosiaalinen ympäristö vanhemmat sekä toiminta hiekkalaatikkoleikit.

KUVIO 1. PEO. (ks. alkuperäinen kuvio. Dunn, W. 2000, 28 ; Law, M., Cooper, B., Strong, S., Stewart, D., Rigby, P. & Letts, L. 1996.)

3 AISTITIEDON KÄSITTELYN HÄIRIÖ LAPSELLA (YKSILÖ)

3.1 Yksilö (person)

Yksilö kuvataan PEO -mallissa kokonaisvaltaisena, jossa yhdistyvät henkisyys (spirituality) ja toiminnallisen suoriutumisen osatekijät (performance components), joita voidaan havaita yksilön toiminnallisesta suoriutumisesta. Henkisyys tarkoittaa lapsen perusolemusta, tahtoa, motivaatiota ja itsetietoisuutta, mitkä ilmentävät hänen päivittäisiä toimintojaan. Toiminnallisen suoriutumisen osatekijät jaetaan kolmeen eri luokkaan, jotka ovat sensomotorinen, kognitiivinen ja psykososiaalinen. Nämä osate-

kijät eivät aina ole suoraan nähtävissä, vaan toimintaterapeutin on havainnoitava lapsen toiminnallista suoriutumista ja tehtävä päätelmiä taustalla olevista tekijöistä. Näitä lapsen toiminnallista suoriutumista ilmentäviä havainnoitavia toimintoja ja käyttäytymisen muotoja kutsutaan taidoiksi. Taidot jaetaan motorisiin-, prosessi- sekä kommunikaatio- ja vuorovaikutustaitoihin. (Primeau ym. 1999, 470–471.)

Kun aistitiedon käsittely ei toimi tehokkaasti, lapsi voi kokea haasteellisuutta päivittäisissä toiminnoissa, koska neurologinen prosessi ei toimikaan automaattisesti ja virheettömästi. Lapsi voi kokea turhautuneisuutta ja epäonnistumisia huomatessaan suoriutuvansa ikätovereitaan heikommin monista tavallisista päivittäisistä tehtävistä. Usein lapsilla, joilla aistitiedon käsittely on puutteellista, on taipumus välttää yksinkertaisiakin sensorisia -tai motorisia haasteita. Jos tästä seuraa jatkuva käyttäytymisen malli, lapselta voi jäädä kokematta tietyssä iässä kehitykselle tärkeiden motoristen ja sosiaalisten taitojen harjoittelua, jotka kehittyvät leikissä ikätovereidensä kanssa. Näin lapsen riittävä osallistuminen kehitykselle välttämättömiin toimintoihin vaarantuu. (Parham & Mailloux 2010, 333.) Leikkipuisto on yleensä lapselle ympäristönä leikkiin innostava ja erilaisia virikkeitä täynnä oleva paikka. Esimerkiksi aistimuksille yliherkkä lapsi voi kokea kuitenkin ympäristön kovan melun, leikkipuistovälineiden tuomat runsaat aistikokemukset ja toisten lasten lähellä olon epämiellyttäväksi. Epävarmuus omia taitoja kohtaan ja itsensä vertaileminen leikkikavereihin voi johtaa leikin ulkopuolelle jäämiseen ja sivusta seurailijan roolin omaksumiseen.

Jokainen lapsi on yksilöllinen, niin kuin on myös aistitiedon käsittelyn häiriön laajuus ja ilmeneminen. Erikoistuneen terapeutinkin voi olla hankala määrittää tarkasti häiriö ja sen hoitomuodot terapiassa. Usein toimintaterapiaan ohjautuvilla aistitiedon käsittelyn häiriöstä kärsivillä lapsilla ongelmat liittyvät käyttäytymiseen, sosiaalisuuteen, akateemisiin taitoihin tai motorisiin koordinaatio taitoihin. (Mts. 2010, 333.) Yleisiä häiriön oireita ja ilmenemismuotoja ovat:

- Yliaktiivisuus ja heikko keskittymiskyky
- Käytösongelmat
- Puheen ja kielen kehityksen viiveet

- Lihasjänteiden ja koordinaation vaikeudet
- Oppimisvaikeudet koulussa

(Ayres 2008, 94–96.)

Aistitiedon käsittelyn häiriössä on yleistä vaikeus itsesäätelyyn, jolloin tilanteen kannalta sopivan vireystason säätely on hankalaa. Kyky itsesäätelyyn vaikuttaa merkittävästi lapsen toimintoihin osallistumiseen ja oppimiseen. Jotta lapsi vastaa tehtävään tarkoituksenmukaisella ja tilanteeseen nähden sopivalla tavalla, hänen täytyy olla saavuttanut sopiva vireystila. Sopivien aistiärsykkeiden vastaanottamisen jälkeen lapsen vireystaso on usein korkeampi ja myös oppiminen ja osallistuminen helpompaa. Aikuinen voi oppia tuntemaan toimintatapoja, mitkä tukevat lapsen suoriutumista. Aikuiset voivat auttaa lasta tunnistamaan ja muuttamaan vireystilojaan lapsen suoriutumista tukevien keinojen avulla. Lapsen ”moottori” voi tarvita toimiakseen optimaalisesti lisää virtaa eli sensorista informaatiota, kuten esimerkiksi liikkeessä vestibulaarisen aistikanavan kautta tulevaa aistiärsykettä. Usein siirtymätilanteet, muutokset rutiineissa ja ylipäättään mukautuminen elämän haasteisiin on vaikeaa. (Shellenberger & Williams 2002, 342–343.)

TAULUKKO 1 kuvaa taktiilisessa eli tuntoaistissa, propriopseptiivisessä eli asentotuntoaistissa ja vestibulaarisessa eli liike- ja tasapainoaistissa ilmenevien aistitiedon käsittelyn vaikeuksien mahdollisia ilmenemismuotoja lapsen leikissä. Taktiilinen aisti käsittelee suurimmaksi osaksi iholta tulevia tuntoaistimuksia. Proprioseptiivinen aisti vastaa lihasten, nivelten ja nivelsiteiden kautta tulevista aistimuksista kehon asennosta ja sen osien suhteista toisiinsa. Vestibulaarinen aisti vastaanottaa sisäkorvan kautta tulevat aistimukset liikkeestä, painovoimasta ja tasapainosta. (Kranowitz 2004, 56.)

TAULUKKO 1. Esimerkkejä aistitiedon käsittelyn häiriön ilmenemisestä leikissä. (Yack ym. 2001, 65–76.)

TAKTIILINEN AISTI-JÄRJESTELMÄ	PROPRIOSEPTIIVINEN AISTIJÄRJESTELMÄ	VESTIBULAARINEN AISTIJÄRJESTELMÄ
<ul style="list-style-type: none"> • Esineiden ja ihmisten liiallinen koskettelu • Muiden kosketuksen välttäminen • Ärsyntyminen toisten lähellä olostta • Kivun ja lämpötilan riittämätön aistiminen • Epäsiisteyden inhoaminen • Likaisten ja märkien leikkien välttäminen • Sormenpäiden käyttäminen koko käden sijaan • Esineiden vieminen suuhun käsien herkkyyden vuoksi • Pienten esineiden käsittelyn vaikeus • Leikkivälineissä erilaisten pintamateriaalien suosiminen • Tuttujen lelujen valitseminen • Persoonallisuus jäykkä ja kontrolloiva • Leikkivälineiden käyttäminen leikkitarkoituksen sijaan sensoriseen tarkoitukseen 	<ul style="list-style-type: none"> • Karkeamotoriikkaa vaativien lelujen suosiminen, jolloin koko keho on liikkeessä • Lihakset heikot • Helposti väsyminen • Heikot otteet • Lelujen pudottelu ja liiallisen tai liian vähäisen voiman käyttö • Vaikeus muuttaa kehon asentoa suhteessa leluun • Rajujen leikkien suosiminen • Alttius onnettomuuksille • Kaatumisesta ja törmäilystä nauttiminen • Paineen tunteen hakeminen leikkivälineistä ja kosketuksesta • Lelujen pureskeleminen huomion tai kehon vakauden lisäämiseksi • Kestokyky huono • Nivelten ”lukitseminen” tietyn asennon ylläpitämiseksi • Istuen suoritettavien tehtävien suosiminen • Leikkivälineiden käyttäminen leikkitarkoituksen sijaan sensoriseen tarkoitukseen 	<ul style="list-style-type: none"> • Jalkojen irtoamisen maasta tai lattiasta pelkääminen • Ylösalaisin olemisen inhoaminen • Liikkumista vaativien leikkien ja pihaleikkien välttäminen • Tarvitsee paljon mahdollisuuksia liikkua • Kykenemättömyys valmistautua kehon asennon muutoksiin • Itsensä liikuttaminen keinumalla ja asennon jatkuva vaihtaminen istuessa • Tasapainovaikeuksien kompensoiminen näköaistilla • Tarpeettomien riskien otto • Pelokas suhtautuminen tivoli -ja leikkipuistolaitteisiin • Korkeiden paikkojen ja portaiden kiipeämisen pelko • Liikkeen hakeminen tai välttäminen; kiihtyminen tai ahdistuminen ympäristössä, jossa on paljon liikettä • Liikunta -ja toimintaleikkeihin osallistumisen välttäminen

Lapsen aistitiedon käsittelyä arvioidessa on tärkeää tutustua aistitoimintojen kehitykseen ja niiden ilmenemiseen lapsen käyttäytymisessä. Vanhemmat havainnoivat päivittäin lapsen aistitiedon käsittelyä tiedostamattaan, jolloin lapsen luonnollisessa ympäristössä epätavallinen reagoiminen aistimuksiin usein havaitaan helpommin kuin terapiavastaanotolla järjestetyn testitilanteen aikana. Lapsen aistitoimintojen kehitys ja profiili voidaan koota vanhempien täyttämien kyselylomakkeiden, kuten esimerkiksi Sensory Profile:n (SP) avulla, jotka selvittävät lapsen reaktioita erilaisiin aistimuksiin arjessa. (Yack ym. 2001, 64–65.) Näin myös vanhemman oma ymmärrys lapsen puutteellisesta aistitiedon käsittelystä johtuvaa käyttäytymistä ja toimimista kohtaan tukee lapsen toiminnallista suoriutumista ja auttaa suoriutumista tukevan sopivan ympäristön ja toiminnan valitsemisessa.

Riittävä aistimusten saaminen lapsen kriittisissä kehitysvaiheissa on välttämätöntä yksilön aivojen normaalille kehittymiselle ja kehityshäiriöiden syntymisen ehkäisemiseksi. Jotta aistimuksilla olisi optimaalinen vaikutus yksilön kehitykseen, oppimiseen ja käyttäytymiseen, aistimusten määrän tulee olla sopiva, niitä täytyy käsitellä aktiivisesti aivoissa ja lapsen tulee käyttää niitä hyväkseen vastaten ympäristön vaatimuksiin. Tarkoituksenmukaiset toimintareaktiot edellyttävät aivojen kykyä organisoida tehokkaasti tulevaa aistitietoa, jolloin lapsi valikoi ympäristöstä hyödyllisimmät aistiärsykkeet ja kohtaa jonkin ympäristön haasteen onnistuneesti. Tarkoituksenmukaiset toimintareaktiot ovat merkittäviä kehitystä eteenpäin vieviä tekijöitä. Tarkoituksenmukaisten toimintareaktioiden syntymisessä lapsi on itse aktiivinen tekijä, jolloin lapsen sisäinen halu johtaa häntä etsimään ympäristöstä sopivan tasoisia haasteita. Useimmat lapset eivät tarvitse erityistä aikuisen opastamista perustaitojen, kuten esimerkiksi istumisen, kävelemisen tai esineiden käsittelyn oppimiseksi, mutta usein pienelle tuelle on tarvetta päivittäisten toimintojen, kuten esimerkiksi pukeutumisen, leikkipuiston välineissä liikkumisen ja palikoilla rakentelun harjoittelussa. (Parham ym. 2010, 326–329.)

3.2 Aistitiedonkäsittely

Aistitiedonkäsittely eli sensorinen prosessointi on keskushermostossa tapahtuva neurologinen prosessi, jonka tehtävänä on jäsentää kehosta ja ympäristöstä tulevaa aistitietoa. Aivot käsittelevät, jäsentävät ja yhdistävät eri aistijärjestelmien kautta tulevaa tietoa kokoajan tiedostamatta. Ihmisen toimiessa tarkoituksenmukaisesti, aistit toimivat yhteistyössä ja tuottavat aivoille jäsentynyttä ja monipuolista aistitietoa. Lapsen aistitiedon käsittely on yleensä kehittynyt pitkän vaiheittaisen prosessin kautta hyvin toimivaksi seitsemän vuoden ikään mennessä. (Kranowitz 2004, 56, 61.)

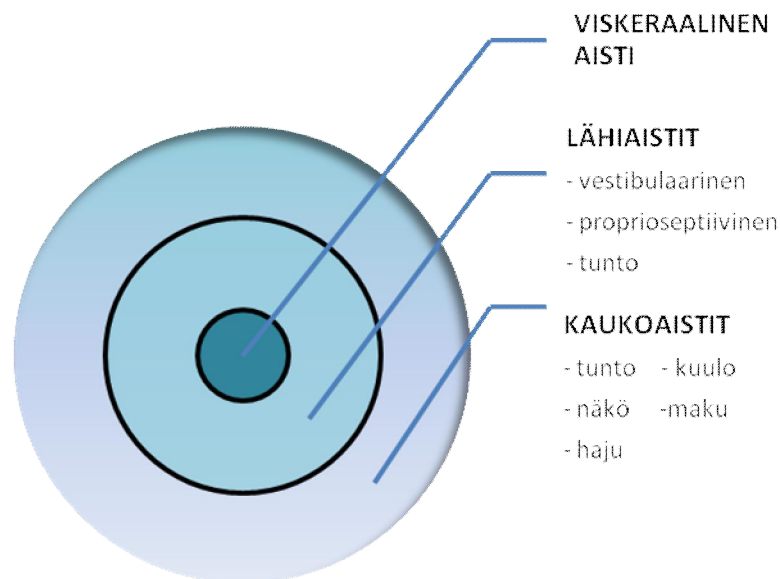
Aivot säätelevät aistien välittämiä viestejä, mikä vaikuttaa aivojen omaan toimintaan ja sitä kautta myös henkilön aktivaatiotasoon. Säättely tasapainottaa keskushermostoon saapuvaa aistitiedon tulvaa, jolloin aistijärjestelmät toimivat sulavasti yhdessä ja pitävät yllä tarkoituksenmukaista vireystilaa. Aivot joko jarruttavat aistimuksia, mukautuvat niihin tai avustavat aistimuksia. Jarruttaminen eli inhibitio vähentää yhteyttä aistitiedon ja käyttäytymisen välillä, jolloin jätetään reagoimatta epätarkoituksenmukaiseen aistitietoon. Mukautuminen eli habituaatio mahdollistaa tottumisen toistuviin aistiviesteihin, jolloin ne jäävät pois tietoisuudesta automaattisesti. Avustaminen eli fasilitaatio vahvistaa yhteyttä aistitiedon ja käyttäytymisen välillä, jolloin se lisää merkitykselliseen aistitietoon reagoimista. Kun inhibitio ja fasilitaatio ovat tasapainossa, mahdollistuu muuttuvissa tilanteissa sujuva siirtyminen tarkkaavuu- den, mielialan tai motoristen vasteiden eli liikereaktioiden tasoista toiseen. Normaalisti kaikki aistit toimivat jo syntymähetkellä, jolloin on alkanut läpi elämän kestävä aistitoimintojen yhteistyö. Se luo perustan lapsen terveelle kehitykselle ja vaikuttaa oppimiseen. (Mts. 57–59.)

3.3 Aistijärjestelmät

Aistit voidaan jakaa kauko- ja lähi- eli piiloaisteihin riippuen siitä, tuleeko ärsyke aistielimeen kehon ulko- vai sisäpuolelta. Aistit, jotka reagoivat kehon ulkopuolelta tuleviin ärsykkeisiin, ovat useimmille tutut viisi *kaukoaisia*; tunto (taktiilinen aisti), nä-

kö (visuaalinen aisti), kuulo (auditiivinen aisti), maku (gustatorinen aisti) ja haju (olfaktorinen aisti). Kaukoaistit toimivat tietoisesti ja niitä voidaan osittain hallita. Aisteja, jotka reagoivat kehon sisäiseen tilaan kuten asentoihin ja liikkeisiin kutsutaan *lähi-* eli *piiloaisteiksi*, joita ovat liike- ja tasapainoaisti (vestibulaarinen aisti), asentotuntoaisti (proprioseptiivinen aisti) ja tuntoaisti (taktiilinen aisti). Lähiaistit toimivat tiedostamattomasti ja automaattisesti, jolloin niitä ei voida hallita. (Kranowitz 2004, 54–56.)

Ayres (2008, 74–75) jakaa aistit kolmeen ryhmään, johon kuuluu kaukoaistien (*eksteroseptiivinen*) ja lähiaistien (*interoseptiivinen*) lisäksi *viskeraalinen aisti*, joka kertoo kehon sisäisistä toiminnoista, kuten hengityksestä, verenpaineesta ja ruoansulatuksesta. Sensorisen integraation teoria käsittelee kaikkia aistijärjestelmiä, keskittyen kuitenkin ensisijaisesti taktiiliseen, proprioseptiiviseen ja vestibulaariseen aistijärjestelmään. (Yack ym. 2001, 49).

KUVIO 2. Aistijärjestelmien luokittelu.

3.3.1 Taktiilinen aistijärjestelmä

Taktiilinen aistijärjestelmä on laajin ja myös ensimmäinen aistijärjestelmä, joka toimii jo lapsen ollessa kohdussa. Siksi kosketus on erittäin tärkeää vauvalle riittävien taktiilisten aistiärsykkeiden saamiseksi, jotka jäsentävät toimintaa. Ihon reseptorisoluja on kaikkialla kehossamme ja niiden kautta saadaan tietoa kosketuksesta, lämpötilasta, erilaisista materiaaleista ja kivusta. Tieto tulevasta aistiärsykkeestä kulkeutuu selkäytimen tai suoraan aivohermojen kautta aivorunkoon, josta taktiilinen aistitieto leviää kaikkialle aivoihin. Kaikki impulssit eivät kulkeudu aivokuoren niihin osiin, jotka tekevät aistimuksista tietoisia. Niitä käytetään aivojen alemmilla tasoilla retikulaarijärjestelmän eli vireystilan säätelemisessä, vaikuttamaan tehokkaaseen liikkumiseen ja tunteisiin sekä antamaan merkityksiä muunlaiselle aistitiedolle. (Ayres 2008, 77–78.)

Taktiilinen aistijärjestelmä koostuu suojaavista ja erottelevista ominaisuuksista, joiden välinen tasapaino vaikuttaa taktiilisen järjestelmän tarkoituksenmukaiseen toimintaan. Suojaava järjestelmä on alkukantaisempi ja sen tarkoitus on varoittaa kehoa mahdollisista vaaroista. Erottelevan järjestelmän avulla voidaan havaita, kun koskettaa jotakin tai jokin koskettaa itseä, paikantaa kosketusalue kehossa sekä havaita kosketuksen voimakkuus ja erilaisten materiaalien ominaisuuksia. Suojeleva järjestelmä on ensin hallitseva, mutta päiväkotikäisenä lapsen hermoston kehittyessä erotteleva järjestelmä tulee lapselle tietoisemmaksi ja tärkeämmäksi tiedon välittäjäksi tutkittaessa ympäristöä. Tuntoaistin kautta tuleva tietoa auttaa erityisesti motorisessa ohjailussa, näköhavaintojen tekemisessä ja kehonhahmotuksessa. (Kranowitz 2004, 77–79.)

3.3.2 Proprioseptiivinen aistijärjestelmä

Proprioseptiivinen aistijärjestelmä välittää tietoa ihmisen omista liikkeistä ja asennoista. Proprioseptiikan eli asentoaistin reseptoreita on lihaksissa, nivelissä, nivelsiteissä, jänteissä ja niitä yhdistävissä kudoksissa. Reseptorit reagoivat liikkeeseen ja

painovoimaan, kuten lihasten supistumiseen ja venymiseen sekä nivelten taipumiseen, oikaisuun, puristumiseen ja vetoon. Keho tuottaa aistimuksia erityisesti liikkessa, mutta paikallaan ollessaankin painovoima saa reseptorit lähettämään tiedostamattomasti proprioseptiivisiä aistiviestejä kehon asennosta aivoihin. Proprioseptiiviset impulssit menevät selkäydintä pitkin aivorunkoon, pikkuaivoihin ja osaisoihinaivoihin. Kehon asennon ja liikkeiden aistiminen on yleensä tiedostamatonta, koska suurimman osan proprioseptiivisestä aistitiedosta käsittelevät aivojen osat, jotka eivät tuota tietoisuutta. (Ayres 2008, 78.)

Proprioseptiivisen aistijärjestelmän toiminta vaikuttaa sujuvaan liikkumiseen ja käsillä toimimiseen ilman näköaistin apua. Sen avulla kehon osien liikuttaminen tapahtuu hallitusti ja tarkoituksenmukaisesti. Proprioseptiikka auttaa kehonhahmotuksessa, motoriikan hallinnassa ja motorisessa ohjailussa. Se tuo myös turvallisuuden tunnetta voidessa luottaa oman kehon toimintaan. Proprioseptiivisen aistijärjestelmän kautta tulevat lihas- ja nivelaistimukset ovat läheisessä yhteydessä vestibulaariseen ja taktiliseen aistijärjestelmään, minkä vuoksi asiantuntijat käyttävät termejä vestibulaaris-proprioseptiivinen tai taktilis-proprioseptiivinen aistitiedon käsittely. Vestibulaaris-proprioseptiivinen hahmotus on samanaikaista pään ja kehon aistimista, joka on tärkeää esimerkiksi portaissa kävelemisessä ja pallopeleissä. Taktilis-proprioseptiivinen eli somatosensorinen hahmotus on yhtäaikaista asennon ja kosketuksen aistimista, joka on välttämätöntä esimerkiksi kynätyöskentelyssä ja ruokavälineiden käsittelyssä. (Kranowitz 2004, 133–134.)

3.3.3 Vestibulaarinen aistijärjestelmä

Vestibulaarinen aistijärjestelmä kertoo liikkeestä, pään asennon muutoksista, tasapainosta ja asennosta suhteessa painovoimaan. Tämän aistijärjestelmän avulla havaitaan liike tai paikallaan oleminen sekä liikkeen suunta ja nopeus. Vestibulaarisen aistijärjestelmän toiminta keskittyy sisäkorvassa sijaitsevaan simpukkaan, jossa on kuuloreseptorien lisäksi kahdenlaisia vestibulaarireseptoreita. Toisia näistä reseptoreista

kutsutaan painovoimareseptoreiksi, koska ne reagoivat painovoimaan ja toisia kaarikäytävien reseptoreiksi niiden reagoidessa pään liikkeiden nopeuteen ja suuntaan. Painovoimareseptorit lähettävät jatkuvasti vestibulaarisia aisti-impulsseja aivorungon vestibulaaritimakkeisiin. Vestibulaarireseptorit lähettävät tietoa painovoiman muuttumisesta liikuttaessa päätä eri suuntiin. Toiset vestibulaariset reseptorit sijaitsevat nestettä sisältävissä, kolmeen eri suuntaan jakaantuneissa kaarikäytävissä, jossa liikkuva neste saa reseptorit lähettämään impulsseja vestibulaarista hermoa pitkin vestibulaaritimakkeisiin. Nämä reseptorit reagoivat pään liikkeen nopeuden ja suunnan muutokseen, minkä vuoksi kaarikäytävistä lähtevää aisti-impulssia kutsutaan liikeaistiksi. Yhdessä painovoimareseptorien ja kaarikäytävien reseptorien lähettämät aistiviestit kertovat tarkasti asennosta ja liikkeen ominaisuuksista, mikä on tärkeää toimintakyvyille. Vestibulaarisia aistiärsyksiä voi kokea esimerkiksi huimauksena pyörimisen tuottamien voimakkaiden aistiärsyksiä kautta, mutta useimmiten ne ovat tiedostamattomia. (Ayres 2008, 79–81.)

Vestibulaarinen aistijärjestelmä on kaikkien toimintojen perustana, sillä se säätelee ja yhdistää muista aistijärjestelmistä tulevia aistimuksia. Vestibulaarisen aistijärjestelmän kautta muodostuu ihmisen suhde painovoimaan ja jos järjestelmän toiminnassa on puutteita, se vaikuttaa myös muiden aistijärjestelmien toimintaan. Vestibulaarinen järjestelmä käyttää tarpeen mukaan joko inhibitiota säätääkseen aistitietoa pienemmäksi tai fasilitaatiota säätääkseen sitä voimakkaammaksi. Näin se tasapainottaa saapuvia aistimuksia ja auttaa itsesäätelyssä, mikä vaikuttaa sopivan vireystason säilyttämiseen. Vestibulaarisella aistijärjestelmällä on suojaavia ja erottelevia tehtäviä. Esimerkiksi kävelemään opetteleva lapsi rekisteröi painovoiman vaikutuksen kaatuessaan ja levittää kätensä automaattisesti suojatakseensa kehoaan. Vestibulaarinen järjestelmä voi erottaa hidastuvan, kiihtyvän, pyörivän ja rytmikkään liikkeen. Hidas keinuminen on vestibulaarinen aistimus, joka voi rauhoittaa lasta ja nopea liike taas vastaavasti kiihdyttää hermoston toimintaa. (Yack ym. 2001, 54–55.)

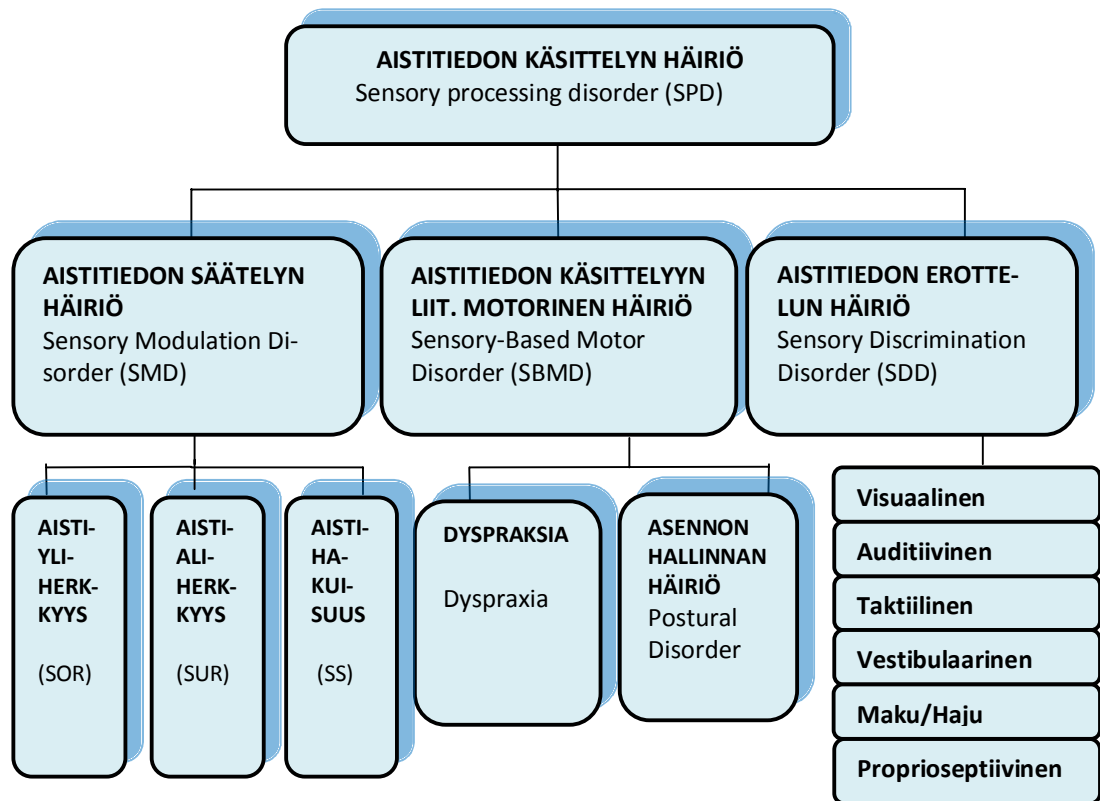
3.4 Aistitiedon käsittelyn häiriö (SPD= Sensory Processing Disorder)

Sensorinen integraatio (SI) -termiin liittyy monia merkityksiä. Se voidaan yhdistää aistitiedon käsittelyyn liittyvään neuraaliseen prosessiin tai se voi viitata toimintaterapiassa käytettävään sensorisen integraation teoriaan pohjautuvaan arvioinnin ja terapian kliiniseen viitekehukseen. Selkeyttämisen vuoksi diagnoosiluokituksissa käytetään enemmän termiä ”sensory processing disorder” (SPD) eli aistitiedon käsittelyn häiriö, jotta häiriö erotetaan sekä A. Jean Ayresin työhön perustuvasta sensorisen integraation teoriasta että toimintaterapiaan liittyvästä sensorisen integraation interventtiosta (OT-SI) eli sensorisen integraation terapiasta. Diagnoosi voidaan antaa ainoastaan silloin, jos aistitiedon käsittelyn ongelmat vaikuttavat yksilön päivittäisistä toiminnoista ja rooleista suoriutumiseen. (Miller, Anzalone, Lane, Cermak & Osten 2007, 136.)

Suomessa käytettävässä WHO:n International Classification of Disease (ICD-10) -tautiluokituksessa ei ole omaa diagnoosiluokitusta aistitiedon käsittelyn häiriöille. Aistitiedon säätelyn häiriöiden vaikutusta lapsen kehitykseen ja käyttäytymiseen on kuitenkin alettu huomioida yhä useammin lasten käyttäytymiseen liittyvien ongelmien yhteydessä. Varhainen diagnosointi voi olla tuloksellista, jos aistitiedon käsittelyn ongelmat johtavat myöhemmin vaikeisiin käytös- ja tarkkaavaisuushäiriöihin. (Kippola-Pääkkönen 2009, 34.) Näin ollen aistitiedon käsittelyn häiriöt on hyväksytty seuraavissa kolmessa diagnostisessa luokittelujärjestelmässä: Diagnostic Classification of Mental Health and Developmental Disorders of Infancy and Early Childhood, Revised (DC: 0-3R), Interdisciplinary Council on Developmental and Learning Disorders - Diagnostic Manual for Infancy and Early Childhood (ICDL-DMIC) ja Psychodynamic Diagnostic Manual (PDM). (Miller ym. 2007, 135.)

Aistitiedon käsittelyn häiriö jaetaan kolmeen kategoriaan, joista jokainen jakaantuu vielä alaryhmiin. Pääkategoriat ovat Sensory Modulation Disorder (SMD) eli aistitiedon säätelyn häiriö, Sensory-Based Motor Disorder (SBMD) eli aistitiedon käsittelyyn

liittyvä motorinen häiriö ja Sensory Discrimination Disorder (SDD) eli aistitiedon erottelun häiriö.

KUVIO 3. Aistitiedon käsittelyn häiriön luokittelu. (ks. alkuperäinen kuvio Miller ym. 2007, 137.)

3.4.1 Aistitiedon säätelyn häiriö (SMD= Sensory Modulation Disorder)

Aistitiedon säätelyä tapahtuu keskushermoston säädellässä saapuvia aistiviestejä. Aistitiedon säätelyn häiriö ilmenee, kun henkilöllä on vaikeuksia vastata käytöksellään tarkoituksenmukaisesti aistitiedon luonteeseen, määrään ja voimakkuuteen. Tämä voi näkyä lapsen käytöksessä epäjohtonmukaisena toimintana tilanteen vaatimukseen nähden ja joustamattomuutena mukautua jokapäiväisiin sensorisiin haasteisiin. Usein lapsella on ongelmia saavuttaa ja ylläpitää kehitykseen nähden sopiva taso tunneilmaisussa ja tarkkaavaisuudessa. (Miller ym. 2007, 136.) Aistitiedon säätelyn häiriössä on kolme alaryhmää, jotka on esitelty seuraavaksi tekstissä.

Aistiyliherkkyys (SOR= Sensory Overresponsivity)

Aistiyliherkät henkilöt reagoivat aistiärsyksiin nopeammin, voimakkaammin tai pidempi kestoisemmin. Yliherkkyttä voi esiintyä joko vain yhdessä aistijärjestelmässä tai useissa. Aistiyliherkkyys vaikeuttaa henkilöä tekemään tehokkaita ja tarkoituksenmukaisia toimintareaktioita esimerkiksi uusissa tilanteissa ja siirtymätilanteiden aikana. Usein aistiärsykkeillä on yhtenäinen vaikutus toisiinsa, jolloin esimerkiksi mittaamiseen aistimukseen kohdistuvalla yhtäkkisen voimakkaalla reaktiolla voi olla syynä päivän mittaan kertyneet lukuisat aistimukset. Yksilöllisesti vaihdellen lapsen reagointi aistiärsyksiin voi ilmetä käytöksen impulsiivisuutena, aktiivisuutena, negatiivisuutena, aggressiivisuutena tai päinvastoin passiivisena vetäytymisenä tai aistimusten välttämisenä. Lapsen epätyypillinen käytös ei ole tahallisesti aiheutettua, vaan automaattista ja tiedostamatonta fyysistä reagointia aistiärsyksiin. Yleensä voimakasta reagointia esiintyy aistiärsyksen ollessa odottamaton ja ulkoapäin tuleva. Aistiyliherkkyys on vahvasti yhteydessä sympaattiseen hermostoon, minkä takia aistimuksiin reagoidaan joko hyökkäävästi tai paeten. Aistiyliherkillä henkilöillä tunnereaktioihin liittyy usein kärsimättömyys, huonotuulisuus, lohduttomuus tai puutteelliset sosiaaliset taidot. Aistiyliherkkyys voi esiintyä muiden aistitiedon säätelyn häiriöiden (SMD) yhteydessä ja usein sitä havaitaan samanaikaisesti myös dyspraksian eli motoristen toimintojen koordinaatiohäiriön vaikeuden ja aistitiedon erottelun häiriön (SDD) kanssa. (Miller ym. 2007, 136–137.)

Aistialihkerkkyys (SUR= Sensory Underresponsivity)

Aistialihkerkät ihmiset reagoivat ympäristön aistiärsyksiin välinpitämättömästi tai ei ollenkaan, sillä he eivät havaitse saapuvaa sensorista informaatiota. Tämä voi näkyä lapsen käytöksessä apaattisuutena, uneliaisuutena ja sisäisen aloitekyvyn puutteena sosiaalisissa tilanteissa ja ympäristön tutkimisessa. Reagoimattomuus ei johdu motivaation puutteesta, vaan kykenemättömyydestä havaita viestejä, jotka johtavat toimintaan. Aistialihkerkkyydelle on tyypillistä reagoimattomuus kipuun tai äärimmäisiin lämpötiloihin. Siihen liittyy myös usein sisäänpäin kääntyneisyys, uppoutuminen omiin oloihin ja haasteet sitoutumista ja tarkkaavaisuutta vaativissa tehtävissä. Ihmi-

set saattavat usein väärin tulkita aistialherkkiä henkilöitä laiskoiksi tai ei motivoitu-neiksi. Tavallisesti aistialherkkyyttä ei havaita varhaislapsuudessa tai leikki-ikäisillä. Lapsi ei osoita juurikaan vaatimuksia vanhemmilleen, jolloin lasta saatetaan pitää kilttinä ja helppona vauvana. Kun lapsi on vanhempi, ongelmat tulevat esiin osallis-tumista vaativissa tilanteissa, jolloin lapsen on vaikea saavuttaa riittävä vireystila. Aistialherkkyyys taktiillisessa tai proprioseptiivisessä aistijärjestelmässä johtaa yleensä huonoon taktiiliseen erottelukykyyyn ja kehonhahmotuksen ongelmista johtuvaan kömpelyyteen. Aistialherkkyyden yhteyteen voi liittyä usein samanaikaisesti aistitie-don erottelun häiriö (SDD) ja dyspraksia. (Miller ym. 2007, 137.)

Aistihakuisuus (SS= Sensory Seeking/Craving)

Aistihakuisilla henkilöillä on tyydyttämätön tarve aistimukseen ja he hakevatkin poik-keuksellisen suuren määrän tai epätavallisen tyyppisiä aistimuksia. He hakeutuvat toimintoihin, jotka antavat voimakkaita aistikokemuksia keholle monella eri tavalla. Tällaisia aistielämyksiä tarjoavia asioita voivat olla esimerkiksi tulinen ruoka, voimak-kaat äänet, jatkuva liikehdintä ja visuaalisesti ärsyttävät kohteet. Aistimushakuinen käyttäytyminen voi vaikuttaa sosiaaliseen kanssakäymiseen negatiivisesti, koska käyttäytyminen tulkitaan usein huomionhakuiseksi, häiritseväksi ja epäturvalliseksi. Aistimushakuinen lapsi törmäilee ja hyppii ympäriinsä sekä käytös on impulsiivista, varomatonta, levotonta ja kiintymystä yli-ilmaisevaa, sillä lapsi ei ymmärrä fyysisiä rajoja. Aistimushakuinen käyttäytyminen on tyyppillistä tarkkaavaisuutta vaativissa tilanteissa, kuten oppimisessa ja uusien haasteiden kohtaamisissa. Aistimushakui-suutta ilmenee usein lapsen pyrkiessä nostaa vireystasoaan tai rauhallisuutta vaati-vissa tilanteissa, jolloin erilaisten aistimusten saaminen on rajoittunutta. Kun lapsi ei kykene saamaan riittäviä aistiärsykeitä tai hän saa niitä liian paljon ja voimakkaasti, käytös voi muuttua kontrolloimattomaksi. Äärimmäinen aistimushakuisuus voi viedä lapselta huomiota niin paljon, että oppimisesta ja päivittäisistä toiminnoista on han-kalaa suoritua. Toisaalta joissain tilanteissa on myös huomattu pienten aistikoke-musten saamisen vaikuttavat myönteisesti lapsen toimimiseen. Liiallinen aistimusten saanti voi nostaa vireystasoa liikaa ja sopiva aistimusten määrä voi taas jäsentää lap-sen toimintaa ja rauhoittaa. Haasteena on, että aistimushakuisuus ja ADHD (Attenti-

on Deficit Hyperactivity Disorder) sekoitetaan usein toisiinsa yliaktiivisen ja impulsiivisen oirehdinnan vuoksi. (Miller ym. 2007, 137.)

3.4.2 Aistitiedon käsittelyyn liittyvä motorinen häiriö (SBMD= Sensory-Based Motor Disorder)

Aistitiedon käsittelyyn liittyvä motorinen häiriö vaikuttaa henkilön motoriikkaan, kuten asennon hallintaan ja tahdonalaisten liikkeiden suorittamiseen. Aistiperustaisella motorisella häiriöllä on kaksi alaryhmää.

Asennonhallinnan häiriö (PD= Postural Disorder)

Asennonhallinnan häiriössä on vaikeaa pitää kehoa vakaana liikkeen aikana tai levossa, kun kohdataan ympäristön vaatimuksia tai suoritetaan motorisia tehtäviä. Asennonhallinnan häiriöön voi kuulua epänormaali lihasjänteys, puutteellinen lihasten supistuminen ja puutteellinen liikehallinta. Lisäksi heikko tasapaino kehon osien flexion eli koukistuksen ja ekstension eli ojennuksen välillä, heikko stabiliteetti, heikot vartalon oikaisu- ja tasapainoreaktiot, heikko painonsiirto ja ylävartalon kierto sekä vaikeus silmänliikkeiden hallinnassa voivat sisältyä asennonhallinnan häiriöön. Kun asennonhallinta on lapsella heikkoa, on yleistä seisoma tai istuma asennon valuminen ja vaikeus liikuttaa vartaloa ja raajoja painovoimaa vastaisiin asentoihin. Lapsella voi ilmetä vaikeutta myös asennon ylläpitämisessä tai automaattisessa säätämisessä, jolloin liikkeen suorittaminen ei ole tehokasta. Esimerkiksi pöydän ääressä kirjoittaessa täytyy kurottautua pitkälle paperiin tai nojata käsillä päätä vasten. Asennonhallinnan häiriö esiintyy usein yhdessä yhden tai useamman muun aistitiedon käsittelyn häiriön alaryhmän kanssa. Osa henkilöistä voi välttää liikkumista suosien paikallaan suoritettavia toimintoja. Osa taas on fyysisesti aktiivisia, mutta vartalon hallinnan puute voi aiheuttaa liikkeissä vaarallisia tilanteita. (Miller ym. 2007, 138.)

Dyspraksia (Dyspraxia)

Dyspraksiassa lapsella on vaikeuksia uusien liikkeiden kuvittelussa, suunnittelussa, sarjoittamisessa ja suorittamisessa. Lapsella voi ilmetä kömpelyyttä ja heikkoa koor-

dinaatiokykyä karkea- tai hienomotoriikan tai silmänliikkeiden hallinnan osa-alueilla. Dyspraksiaa voi esiintyä joko aistiyliherkkyyden (SOR) tai aistialiherkkyyden (SUR) yhteydessä, mutta useimmiten aistialiherkkyyden tai taktiilisen, proprioseptiivisen tai vestibulaarisen aistitiedon erottelun häiriön (SDD) alueella. Myös visuumotoriset vaikeudet ovat yleisiä. Henkilöt, joilla on dyspraksiaa, ovat epävarmoja kehostaan suhteessa ympäröivään tilaan, minkä vuoksi heillä on vaikeuksia arvioida välimatkaa esineistä ja ihmisistä. Lapsi saattaa vaikuttaa onnettomuusalttiilta ja voi rikkoa leluja ja esineitä voimanhallinnan säätelyn vaikeuksien vuoksi. Usein lapsen taidot ovat heikot pallopeleissä ja muissa ajoitusta vaativissa urheilulajeissa. Oppiminen tapahtuu usein yrityksen ja erehdyksen kautta, mutta dyspraksiassa tarvitaan usein tavallista enemmän harjoitusta. Etenkin opittujen taitojen yleistäminen muihin motorisiin tehtäviin on hankalaa. Lapsen on vaikea keksiä uusia toimintamalleja, minkä vuoksi toiminta voi olla joustamatonta ja aikaisempia tuttuja tapoja suosivaa. Hienomotoriikkaa vaativissa päivittäisissä toiminnoissa, kuten ruokailuvälineiden käytössä ja pukeutumisessa, suoriutuminen on usein hidasta ja epätarkkaa. Osa dyspraktisista lapsista on luovia ja verbaalisesti lahjakkaita ja he suosivat mielikuvitusleikkejä. Passiivisuus on myös yleistä, jolloin helposti suositaan vähän liikkumista vaativia toimintoja, kuten television katselua ja muuta viihdemediaa, mistä voi seurata ylipainoa. Lapsella voi olla huono itsetunto ja turhautumisen sietokyky johtuen heikoista motorisista taidoista ja epäonnistumisen kokemuksista. (Miller ym. 2007, 138–139.)

3.4.3 Aistitiedon erottelun häiriö (SDD= Sensory Discrimination Disorder)

Aistitiedon erottelun häiriössä on vaikeuksia tulkita aistimusten laatua ja havaita aistimusten välisiä samanlaisuuksia ja eroavaisuuksia. Aistimukset havaitaan ja niihin vastataan, mutta ei pystytä kertomaan tarkalleen mikä kyseinen aistimus on tai missä se sijaitsee. Aistitiedon erottelun häiriötä voi esiintyä missä vain aistijärjestelmässä ja sen voimakkuus voi vaihdella eri aistijärjestelmien välillä. Tyypillisesti sitä esiintyy visuaalisessa, auditiivisessa ja taktiilisessa havaitsemisessa, jolloin se johtaa motorisiin vaikeuksiin. Häiriön esiintyminen auditiivisessa tai visuaalisessa aistijärjestelmässä voi johtaa kielellisiin- tai oppimisvaikeuksiin. Lapsi tarvitsee enemmän aikaa rea-

goida aistimuksiin, minkä takia suoriutuminen on hidasta. Aistitiedon erottelun häiriö voi näkyä lapsen heikkona itsetuntona, huomiohakuisuutena ja kiukkukohtauksina. (Miller ym. 2007, 138.)

4 LEIKKIPUISTO LAPSEN TOIMINTAYMPÄRISTÖNÄ (YMPÄRISTÖ)

4.1 Ympäristö (environment)

Ympäristö voi joko mahdollistaa tai estää lapsen toiminnallista suoriutumista, koska ympäristö on toiminnan konteksti. Kontekstilla tarkoitetaan paikkoja, joissa lapsi tyypillisesti osallistuu toimintoihin. Tyypillisimpiä lapsen konteksteja ovat koti, päiväkotit tai koulu ja yhteisöt. Ympäristö voidaan luokitella sijainnin (esim. koti, lähiympäristö, yhteisö, maaseutu) tai ominaisuuden (esim. fyysinen, sosiaalinen, kulttuurinen, institutionaalinen) mukaan. Ympäristö luokitellaan mahdollistavaksi tai estäväksi kykynsä mukaan mahdollistaa lapselle erilaista aktiviteettia ja ohjata lasta tyypilliseen toimintaan. Tietyissä ympäristöissä lapsella on vapaus valita mitä tehdä. Esimerkiksi leikkipuisto tarjoaa lapselle paljon mahdollisuuksia erilaisiin toimintoihin, kuten esimerkiksi kiipeilyyn, keinumiseen ja liukumiseen leikkipuistovälineissä, hiekkalaatikkoleikkeihin tai yhteisiin leikkeihin toisten lasten kanssa. Ympäristö voi myös ohjata toimintaa edellyttäen yksilöltä tietynlaista käyttäytymistä, kuten esimerkiksi koulussa itsenäistä työskentelyä. Ympäristö näin joko sallii tai vaatii tietynlaista käyttäytymistä vaikuttaen merkittävästi lapsen toiminnalliseen suoriutumiseen. (Primeau ym. 1999, 471–472.)

Fyysiseen ympäristöön kuuluu luonto ja ihmisen aikaansaamat rakennelmat. Sosio-kulttuurinen ympäristö on abstraktimpi ja siihen kuuluu ihmiset, roolit ja tavat, joita liittyy toimintatilanteisiin. Lisäksi instituutiot ja kulttuurien asenteet ja tavat vaikuttavat ympäristössä toimimiseen. (Hautala, Hämäläinen, Mäkelä, Rusi-Pyykönen 2011, 30–31.) Tässä opinnäytetyössä lapsen toimintaympäristö on fyysiseltä ominaisuudel-

taan luonto, jossa ulkoleikit tapahtuvat ihmisen aikaansaamissa perheen lähiympäristöissä, mitkä ovat leikkipuistot ja kotipiha. Sosiaaliselta ominaisuudeltaan kyseisessä ympäristössä vaikuttavat erityisesti vanhemmat ja leikkikaverit. Vanhemmat nähdään tärkeässä asemassa ja he voivat mahdollistaa lapselle erilaista kehitystä tukevaa toimintaa perheen lähiympäristöissä. Suotuisassa varhaislapsuuden kasvuympäristössä aikuisen tulisi huomioida toimintojen johdonmukaisuus, ennakoitavuus ja lapsen luottamus aikuisiin, mikä antaa lapselle turvallisuuden tunnetta ja hyvän pohjan ympäristön tutkimisille ja oppimiselle. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2007, 19).

4.2 Leikkipuisto fyysisenä toimintaympäristönä

Kun yksilö toimii vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa, ympäristön antama palaute tekemisestä mahdollistaa oppimista. Lapsi tutkii ympäristöään liikkumalla ja kokeilemalla samalla oppien hallitsemaan ja hahmottamaan omaa kehoaan suhteessa ympäristöön. Ympäristön antama palaute kehittää lasta hahmottamaan turvallista toimimista ja antaa kokemuksia erilaisista aistimuksista. Aika vaikuttaa merkittävästi toiminnan esiintyvyyteen. Elämä etenee tiettyinä toistuvina ajanjaksoina, jotka vaikuttavat ympäristöön ja toimintaan. Suomessa neljä eri vuodenaikaa vaikuttaa tekemiseen eri aikoina. (Hautala ym. 2011, 31–32.) Vuodenajat vaikuttavat lasten ulkoleikkeihin joko mahdollistaen tai rajoittaen erilaisia toimintoja, kuten esimerkiksi hiekkalaatikkoleikkejä voi leikkiä ulkona vain lumettomana aikana. Vuodenajat voivat tuoda leikkiin myös erilaisia teemoja, mitkä opettavat lasta kulttuurille ominaisiin tapoihin. Aika vaikuttaa myös luonnonmateriaalien esiintyvyyteen, kuten esimerkiksi syksyllä leikissä voi hyödyntää värikkäitä lehtiä.

Hautalan (2011, 36–37) mukaan Ringaert (2003) määrittelee toimintaterapeutin osaamista ympäristöjen suunnittelussa seuraavanlaisesti. Toimintaterapeutti ymmärtää ihmisen toimintaa, toimintarajoitteita ja niiden yhteisvaikutuksia. Ympäristön ja ihmisen välisen vuorovaikutuksen, apuvälineteknologian tuntemuksen ja toiminnan

analyysin pohjalta ympäristön muokkaamisen taidot mahdollistavat osaamisen hyödyntämisen erilaisten fyysisten ympäristöjen muokkaamisessa. Yksittäisten ihmisten lisäksi osaamista voitaisiin hyödyntää laajemminkin yhteiskunnallisesti koko yhteisön hyväksi.

Nykyään toimintaterapeutteja on työskennellyt mukana leikkipuistojen suunnittelussa, tavoitteena luoda leikkipuistoympäristöistä kaikille esteettömiä ja edistää lapsen sensomotoristen taitojen kehittymistä. Tämä voi tapahtua yhteistyössä esimerkiksi koulutusjärjestelmien kanssa, jolloin tavoitteena on mahdollistaa kaikkien lasten osallistuminen, ehkäistä kehityshäiriöiden syntymistä sekä tukea oppimista ja kasvamista lapsille suotuisissa ympäristöissä. (Case-Smith 2010, 11.) Toimintaterapeutin arvioidessa leikkipuistoa lapsen toimintaympäristönä, painottuu sen esteettömyys ja turvallisuus. Kun ympäristöä arvioidaan liikuntarajoitteiselle sopivaksi, korostuu tilan esteettömyys. Kun kyseessä on taas lapsi, jolla on aistitiedon käsittelyn vaikeuksia, arviointi keskittyy ympäristön tarjoamien aistiärsykkeiden määrän ja tyyppien tarkasteluun. Vaikka monet koulujen leikkipiha-alueet ovatkin rakennettu pyörätuolin käyttäjille sopiviksi, ovat ne usein vain osittain esteettömiä. Leikkipuistoissa tulisi myös olla leikkivälineitä, mitkä edellyttävät lapselta vaihtelevia taitoja ja erilaisten aistiärsykkeiden vastaanottamista. (Bazyk & Case-Smith 2010, 713.)

Lapsen luontaisessa ympäristössä tapahtuvaan terapiainventioon liittyy luonnosta löytyvien leikkivälineiden ja materiaalien käyttö. Tämä mahdollistaa myös perheelle samojen materiaalien hyödyntämisen omassa lähiympäristössään. Vastaanotolta löytyvien terapiavälineiden hyödyntäminen voi olla terapeutille helpoin ratkaisu, mutta se ei välttämättä palvele lapsen toiminnallista suoriutumista kotona. Samoja vastaanotolla käytettäviä erikoisvälineitä ei välttämättä ole saatavilla muissa lapsen toimintaympäristöissä. Jos varhainen interventio tapahtuu terapiavastaanotolla, on yhtä tärkeää tarjota perheelle keinoja lapsen toiminnan tukemiseksi myös lapsen luontaisessa ympäristössä, kuten esimerkiksi leikkipuiston tarjoamien sensomotoristen aktiviteettien kautta. (Meyers, Stephens & Tauber 2010, 691.)

Meyers ja muut (2010, 693) ovat sitä mieltä, että lapsen luontaisessa toimintaympäristössä terapian toteuttamisessa on aina omat haasteensa. Etukäteen tehdyt suunnitelmat esimerkiksi leikkipuiston hyödyntämisestä terapiaympäristönä sensorisen prosessoinnin aktivoimiseksi voi olla haastavaa vaihtelevien säätilojen vuoksi, jolloin terapeutin on hyödynnettävä muita toiminnan konteksteja. Palveluiden tarjoaminen lapsen luontaisessa ympäristössä vaatii terapeutilta matkustamista ja lainsäädäntöön tutustumista, jotta hän on selvillä esimerkiksi korvaus- ja vakuutusasioista. Terapia luontaisessa ympäristössä edellyttää vanhempien tukea ja toimintaterapeutin ohjausta toimintatapojen sisällyttämiseksi perheen päivittäisiin rutiineihin. Terapiaympäristön tulisi huomioida sekä vanhempien mieltymykset että toimia tarkoituksenmukaisena lapsen tarpeisiin ja tavoitteisiin nähden. Toimintaterapeutti voi hyödyntää terapiassa kehitykseltään normaaleja lapsia roolimalleina ja leikkikavereina. Lapsi, joka ei kykene ryhmätoimintaan, voi tarvita taas vähemmän häiriöitä sisältävän ympäristön.

4.3 Vanhemmat sosiaalisena toimintaympäristönä

Ensimmäinen yhteisö, johon lapsi kuuluu, on hänen perheensä. Perhe luo lapselle käsityksen itsestään toimijana. Perheen arvot ja näkemykset määrittävät, millaiseen toimintaan lapsi ohjautuu. Nyky-yhteiskunnan tehokkuus voi vaikuttaa lasten ja vanhempien yhdessä viettämän ajan vähenemiseen. Myös lasten vapaa-aika on yhä enemmän järjestettyä ja ohjattua harrastustoimintaa. (Hautala ym. 2011, 34.) Perheen arkipäivän toimintatavat ovat lapsen kehitykselle jopa merkityksellisempiä kuin yksittäiset ohjelmat ja terapiat. Vanhempia pidetään näin asiantuntijoina osana lapsen kuntoutusprosessia. (Määttä 1999, 54.) Kotona lapsi saa suurimman osan aistikokemuksista, kun taas terapiavastaanotolla jäsenyntyitä aistikokemuksia voidaan tarjota harvemmin. Myös terapian vaikutus on tehokkaampaa, jos lapsi voi toimia muuallakin jäsenyntyissä ympäristöissä. Vanhempien lapsen aistitiedon käsittelyn häiriön ymmärtäminen ja hyväksyminen sekä lapsen tukeminen on tärkeää, koska se auttaa lapsen selviytymistä erilaisista ympäristön haasteista helpommin. (Ayres 2008,

252.) Aistitiedon käsittelyn häiriöön liittyy poikkeavan aistimuksiin reagoimisen lisäksi usein tunne-elämän ongelmia, joissa aikuinen voi toiminnallaan auttaa lasta säätelmään paremmin omaa toimintaansa. (Kranowitz 2004, 218). Opasviikoon on koottu erillisiä ohjeita, miten aikuinen voi omalla toiminnallaan tukea lapsen leikkiä. Ohjeet on koottu opinnäytetyön raportointiosuudessa käytetystä kirjallisuudesta ja opinnäytetyöntekijän omista ajatuksista.

Perhe määrittää lapsen luontaisen ympäristön, mikä on useimmiten koti ja hoitopaikka. Toimintaterapiainterventio tai toimintaterapeutin konsultaatio voi tapahtua vastaanottokäyntien lisäksi myös missä tahansa sellaisessa lapsen luontaisessa ympäristössä, mikä on osa perheen rutiineja ja lapsen oppimisympäristöä. Nämä ympäristöt tarjoavat runsaasti mahdollisuuksia sosiaalisten-, leikki-, ja itsestä huolehtimisen taitojen harjoittamiseen. Kun toimintaterapiainterventio tapahtuu lapsen luontaisessa ympäristössä, käytettävät toiminnot sisällytetään luontaiseksi osaksi arkea. Toimintaterapeutit voivat samalla ohjata myös kotona lapsen vanhempia helpottamaan ja tukemaan lapsen arkea erilaisin keinoin ja toiminnoin. Tutkimukset ovat osoittaneet lapsen luontaisessa ympäristössä tapahtuvien toimintaterapiainterventioiden saavan aikaan parempia muutoksia lapsen kehityksessä. Tämän lisäksi opittujen taitojen ja käyttäytymisen yleistymistä sekä siirtymistä osaksi lapsen arkeen tapahtuu enemmän, kun interventioasetelma on sama kuin lapsen luontainen ympäristö. Varhaisen intervention toteuttaminen lapsen luontaisessa ympäristössä vaatii toimintaterapeutilta luovuutta, joustavuutta ja spontaanisuutta. Perheiden yksilöllisen kulttuurin ja kasvatuseriaatteiden tunnistaminen ja hyväksyminen on tärkeää terapeutin työskennellessä erilaisissa ympäristöissä. (Case-Smith 2010, 10–12.)

Lasten toimintaterapiapalvelut sisältävät vanhempien ja päivähoidon henkilökunnan tai muiden lasten kanssa merkittävästi aikaa viettävien konsultaatiota, neuvontaa ja ohjausta. Toimintaterapeutit auttavat kehittämään lapsen luontaiseen ympäristöön soveltuvia ratkaisuja, mitkä edellyttävät uusien opittujen taitojen siirtämistä eri ympäristöihin. Ensimmäinen askel konsultaatiossa on lisätä vanhempien ymmärrystä lapsen häiriötä kohtaan. Kun lapsen aistitiedon käsittelyn häiriöstä johtuvan käyttäy-

tymisen syitä selvitetään vanhemmille, he oppivat ymmärtämään lastaan ja saavat uusia välineitä lapsen käyttäytymiseen vaikuttamiseen. Ohjaus ja neuvonta usein vaikuttavat myös vanhempien myönteiseen asennoitumiseen lapsen terapiaintervention. Terapeutin suosittelemien rutiininomaisten toimintatapojen käyttö täytyy tuntua vanhemmista varmalta, jotta he voivat toteuttaa niitä onnistuneesti. Vanhemmille pyritään yleensä ohjaamaan riittävän helppoja ja turvallisia toimintamuotoja. Vaikuttava konsultaatio vaatii vanhemmilta uusien toimintamallien sisäistämistä ja mukauttamista osaksi arkea. (Mts. 10.)

Ammatillisesta näkökulmasta kehitykseltään poikkeavien lasten perheisiin tulee suhtautua tavallisina perheinä, joissa lapsi tarvitsee vain enemmän harjoitusta taitojen oppimiseksi tai niiden kompensoimiseksi. Perheen tuki on tärkeää, sillä vanhemmat ovat aina lapsen saatavilla, jolloin arjessa rutiinien kautta oppiminen ja useiden toistojen mahdollistaminen tukevat lapsen kehityksen eteenpäin viemistä. Myös Määttä (1999, 100) näkee ammattilaisten tehokkaana työnä vanhempien opastamisen autamaan lastaan, jolloin tietoa voidaan jakaa perheen ja muiden vanhempien kesken. Millaisena vanhemmat itse kokevat yhteistyön toimintaterapeutin kanssa, kun kyseessä on lapsen aistitiedon käsittelyn vaikeudet ja toimitaan lapsen luontaisessa leikkiympäristössä, leikkipuistossa ja pihapiirissä? Seuraavassa kappaleessa kuvataan vanhempien näkökulmaa aiheesta. Aihetta tarkastellaan opinnäytetyön toiminnalliseen osuuteen osallistuneiden vanhempien palautekyselyyn antamien vastausten ja tutkimustiedon valossa. Vanhempien mielipiteiden ymmärtäminen on keskeistä perhelähtöisessä työskentelyssä. (Cohn, Miller & Tickle-Degnen 2000, 36).

Opinnäytetyöprosessissa mukana olleet vanhemmat kokivat leikkipuistossa ja ulkoympäristössä harjoiteltavat leikit hyödyllisiksi ja lapsen taitoja kehittäviksi. Ennen opinnäytetyöprosessiin osallistumista he eivät olleet aikaisemmin ajatelleet leikkien opettavaisuutta ja terapeutista merkitystä. He pitivät näin ollen myös tapaamisten aikana saamaansa teoriapohjaa tärkeänä osana asiaa, koska se lisäsi lapsen aistitiedon käsittelyn ja leikkien tavoitteiden ymmärtämistä. Vanhempien mukaan lapsi oli kokenut ulkoympäristössä yhdessä vanhempien kanssa toteutettavat leikit mielek-

käänä tapana harjoitella erilaisia taitoja. Vanhemmat olivat sitä mieltä, että omassa lähiympäristössä toimiminen on mieluista sekä lapselle että vanhemmille. He pitivät lapselle tuttua ympäristöä ja tuttuja ihmisiä tärkeänä osana perhelähtöistä työskentelyä. Vanhemmat pitivät tärkeänä terapeutin antamaa neuvontaa ja ohjausta koskien leikkipuistossa ja ulkoympäristössä tapahtuvaa leikkiä. He kokivat erittäin tärkeänä opastuksen saamisen koskien lapsen taitoja kehittäviä leikkejä, lapsen taitojen kehittymistä ja taustalla olevaa teoretietoa aistitiedon käsittelyn vaikutuksista. He toivat myös vastauksissaan esiin, että lapsen normaali ympäristössä tapahtuvaa terapiaa tulisi kehittää enemmän. Yhteistyö opinnäytetyöntekijän kanssa oli vaikuttanut vanhempien käsitykseen toimintaterapiasta siten, että tapaamiset olivat selkiyttäneet heidän käsityksiään lapsen kehityksestä ja siitä, mitä taitoja erilaisilla toimintoilla voidaan harjoittaa. Opinnäytetyöntekijän ohjaama toiminta ulkoympäristössä oli vanhempien kokemusten mukaan mielekästä ja avointa verrattuna toimintaterapiaan, jota lapsi oli aikaisemmin saanut toimintaterapiavastaanotolla erillisessä terapiaympäristössä. Vanhemmat uskoivat hyödyntävänsä jatkossa paljon tapaamisten aikana saamia vinkkejä ja toimintasuunnitelmia leikeistä. He olisivat toivoneet saavansa vastaavat neuvot jo vuosia aiemmin lapsen ollessa nuorempi, jolloin taitojen harjoittelu olisi ollut nykyistä ajankohtaisempaa. Vanhemmat olivat kertoneet aiemmin leikkipuistotapaamisilla, että lapsen leikkipuistossa leikkiminen ja sujuva liikkuminen olivat pitkän harjoittelun aikaansaannosta. Vanhemmat olivat kaiken kaikkiaan tyytyväisiä opinnäytetyöprosessiin osallistumiseen ja pitivät yhteistyötä mutkattomana ja tapaamisia mukavina.

Cohn (2001, 285–293) selvitti haastattelututkimuksessaan vanhempien näkökulmia heidän lastensa osallistumisesta sensorisen integraation lähestymistapaa käyttävään toimintaterapiaan. Tutkimuksen tuloksista löytyi osittain yhtäläisyyksiä opinnäytetyössä mukana olleiden vanhempien antamiin vastauksiin. Vanhemmat arvostivat terapiaintervention antamaa kykyä ymmärtää lastensa käyttäytymistä uudella tavalla, mikä helpotti muuttamaan heidän odotuksiaan itseään ja lapsia kohtaan sekä tukemaan lastaan. Kaikki tutkimukseen osallistuneet kuusitoista vanhempaa olivat sitä mieltä, että terapia oli erittäin positiivinen kokemus lapselle. Terapian aikaansaama

muutos lapsen käyttäytymisessä ja toiminnassa ei ole yksiselitteinen asia, joten vanhempien mielipiteet asiasta eivät olleet yhdenmukaisia. Kaikki vanhemmat kuitenkin osasivat sanoa konkreettisia muutoksia, mitä lapsen käyttäytymisessä ja taidoissa oli tapahtunut. Vanhemmilla oli yhteinen huoli lapsen poikkeavuudesta ikätovereihinsa nähden. Vanhemmat arvostivat enemmän kehityksen tapahtumista lapsen itsetunnon rakentumisessa kuin taitojen kehittämisessä.

Cohn ja muut (2000, 36–43) tarkastelivat tutkimuksessaan vanhempien asettamia toiveita aistitiedon säätelyn ongelmia omaavien lastensa toimintaterapialle. Vanhempien näkökulmat koskivat toiveita sekä heidän lapsiaan kohtaan että heitä itseään vanhempina. Vanhemmat toivoivat terapian vaikuttavan lastensa sosiaaliseen osallistumiseen, kykyyn itsesäätelyn hallintaan ja itsetunnon lisääntymiseen. Vanhemmat toivoivat lastensa sulautuvan ikäistensä joukkoon oppimalla käyttäytymään tilanteen kannalta sopivalla tavalla ja kykenevän muodostamaan ystävyyssuhteita. Kyvyllä itsesäätelyyn tarkoitettiin lasten oppivan ymmärtämään ja hallitsemaan käyttäytymistään säätelemällä sopivaa vireystilaa. Vanhemmat toivoivat lastensa itsetunnon kehittyvän, jotta he oppisivat luottamaan itseensä ja arvostamaan itseään. Vanhempien toiveet itseään ja perhettään kohtaan olivat keinojen oppiminen lapsen tukemiseksi ja lapsen aistitiedon käsittelyn häiriön ymmärtäminen. Vanhemmat näkivät itsensä lapsensa tukijoina ja toivoivat yhteistyötä toimintaterapeutin kanssa. Useat vanhemmat arvelivat, että lapsen käyttäytymisen ymmärtäminen auttaisi heitä tukemaan lapsen kasvua. Lisäksi vanhemmat toivoivat terapeuteilta ymmärrystä heitä itseään kohtaan aistitiedon käsittelyn ongelmista kärsivän lapsen vanhemmuuden haastavuuden vuoksi.

5 LEIKKIPUISTO- JA PIHALEIKIT TOIMINTANA (TOIMINTA)

5.1 Toiminta (Occupation)

Toimintaterapian keskeinen ajatus on, että toiminta on ihmisen perustarve ja sillä on yhteys hyvinvointiin. Ihminen tarvitsee mielekästä fyysistä ja henkistä toimintaa, mutta aktiivisen toiminnan ja levon rytmittäminen nähdään myös voimavarojen kannalta tärkeänä. Toimintojen tasapainon löytämiseen elämässä on keinona itse toimiminen. (Hautala ym. 2011, 45.)

Toiminta voidaan määritellä joko tehdyksi toiminnaksi tai aktiiviseksi tekemiseksi. Aikaisempi toiminta ohjaa ja määrittää jokapäiväisiä toimintojamme sekä antaa arvoa ja tarkoitusta yksilöille ja kulttuureille. Aktiivinen tekeminen taas on nykyhetkessä tapahtuvaa tarkoituksenmukaista toimintaa, kuten työtä, leikkiä tai vapaa-ajan toimintoja. Toiminta on kaikkea, mitä ihminen tekee ja se luokitellaan tarkoituksensa mukaan itsestä huolehtimiseen, vapaa-aikaan ja tuottavuuteen, johon liittyy yhteisön sosiaaliset ja taloudelliset tekijät. (Primeau ym. 1999, 472.)

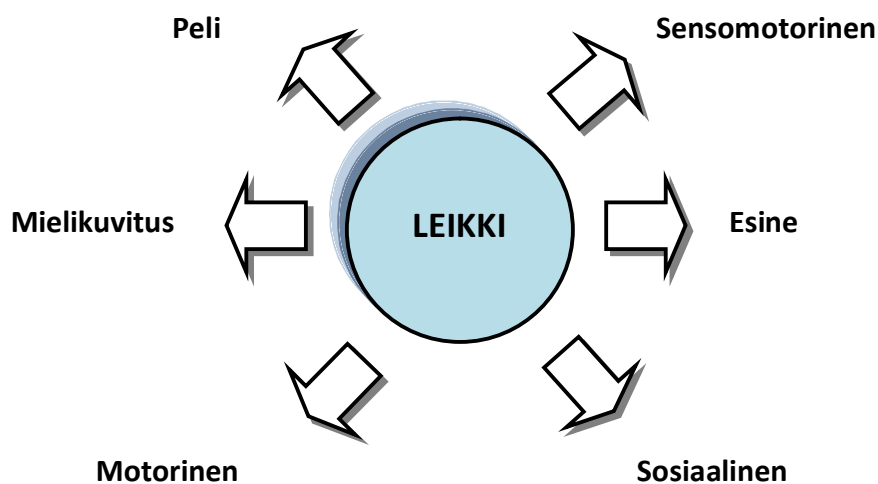
Lasten toimintaterapiassa toiminta perustuu seuraaviin olettamuksiin:

- Lapsilla on pyrkimys sitoutua toimintaan
- Toiminta on käsitteenä monimutkainen ja moniulotteinen
- Toiminnan täytyy huomioida ympäristön konteksti
- Toiminta koetaan ajallisessa kontekstissa
- Toiminta on tuottavaa ja liittyy kehitysprosessiin
- Toiminta edellyttää tarkoituksenmukaisuutta, jotta lapsi sitoutuu siihen
- Toiminta vaikuttaa terveyteen ja sillä on terapeuttinen vaikutus
- Toiminta terapeuttisena keinona luokitellaan kahdella tavalla: occupation-as-means (välineen avulla toiminnan saavuttaminen) ja occupation-as-end (toiminta suoraan tavoitteena)

(Primeau ym. 1999, 472–473)

5.2 Leikki toimintana

Leikki on lapsen sisäisesti motivoitunutta ja vapaaehtoista toimintaa, joka heijastaa hänen kehityksellistä tasoaan ja edistää sitä. Lapsi oppii leikissä tärkeitä vuorovaikutustaitoja ja harjoittelee myös kehitykselle tärkeitä motorisia ja kognitiivisia taitoja. Iän myötä taitojen kehittyessä leikkien sisällöt ja toteutustavat monipuolistuvat. Leikin lopputulosta tärkeämpää on prosessi ja päätavoitteena sen tuoma mielihyvä. Lasten ulkoleikit ovat nykyään vähentyneet tilalle tulleiden tietokonepelien ja lasten varhaisen harrastamisen myötä. (Nurmi ym. 2007, 57 & 61–62.) Alla oleva KUVIO 2 havainnollistaa toimintaterapiassa toimintana tarkasteltavan leikin eri muotoja.

KUVIO 4. Leikin tyypit. (Primeau ym. 1999, 484–485.)

Lapsen aistitiedon käsittelyn kehittymiseen vaikuttaa liikkumisympäristön monipuolisuus. Leikkipuistossa ja pihaleikeissä voi yhdistyä monipuolisesti kaikkia kuviossa esiteltyjä leikin eri muotoja. Kun tarkastellaan ulkoympäristöä lapsen leikkiympäristönä, korostuu kuitenkin sen tarjoama mahdollisuus monipuoliseen liikuntaan ja aistiko-
kemuksiin. Käytettävissä oleva rajaamaton tila ja luonnon materiaalit tuovat omat elementtinsä ja elämyksensä leikkiin. Leikkipuistovälineet ja useat perinteiset ulko-
leikkivälineet, kuten esimerkiksi mailat, pallot, hyppynarut, vanteet sekä monet uudemman sukupolven ulkoleikkivälineet, kuten trampoliinit, kengurupallot ja potkulaudat mahdollistavat koko kehon laajuiseen liikkeeseen ja liikkeen kautta tulevien

aistimusten vastaanottamiseen. Kun päämääränä on tukea piha- ja leikkipuisto-
leikeissä lapsen aistitiedon käsittelyä, korostuu leikin motorinen ja senso- eli havain-
tomotorinen puoli.

Kun verrataan leikkipuistoa ja pihaleikkejä lapsen toimintaympäristönä, pihaympäris-
tö tarjoaa enemmän lapsen mielikuvitusta kehittäviä irtonaisia leikkivälineitä, joiden
käyttötarkoitukseen lapsi tarvitsee enemmän luovuutta. Perinteisissä pihaleikeissä
korostuu leikin sosiaalinen ja mielikuvituksellinen puoli. Leikkipuistot voivat olla tästä
näkökulmasta katsottuna valmiine leikkivälineineen tylsiä ratkaisuja ja vaarallisia
etenkin motorisilta taidoiltaan heikomman lapsen kohdalla. (Bundy, Luckett, Geraldine,
Naughton, Tranter, Wyver, Ragen, Singleton, Spies 2008, 523.) Perinteiset piha-
leikit kehittävät lapsen aistitiedon käsittelyä. Esimerkiksi piiloleikit harjoittavat lapsen
tilan ja kehonhahmottamista ja ruutu- ja naruhyppelyt vaikuttavat tasapainon kehit-
tymiseen ja motoriseen ohjailuun. Herne pussin heitto ja maila- ja pallopelit taas ke-
hittävät lapsen silmä-käsi yhteistyötä. Pihan leikkivälineiden kautta saadaan perusta-
via sensomotorisia kokemuksia ja leikkipuistovälineet tuovat vielä voimakkaampia
vestibulaarisia ja proprioseptiivisiä aistikokemuksia. Leikkipuistossa on syytä muistaa,
että lapsi voi reagoida liikeaistimukseen vaihtelevasti, jolloin aikuisen on taattava toi-
mintojen turvallisuus. (Ayres 2008, 261.)

5.2.1 Sensomotoriikka

Karvosen (2002, 14) mukaan lasten liikunnassa on keskeistä havaintomotoristen ja
koordinatiivisten taitojen harjoittaminen. Tässä opinnäytetyössä käytetään havain-
tomotoriikka käsitteen sijaan sensomotoriikka käsitettä. Koordinaatio tarkoittaa eri
kehon osien liikkeiden yhdistämistä sujuvaksi suoritukseksi. Oppiminen on multisen-
sorista eli moniaistillista, koska se riippuu eri aistikanavien kautta tulevasta aistitie-
dosta. Oppimisen kannalta on tärkeää, että lapsi saa toistaa opeteltavaa liikettä riit-
tävän monta kertaa. Sensomotorinen oppiminen tarkoittaa eri aistijärjestelmien
kautta ympäristöstä tulevien aistiärsykkeiden vastaanottamista ja järjestäytymistä,
minkä lopputuloksena syntyy havainto tai havaintomotorinen reaktio. (Mts. 19.)

Neljä sensomotorista osatekijää ovat kehontuntemus, avaruudellinen hahmottaminen, suunnan hahmottaminen ja ajan hahmottaminen. *Kehontuntemus* on tietoa kehonosien nimistä, sijainnista ja suhteista toisiinsa sekä kykyä niiden tehokkaaseen liikuttamiseen ja lihasten rentouttamiseen. Monipuolisen liikunnan kautta lapsi oppii tuntemaan kehon osat ja niiden käyttötarkoituksen. *Avaruudellinen hahmottaminen* on asioiden ja esineiden sijainnin hahmottamista suhteessa itseensä. Se liittyy tietoisuuteen käytettävästä tilasta. Avaruudellista hahmottamiskykyä harjoittavat erilaisen välineiden ja telineiden käyttö. *Suunnan hahmottaminen* käsittää suuntatietoisuuden ja lateraalisuuden kehittymisen sekä kyvyn liikkua tehokkaasti tiloissa. Lateraalisuus on lapsen sisäistä tietoutta kehon oikeasta ja vasemmasta puolesta. Käsitteet, kuten oikea, vasen, alhaalla ja ylhäällä sekä mittasuhteiden ymmärtäminen sisältyvät myös suunnan hahmottamiskykyyn. *Ajan hahmottaminen* on liikkeiden oikean järjestyksen, samanaikaisuuden ja rytmin oppimista. Silmä- käsi ja silmä-jalka koordinaatio on sisäisen aikarakenteen kehittymistä. Suunnan ja ajan hahmottamista lapset oppivat esimerkiksi erilaisten liikuntaleikkien avulla. (Mts. 19–22.)

Monipuoliset sensomotoriset kokemukset muodostavat liikkumisen perustan. Sensomotoriset taidot kehittyvät kun liikutaan eri tasoissa, suunnissa, nopeuksilla, voimalla ja tiloissa. Liikkeen suunta voi kohdistua eteenpäin, taaksepäin tai sivuille. Liikkumisen tasot vaihtelevat alhaalta keskitasoon ja ylhäällä varpailla tai esineiden päällä liikkumiseen. Liikkeen nopeus voi vaihdella hitaasta nopeaan ja liikerata voi olla kiemurteleva tai suoraviivainen. Yhdistämällä mielikuvia toimintoihin lapsi saa kokemuksista voimakkaamman sisällön. (Mts. 22–23.) Leikkipuistossa liikkuminen kehittää hyvin lapsen motorista ohjailua eli toiminnan suunnittelua, koska lapsi joutuu muuttamaan jatkuvasti kehonsa asentoa ja liikkumaan eri tavoilla. Leikkipuistovälineet kehittävät lapsen sensomotoriikkaa, koska ne mahdollistavat hyvin lapsen liikkumisen erilaisissa tasoissa, suunnissa, nopeuksilla ja voimalla. Leikkipuistovälineet mahdollistavat samalla monipuolisten aistimusten saamisen.

Leikkipuisto -ja pihaleikkivälineistä lapsen vestibulaarista aistitiedon käsittelyä tukee esimerkiksi keinuminen, hyppiminen trampoliinilla tai kengurupallolla, pyörivät laitteet, liukumäki, polkupyörällä ja potkulaudalla ajaminen sekä epävakaa alustalla, kuten hiekalla, leikkipuiston riippusillalla tai keinulaudalla käveleminen. Taktiilista aistitiedon käsittelyä kehittää hiekkaliekit, vesileikit, erilaisten pintamateriaalien käsittely ja luonnonmateriaalien käsittely. Proprioseptiivisiä aistimuksia vahvistavia toimintoja ovat painavien esineiden kantaminen tai kaataminen esimerkiksi hiekkalaatikkoleikeissä, pallon kopittelu, työntäminen ja vetäminen sekä kiipeilytelineissä kiipeäminen ja roikkuminen. (Kranowitz 2004, 181–189.) Lisää erilaisten leikkipuistovälineiden ja muiden ulkoleikkivälineiden hyödyntämisestä ja vaikutuksia lapsen sensomotoristen taitojen kehittymiseen voi tarkastella opinnäytetyön liitteenä olevista leikkisuunnitelmista (liite 2).

Isot ja yksinkertaiset leikkivälineet, jotka mahdollistavat koko kehon laajuiseen toimintaan ovat ihanteellisia lapsen aistikokemusten saamiselle ja motoristen taitojen kehittymiselle. Mitä yksinkertaisempi lelu on, sitä enemmän se tarjoaa erilaisia leikkimahdollisuuksia. Tällaiset lelut kehittävät lapsen mielikuvitusta, jolloin yksinkertaista lelua voidaankin jonkin spesifin lelun sijaan käyttää moneen eri tarkoitukseen. (Ayres 2008, 327.) Leikkipuistovälineet ja etenkin monet ulkoleikkivälineet ovat yksinkertaisia välineitä, jotka mahdollistavat monenlaisia leikkejä ja lapsen sensomotoriikan kehittymistä. Välttämättä kalliita ja monimutkaisia leikkivälineitä ei aina tarvita, sillä kaikkien saatavilla olevat leikkipuistovälineet ja luonnonmateriaalit sekä kotoa löytyvät ulkoleikkivälineet ovat käyttökelpoista, edullista ja mielikuvitusta ruokkivaa materiaalia lapsen kehityksen tukemiseksi. Bundy ja muut (2008, 522–524) tarkastelivat tutkimuksessaan 5-7 -vuotiaiden kehitykseltään normaalien lasten leikkisyyttä ennen ja jälkeen intervention, jossa koulun leikkikentälle laitettiin yhdeksitoista viikoksi luovia leikkimateriaaleja. Koulun leikkiympäristö muutettiin ilman kalliita hankintoja yksinkertaisemmaksi siirrettävissä olevien materiaalien, kuten pahvilaatikoiden, pyörän ja auton renkaiden, heinäpaalien, muoviputkien ja pallojen avulla. Uudet leikkimateriaalit vaativat lapsilta mielikuvitusta ja kekseliäisyyttä käyttääkseen niitä hyväkseen leikissä. The Test of Playfulness (ToP) -testin tulokset olivat huomattavasti kor-

keammat intervention jälkeen ja opettajat kertoivat lasten leikin muuttuneen aktiivisemmaksi, sosiaalisemmaksi ja luovemmaksi. Tutkimuksen tuloksilla nähdään suora yhteys myös kehityshäiriöitä omaaviin lapsiin. Kyseistä interventiota voisi pitää hyvänä ja kannustavana lähestymistapana lasten liikkumiseen, koska koulumaailmassa liikunta voidaan kokea hyvin suorituskeskeiseksi ja motorisia taitoja painottavaksi.

5.2.2 Hiekkalaatikkoleikit

Tämä kappale hiekkalaatikkoleikeistä sisältää opinnäytetyöntekijän omia havaintoja ja ajatuksia sensomotorisista hiekkalaatikkoleikeistä, mitä on hyödynnetty opinnäytetyöprosessin leikkipuistotapaamisilla.

Paljain sormin ja varpain hiekkalaatikolla leikkiminen tuo erilaisia taktiilisia eli tuntoaistimuksia kehoon. Epätasaisella ja pehmeällä hiekalla käveleminen on haastavampaa ja kehittää lapsen vestibulaarista eli liike- ja tasapaino aistijärjestelmää. Myös hiekkalaatikon reunat ovat hyödynnettävissä olevia osia tasapainoilun ja hyppäämisen harjoitteluun. Hiekassa on turvallista liikkua ja harjoitella erilaisia toimintoja, koska pehmeään alustaan kaatuminen ei haittaa. Kuitenkin pienet lapset ja kehitykseltään poikkeavat voivat tarvita enemmän aikuisen valvontaa ja leikin tukemista. Painavan hiekan lapiointi, hiekkasankojen kantaminen ja hiekan kaataminen astiasta toiseen tuo paljon proprioseptiivisiä eli asentotunto aistimuksia. Vesi ja hiekka ovat hyvä yhdistelmä; hiekan käsittely on raskaampaa, vesi antaa toisenlaista tuntoaistimusta sekä se helpottaa hiekan muotoilua esimerkiksi hiekkalinnaksi tai isoksi vuoreksi sekä mahdollistaa kolojen ja tunneleiden kaivamisen. Hiekkalaatikko tarjoaa sensomotoristen kokemusten lisäksi paikan sosiaalisten taitojen harjoitteluun yhdessä leikkikavereiden kanssa. Pienimmätkin lapset voivat osallistua hiekkaleikkeihin. Hiekkalaatikkoleikkeitä löytyy monenlaisia ja lisäksi voidaan hyödyntää mitä tahansa kotoa löytyviä välineitä, kuten erikokoisia muoviasioita ja kulhoja, kaulimia, siivilöitä, muovisesta mehu- tai pesuainepullosta leikattua lapiota ja luonnonmateriaaleja. Hiekkavälineet ovat usein värikkäitä, mikä herättää lapsen

kiinnostusta, houkuttelee leikkiin ja helpottaa esineiden hahmottamista hiekkaa vasten. Erilaisten hiekkavälineiden käyttö harjoittaa muun muassa lapsen esineiden käsittelytaitoja ja hienomotoriikkaa, visuaalista hahmottamista sekä oman toiminnan ohjausta ja motorista suunnittelua. Esimerkiksi hiekkakakun tekeminen sisältää monta sisäistettävää eri vaihetta sopivien välineiden valitsemisesta valmiiseen kakkuun.

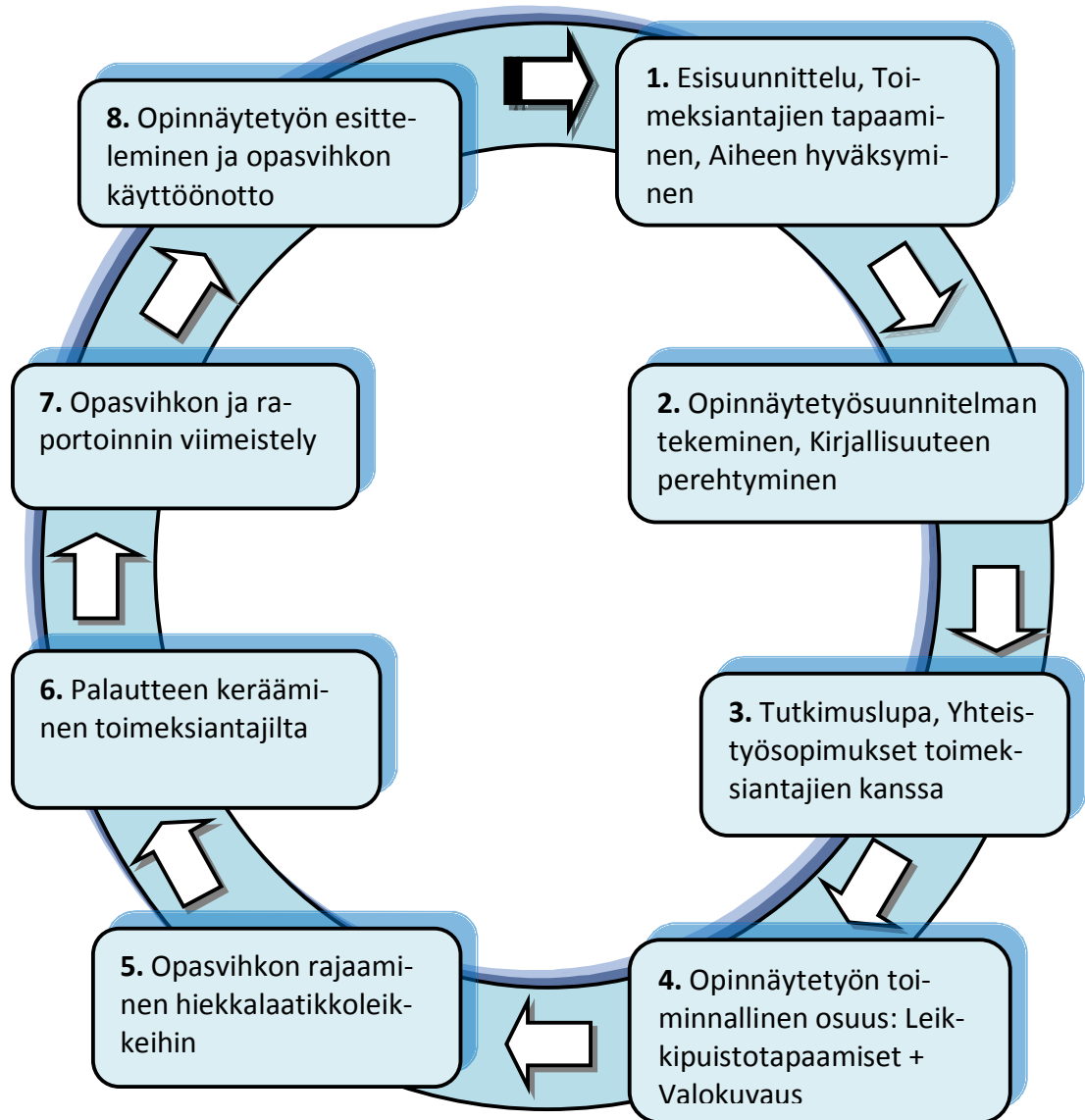
6 OPINNÄYTETYÖPROSESSI

Opinnäytetyöprosessin tuloksena syntyvä produkti eli tuote, käy läpi monia eri vaiheita ennen valmista lopputulosta. Tässä opinnäytetyössä tuote eli opasvihko on vain toinen puoli opinnäytetyötä. Opinnäytetyön raportointiosuudessa kuvaillaan myös tuotoksen valmistumiseen johtanut polku eli prosessi, mikä on vaatinut paljon työtä ja eri työvaiheita. Hakalan (1998, 55) mukaan molemmat kaksiosaisen opinnäytetyön puolista voivat olla joko tarkasti kaavoja seuraavia tai kekseliäitä ja luovia. Usein on kuitenkin tavanomaista prosessin ennustamattomuus ja siitä johtuen jokainen valmis opinnäytetyö onkin yksilöllinen polku. Tässä opinnäytetyössä niin sanottu polku on käynyt mutkitellen läpi eri vaiheita ja vaatinut opinnäytetyöntekijältä luovaa työskentelyä ja ongelmanratkaisua.

Silfverbergin (2007, 34–35) mukaan projektin tulisi olla oppiva prosessi. Tällä tarkoitetaan, että suunnitelmia on toteutuksen aikana tarvittaessa muutettava, jos alkuperäinen suunnitelma ei johdakaan tavoitteiden saavuttamiseen. Työn eri vaiheissa on tarkasteltava sen tarkoituksenmukaisuutta, vaikuttavuutta, toteutettavuutta ja tulokellisuutta. Projektityöskentelyssä ongelmat eivät aina johdu suunnitelmista poikkeamisesta vaan niiden liian tiukasta noudattamisesta. Tässä opinnäytetyössä yhteistyökumppanit ja toimeksiantaja, opinnäytetyöntekijän omat tiedot ja taidot sekä ammattikorkeakoulun asettamat vaatimukset ovat vaikuttaneet opasvihkon tekoprosessiin. Työn lopputuloksessa eli konkreettisen opasvihkon toteuttamisessa suurin

vaikuttaja on kuitenkin ollut itse opinnäytetyöntekijä, joka on työn toiminnallisen osuuden kautta omilla valinnoillaan ja ideoillaan pyrkinyt luomaan jotain uutta.

6.1 Opinnäytetyön eteneminen

KUVIO 5. Opinnäytetyön eteneminen. (ks. alkuperäinen kuvio: Silfverberg 2007, 34–38.)

1. Opinnäytetyöprosessi aloitettiin esisuunnittelulla huhtikuussa 2011 ideoiden sopivaa opinnäytetyöaihetta. Ohjaavan opettajan ja opinnäytetyön yhtenä toimeksiantajista toimivan JAMK:issa työskentelevän toimintaterapeutin kanssa käytyjen keskus-

telujen pohjalta aihe päädyttiin keskittämään lasten aistitiedon käsittelyn tukemiseen. Toimintaterapeutti auttoi suunnittelemaan, millainen opinnäytetyön toiminnallinen osuus voisi olla. Toimintaympäristöksi ajateltiin joko aistihuonetta tai leikkipuistoa, mutta päädyttiin leikkipuistoon aistihuoneen ollessa melko paljon käytetty ympäristö lasten aistitiedon käsittelyyn liittyvissä opinnäytetöissä. Koska oli kyse vanhemmille suunnatusta oppaasta, käyttäjäryhmän ajateltiin hyötyvän enemmän lapsen arkisessa ympäristössä toimimista tukevista ohjeista ja neuvoista.

Opinnäytetyön toimeksiantajana toimivien toimintaterapeuttien avulla opinnäytetyön yhteistyötahoksi löytyi myös 6-vuotias poika ja hänen perheensä. Pojalla oli toimintaterapiataustaa osittain aistitiedon käsittelyyn liittyen. Terapiajakso oli juuri päättymässä häneltä kokonaan, joten opinnäytetyön toiminnalliseen osuuteen osallistumisen ajankohta sattui sopivasti. Vanhemmat saivat leikkipuistotapaamisten kautta ohjeita, miten kotona voisi jatkaa taitojen harjaannuttamista ulkoympäristössä. Opinnäytetyöntekijä tapasi lapsen ja hänen äitinsä ja perhe oli kiinnostunut yhteistyöstä. Sopiviksi ympäristöiksi, joissa tapaamiset toteutuisivat, suunniteltiin kahta perheen kodin läheisyydessä sijaitsevaa leikkipuistoa. Lisäksi perheen kotipiha nähtiin monipuolista toimintaa mahdollistavana leikkiympäristönä, josta löytyi muun muassa puuhun ripustettu keinu, trampoliini ja paljon erilaisia ulkoleikkivälineitä. Perheen kanssa sovittiin yksityisyydestä koskien opinnäytetyöprosessiin osallistumista, jolloin vanhempien eikä lapsen tietoja tule julki missään työn tekovaiheessa. Tästä alkoi muotoutua opasvihkon aihe, mikä esitettiin ja hyväksyttiin.

2-3. Toukokuussa kirjoitettiin opinnäytetyösuunnitelma ja aloitettiin opinnäytetyön tekemiseen ja aistitiedon käsittelyyn liittyvään kirjallisuuteen perehtyminen. Kesä-Elokuun aikana lähteiden etsiminen jatkui ja leikkipuistotapaamisten suunnittelu alkoi. Opinnäytetyöntekijä suunnitteli leikkipuistotapaamisia käyden tutustumassa leikkipuistoihin ja valokuvaamassa leikkivälineitä etukäteen. Kesän lopussa perheen kanssa tavattiin toisessa leikkipuistoista, Ilveksen toimintapuistossa. Tarkoituksena oli ilman etukäteissuunnitelmaa tutustua perheeseen, samalla havainnoiden lapsen vapaata toimintaa leikkipuistoympäristössä. Tapaamisella vanhemmat allekirjoittivat

sopimus opinnäyteyhteistyöstä ja tutkimuslupa -lomakkeet. Tapaamisella keskusteltiin lapsen haasteista ja vahvuuksista sekä vanhemmat antoivat lisäksi luvan lapsen terapiajaksojen lausuntojen ja arviointitestien tulosten lukemiseen, jotta opiskelija voisi huomioida tapaamisten suunnittelussa ja ohjeiden antamisessa myös lapsen yksilölliset tavoitteet.

4. Syyskuusta Marraskuuhun tavattiin lasta joka kuukausi eri leikkiympäristöissä yhteensä kolme kertaa. Opinnäytetyöntekijä oli valmistautunut näille tapaamisille etukäteen suunnittelemalla eri leikkipuisto -ja ulkoleikkivälineillä toteutettavia leikkejä. Ensimmäinen tapaaminen oli Ilveksen toimintapuistossa, toinen Kontion leikkipuistossa ja kolmas perheen kotipihaassa. Vanhemmat saivat itselleen jokaiselta tapaamiselta suunnitelman, jossa oli kuvattu toteutetut leikit ja niiden tavoitteet. Suunnitelmien tarkoituksena oli, että vanhemmat pystyisivät läpikäymään leikkejä ja niiden tavoitteita vielä tapaamisten jälkeenkin, vaikka myös tapaamisten aikana opiskelija antoi ohjausta ja neuvontaa. Näin vanhemmille mahdollistettiin myös leikkien kokeileminen jatkossa. Jokaisen tapaamisen jälkeen opiskelija jäi valokuvaamaan leikkivälineitä opasvihkoa varten. Samaan aikaan luonnosteltiin opasvihkoa ja kirjoitettiin opinnäytetyön kirjallista raporttia.

5. Tammikuussa 2012 opinnäytetyöntekijä sopi harjoittelupaikkansa kanssa opinnäytetyöyhteistyöstä ja sai näin myös Jyväskylän yhteistoiminta-alueen (JYTE) lasten toimintaterapiasta toimeksiantajan opinnäytetyölleen. Toimeksiantajan edustajan kanssa päätettiin aiheen rajaamisesta, minkä jälkeen opasvihkosta koottiin toinen versio, joka sisälsi vain hiekkalaatikkoleikkejä.

6- 8. Opasvihkon toisesta versiosta kerättiin palautetta opinnäytetyön toimeksiantajilta, toimintaterapeuteilta ja vanhemmilta, minkä pohjalta opasta viimeisteltiin lopulliseen versioonsa. Toimintaterapeuteilta palaute kerättiin suullisesti ja vanhemmilta postikyselyn välityksellä.

Toimeksiantajien antaman palautteen perusteella tehtiin pieniä lisäyksiä ja muutoksia opasvihkoon. Valmis opasvihko toimitettiin vielä toimintaterapeuteille hyväksyt-

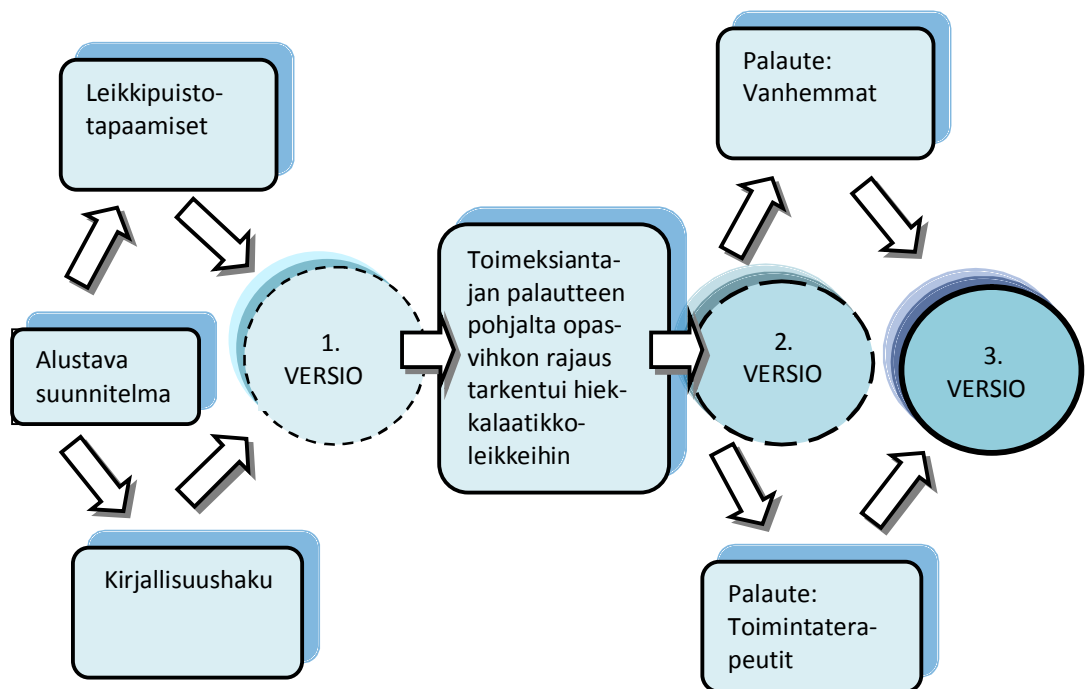
täväksi. Opinnäytetyö esiteltiin Maaliskuussa ja palautettiin opinnäytetyöryhmälle arvioitavaksi. Toimeksiantajalle toimitettiin valmis opasvihko käyttöön otettavaksi.

6.2 Opasvihkon laadinta

Opasvihkon laadinnassa pyrittiin siihen, että se palvelisi mahdollisimman hyvin sen käyttäjäryhmiä, toimintaterapeutteja ja lasten vanhempia sekä opasvihkon heille antaman tiedon kautta tietysti myös lapsia. Vilkan ja Airaksisen (2004, 53) mukaan opinnäytetyönä tehtävän tuotteen tavoitteena on, että se erottautuu muista samankaltaisista töistä. Muita oppaille yleisesti asetettuja kriteereitä ovat asiasisällön sopivuus kohderyhmälle, tuotteen kiinnostavuus, informatiivisuus, selkeys ja johdonmukaisuus.

Aiheeltaan täysin samanlaista opasta ei ole aikaisemmin tehty, mutta yksilöllisyyteen pyrittiin huomioiden muut vanhemmille suunnatut oppaat. Opinnäytetyöntekijälle oli tärkeää toteuttaa omia ideoitaan opasvihkon sisällön ja ulkoisen muotoilun merkeissä, tehden lopputuloksesta persoonallisen näköisen ja samalla huomioiden toimeksiantajan toiveet. Opasvihkon sisältö on syntynyt opinnäytetyön raportointiosuudessa aihetta käsittelevään kirjallisuuteen perehtymisen pohjalta, opinnäytetyöntekijän opinnoissa aikaisemmin oppiman tiedon ja taidon sekä opinnäytetyöprosessin aikana käytännössä kokeiltujen leikkien yhteistuloksena. Opinnäytetyöntekijän samaan aikaan suorittama syventävä harjoittelu on myös varmasti tukenut ideoiden kehittämistä ja leikkien tavoitteiden asettamista. Varsinaisia suoria lähteitä leikeistä ei siis ole käytetty, vaan erilaisia toimintoja on pyritty soveltamaan hiekkalaatikolle soveltuviksi, keksitty niistä vaativuustasoltaan vaihtelevia versioita ja suunniteltu leikkeissä harjoiteltavat tavoitteet sen mukaan, mitä taitoja toiminnoilla voidaan harjoittaa. Opasvihkon ulkomuotoa ja sisältöä koskeviin asioihin pyydettiin palautetta yhteistyökumppaneilta.

KUVIO 6. havainnollistaa opinnäytetyön tuotoksena syntyneen opasvihkon muodostumisen taustalla edennyttä prosessia, jonka tuloksena se on saavuttanut lopullisen muotonsa. Kuviosta on nähtävissä opasvihkon työstämisen eri vaiheissa yhteistyö toimeksiantajien kanssa, mikä on vaikuttanut opasvihkon muotoutumiseen. Kuviossa opasvihkon eri versioita kuvaa ympyrät, joiden värit ja ääriviivat kuvastavat opasvihkon vaiheittaista rakentumista valmiiksi tuotokseksi. Seuraavat kappaleet on otsikoitu opasvihkon eri versioiden mukaisesti helpottaakseen prosessin etenemisen seuraamista kuvion avulla.

KUVIO 6. Opasvihkon valmistumisen vaiheittainen eteneminen.

Ensimmäinen opasvihkon versio

Alustavaan suunnitelmaan kuului opinnäytetyön aiheen valinta ja opinnäytetyösuunnitelman kirjoittaminen. Niiden pohjalta perehdyttiin aihetta käsittelevään kirjallisuuteen ja sovittiin yhteistyöstä opinnäytetyön toiminnalliseen osuuteen osallistuvan perheen kanssa. Toiminnallinen osuus piti sisällään tapaamisia perheen kanssa leikkipuistoissa ja heidän kotipihassaan, missä opiskelija ohjasi etukäteen suunniteltuja

leikkejä lapselle ja vanhemmille. Perheen kanssa tapaamiset antoivat paljon ideoita opasvihkoon ja niiden kautta alkoi syntyä opasvihkon ensimmäinen versio, mikä oli alustava näkemys opasvihkosta. Tässä vaiheessa opasvihkon tarkkaa rajausta ei oltu vielä tehty, koska tapaamisten tavoitteena oli auttaa saamaan ensin kokonaiskuva leikkipuistosta ja ulkoleikeistä lapsen toimintaympäristönä ja suunnittelemaan sen pohjalta sopiva rajaus. Tämän lisäksi haluttiin huomioida lapsen yksilölliset tavoitteet, jotta hän hyötyisi mahdollisimman paljon tapaamisista ja näin pystyttiin antamaan myös ohjausta ja neuvontaa lapsen vanhemmille. Opiskelija pääsi kokeilemaan leikkien toimivuutta opasvihkon käyttäjäryhmää edustavien vanhempien ja lapsen kanssa sekä valokuvaamaan ja havainnoimaan leikkipuistoympäristöä omin silmin, jolloin omakohtainen kokemus valaisi työn tekoprosessia.

Toinen opasvihkon versio

Opinnäytetyöprosessiin tuli mukaan Jyväskylän kaupungin lasten toimintaterapian Keljon yksikkö, kun opinnäytetyöntekijä oli suorittamassa opintoihinsa kuuluvaa viimeistä harjoittelua kyseisessä paikassa. Opasvihkon käyttäjäryhmä oli jo osittain tässä vaiheessa selvillä. Alustavan suunnitelman mukaan opasvihkon tarkoituksena oli palvella leikkipuistotapaamisiin osallistunutta perhettä ja myös laajemmin muita perheitä esimerkiksi toimien opiskelijoiden työvälineenä harjoitteluissa sekä opinnäytetyöntekijän omana työvälineenä tulevaisuudessa työelämässä. Opiskelija halusi kuitenkin arvioida uudelleen työn tavoitteita, etenkin oppaan käytettävyyden ja näkyvyyden osalta. Kysymys oli siitä, kuinka opasvihko tavoittaisi mahdollisimman monen sen ohjeista ja neuvoista hyötyvän vanhemman ja lapsen? Opinnäytetyöntekijä huomasi harjoittelunsa aikana, kuinka suuri osa vanhempien ohjaus ja neuvonta ovat lasten kanssa työskentelevien toimintaterapeuttien työtä. Toimintaterapeutit ohjeistivat vanhempia niin palautekeskustelujen yhteydessä suullisesti kuin lausunnoissakin kirjallisesti toteuttamaan kotona arjen ympäristöissä erilaisia lapsen taitoja harjaannuttavia leikkejä ja toimintoja. Sekä vanhemmat että usein myös päivähoidon henkilökunta ottivat mielellään vastaan toimintaterapeutin antamia arkea helpottavia vinkkejä. Opinnäytetyöntekijä kertoi harjoittelupaikassaan työskenteleville kahdelle toimintaterapeutille opinnäytetyöstään ja he suhtautuivat avoimin mielin yh-

teistyöhön. Keskusteluissa heräsi ajatus siitä, että opasvihko voisi tulla työpaikalla toimintaterapeuttien käyttöön uutena työvälineenä antaen heille vinkkejä kotiohjeiden antamiseen tai esimerkiksi jaettavaksi tai tiedotettavaksi lasten vanhemmille. Toimeksiantajan edustajana toimivan sensorisen integraation toimintaterapeutin kanssa keskusteltiin opasvihkon aiheen rajaamisesta, minkä jälkeen opasvihkosta koottiin toinen versio, mikä sisälsi useiden leikkipuistovälineiden sijaan vain hiekkalaatikkoleikkejä. Opasvihko päädyttiin rajaamaan hiekkalaatikkoleikkeihin.

Kolmas opasvihkon versio

Opasvihkon toista versiota katsottiin yhdessä toimintaterapeuttien kanssa. Toimeksiantaja antoi suullista palautetta opasvihkon toisesta versiosta sekä toi esiin muutamia ehdotuksia ja toiveita työlle. Samaan aikaan lähetettiin palautekysely ja sama hiekkalaatikkoleikkejä sisältävä opasvihko leikkipuistotapaamisiin osallistuneen lapsen vanhemmille. Toimintaterapeuttien ja vanhempien antaman palautteen perusteella opasvihkoa muokattiin kolmanteen versioon eli lopulliseen muotoonsa. Ennen opinnäytetyön palauttamista tarkistettavaksi, valmis opasvihko annettiin vielä toimintaterapeuteille hyväksyttäväksi. Tarkoituksena oli, että he saivat arvioida oliko opasvihkon toteuttamisessa huomioitu heidän toiveensa ja oliko opasvihko valmis heidän käyttöönotettavakseen.

6.3 Opasvihkon valmistamiseen käytetty aineisto

6.3.1 Tiedonhaku

Kirjallisuuskatsauksessa perehdytään tutkimukselle olennaiseen aihetta käsittelevään kirjallisuuteen. Tämän kautta voidaan selvittää, miten aihetta on aikaisemmin tutkittu. Kirjallisuuskatsauksen tekeminen on myös opiskelijalle hyvä mahdollisuus oppimiseen ja oman ammattitaidon kehittämiseen. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2009, 121, 258.) Tässä opinnäytetyössä tiedonhaun tarkoituksena on ollut toimia taustatyönä opasvihkon työstämisessä antaen opinnäytetyöntekijälle valmiuksia oppaan laatimiseen ja tukien näin sen sisällön pohjautumista aistitiedon käsittelyä koskevaan teorian tietoon. Näin on pyritty yhdistämään käytäntöä ja teoriaa. Koska opinnäytetyö on

muodoltaan toiminnallinen, tarkoitus ei ole tehdä laajaa kirjallisuuskatsausta vaan esitellä oppaan kannalta olennaisin teoriatieto koskien aistitiedon käsittelyä, mikä auttaa lukijaa ymmärtämään opasvihkon tarkoitusta.

Opinnäytetyöprosessin aikana käytettiin lähteiden etsimiseen Jyväskylän ammattikorkeakoulun ja Jyväskylän yliopiston kirjastoja. Tiedonhankintaseminaarin ja kirjaston informaation henkilökohtaisen opastuksen kautta saatiin apua tiedonhankintaan. Eniten käytettyjä hakutietokantoja olivat JANET (Jyväskylän ammattikorkeakoulun tietokanta), Nelli-portaali, THESEUS, CINAHL (EBSCO), Google Scholar. Lähteitä haettiin suomen ja englannin kielillä ja niiden tuli olla julkaistu 2000-luvulla. Käytetyt hakusanat olivat erikseen ja yhdistettynä sensory processing/integration, playground, parents ja occupational therapy. Lähteiden valitsemiseen vaikutti julkaisu-vuosi, saatavuus joko ilmaiseksi Internetistä tai kirjastosta lainattuna ja julkaisulehti. Lähteiden tuli myös koskea lapsia ja liittyä toimintaterapiaan. Aistitiedon käsittelyä koskevaa kirjamateriaalia löytyi runsaasti, mutta tutkimuksia, jotka käsittelisivät yhdessä aistitiedon käsittelyä ja leikkipuistoa tai ulkoleikkejä löytyi niukasti. Leikkipuistoja käsittelevät tutkimukset ja artikkelit koskivat lähinnä leikkipuistojen suunnittelua, turvallisuutta ja esteettömyyttä tai sensomotorisen näkökulman sijaan tarkasteltiin ympäristöä sosiaalisesta näkökulmasta. Muutamia käyttökelpoisia hakukriteereitä vastaavia tutkimuksia kuitenkin löytyi, mitkä olivat riittävän tuoreita, toimintaterapian lehdissä julkaistuja ja joissa yhdistyivät aistitiedon käsittely ja leikkipuisto lapsen toimintaympäristönä, vanhemmat tai aistitiedon käsittelyn häiriön luokittelu.

6.3.2 Havainnointi

Tieteellisestä havainnoinnista voidaan puhua, kun havainnointi on näkemisen sijaan tarkkailua. Usein havainnoinnin työläyden vuoksi kyselyt ja haastattelut ovat syrjäyttäneet sen. Havainnoinnilla on pitkä historia antropologiassa sekä kasvatus- ja yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa. (Hirsjärvi ym. 2009, 212–213) Monitieteisen lähtökohdansa vuoksi myös toimintaterapiassa etenkin ympäristön, toiminnan ja yksilön havainnointi on merkittävä osa erilaisten ihmisten kanssa työskennellessä. Tässä

opinnäytetyössä havainnointi oli luonnollisesti osa opinnäytetyöprosessin toiminnallista osuutta. Aiheenvalinta ja opiskelijan halu toteuttaa toiminnallinen osuus teki havainnoinnin käyttämisen välttämättömäksi. Opintojen loppuvaiheessa olevalla opinnäytetyöntekijällä oli valmiuksia havainnoinnin käyttämiseen yhtenä aineistonkeruumenetelmänä. Havainnoinnilla oli suuri merkitys etenkin leikkipuistotapaamisten suunnittelemisessa, jotta leikit tukisivat opinnäytetyön toiminnallisessa osuudessa mukana olleen lapsen yksilöllisiä tavoitteita sekä auttaisivat opinnäytetyöntekijää suunnittelemaan tapaamisten pohjalta syntyvää opasvihkoa. Koska toimintaterapiaa ja leikkipuistoa yhdessä käsittelevää tutkimustietoa ei löydy paljon, havainnointi koettiin myös tämän vuoksi tärkeänä aineiston keräämisen muotona. Opinnäytetyöntekijän oma havainnoiva kokemus leikkipuistosta lapsen toimintaympäristönä oli ensisijaisen tärkeää.

6.3.3 Valokuvaus

Opasvihko sisältää opinnäytetyöntekijän ottamia valokuvia leikkivälineistä Sony Alpha 200 järjestelmäkameralla. Kuvallinen opasvihko selkeyttää ja havainnollistaa esiteltyjä toimintoja sekä tuo myös mielekkyyttä käyttäjälle lisäämällä ulkoasun kiinnostavuutta. Lisäksi kuvat tuovat opasvihkoon persoonallisuutta tehden siitä yksilöllisen ja työn tekijän näköisen. Valokuvien käyttöön vaikutti opinnäytetyöntekijän oma kiinnostus valokuvaukseen ja muiden luovien menetelmiin käyttöön. Tunnettu sanonta *”kuva kertoo enemmän kuin tuhat sanaa”*, toimii hyvin loppuyhteenvedona perustelemaan kuvien käyttöä opasvihkossa.

6.3.4 Toimintaterapeuttien palaute

Toimintaterapeuttien antaman palautteen tavoitteena oli kuulla toimeksiantajan mielipide aihealueen asiantuntijana, mikä toisi arvoa ja luotettavuutta työlle. Opinnäytetyöntekijä haki palautteella lisäksi ohjeita ja luottamusta oman työn tekemiseen sekä halusi kuulla toimeksiantajan toiveet heidän käyttöönsä tulevasta opasvihkosta. Näin myös toimintaterapeuteille mahdollistettiin vaikuttaminen opasvihkon lopulliseen tulokseen. Opinnäytetyöntekijä työsti opasvihkoa opintoihinsa kuuluvan

syventävän harjoittelun aikana ja sopi samaan aikaan opinnäytetyöyhteistyöstä harjoittelupaikkansa kanssa. Tämä mahdollisti harjoittelun aikana tarvittaessa opinnäytetyön tekemiseen liittyvän neuvonnan saamisen ja mielipiteen kysymisen toimeksiantajalta. Vilkan ja Airaksisen (2004, 58) mukaan toiminnallisessa opinnäytetyössä tiedon kerääminen voi tapahtua konsultaationa haastatellen asiantuntijoita. Opasvihkon palautteen antaminen tapahtui harjoittelun aikana työpaikalla keskusteluinä toimintaterapeutin kanssa, jolla oli sensorisen integraation teorian ja terapia koulutus. Opasvihkon toisen version ulkomuotoon oltiin tyytyväisiä esimerkiksi sisällön rakenteen (tarvittavat välineet, tavoitteet, toiminnan kuvaus) ja valokuvien osalta. Toimeksiantaja nosti esiin myös opinnäytetyösuunnitelman lukemisen jälkeen tärkeiksi näkemiään asioita, joita olivat esimerkiksi vanhempien ymmärryksen lisääntyminen ja sitä kautta myös vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen edistyminen. Toimeksiantajan kanssa päätettiin opasvihkon tarkemmasta rajaamisesta ja keskusteltiin muutamista lisättävistä, jotka olivat veden yhdistäminen hiekkalaatikollekin, mikä antaisi uusia ulottuvuuksia tuntoaistimuksille ja ”kottikärrykävely”, mikä toisi käsiin sekä tuntoaistimuksia että proprioseptiivisiä aistikokemuksia. Rakentavan palautteen saaminen asiantuntijalta oli hyödyllistä opinnäytetyön aiheen viitatessa aistitiedon käsittelyyn. Näin ollen opinnäytetyössä aineistoa koottiin myös keräämällä tietoa konsultaationa keskustellen asiantuntijan kanssa, minkä pohjalta tehtiin lisäyksiä opasvihkoon. Toimeksiantajan kanssa tarkasteltiin yhdessä samaa opasvihkon versiota, mikä lähetettiin myös vanhemmille arvioitavaksi. Keskustelussa päämääränä oli kysyä samoja asioita opasvihkosta, mitkä olivat esitetty myös vanhemmille kysymyksinä palautekyselylomakkeella.

6.3.5 Perheen palaute

Opinnäytetyössä päädyttiin tutkimuksellisen menetelmän käyttöön keräämällä aineistoa palautekyselyllä opinnäytetyöprosessiin osallistuneen lapsen vanhemmilta (liite 1). Usein tutkimusmenetelmien käyttöön toiminnallisessa opinnäytetyössä voidaan päätyä, jos aiheesta on vähän julkaistua tietoa tai halutaan varmistaa opinnäytetyönä valmistetun toiminnallisen tuotoksen muoto. (Vilka ym.2003, 57). Nämä

molemmat edellä mainitut syyt vaikuttivat palautteen keräämiseen ja lisäksi koettiin tärkeäksi palautteen ja arvion saaminen opasvihkosta sen todennäköisesti suurinta käyttäjäryhmää, vanhempia, edustavilta henkilöiltä. Palautekysely kerättiin postitse ja se lähetettiin opinnäytetyöprosessin loppupuolella, jolloin opasvihko ei ollut vielä täysin valmis. Näin mahdollistettiin vanhempien mielipiteen kuuleminen opasvihkon viimeistelyn vaiheessa, jolloin vanhemmilta saadun palautteen pohjalta voitiin vielä tehdä muutoksia lopulliseen tuotokseen. Opasvihko lähetettiin vanhemmille luettavaksi samaan aikaan sähköpostitse. Palautekyselylomakkeessa suurin osa kysymyksistä koski tapaamisia leikkipuistoissa ja kotipihassa sekä muutama kysymys koski sen hetkistä opasvihkon versiota. Kysymysten sisältö kokonaisuudessaan suunniteltiin koskemaan vanhempien kokemuksia tapaamisista ja opasvihkosta, jolloin kyselyllä kerättiin tietoa vanhempien mielipiteistä, käsityksistä ja asenteista opinnäytetyöprosessissa mukana olemisen jälkeen. Kyselyllä kerättyä aineistoa käsitellään kappaleessa 4.3 Vanhemmat sosiaalisena toimintaympäristönä. Palautekyselyn mukana lähetettiin saatekirje, jossa vanhemmille tiedotettiin mm. opinnäytetyöprosessin sen hetkisestä vaiheesta, kerrottiin miten vastauksia tullaan käsittelemään työssä ja annettiin ohjeet kyselyn takaisin toimittamiseksi.

Palautekyselylomaketta laadittaessa nähtiin sopivimmaksi vaihtoehdoksi kysymysten muotoileminen avoimiksi kysymyksiksi. Hirsjärven ja muiden (2009, 197) mukaan täsmällisiä asioita tulisi kysyä asteikollisten mittareiden sijaan suoraan yksinkertaisilla kysymyksillä, kuten laatimalla lomakkeeseen avoimia kysymyksiä tai käyttämällä monivalinta -asettelua. Perusteluina kyselyssä avoimien kysymysten valinnalle oli vastaajien pieni määrä, jolloin aineiston käsitteleminen on helppoa. Tavoitteena oli kuulla mahdollisimman tarkasti vanhempien kokemuksista ja antaa mahdollisuus mielipiteiden ilmaisemille omin sanoin, jolloin avoimet kysymykset eivät ohjaa vastaajaa tiettyihin rajattuihin vaihtoehtoihin. Lomakkeessa kyselyyn vastaajan merkitsemisen lisäksi ei nähty tarvetta muille taustakysymyksille, koska opinnäytetyön laadullisen tutkimuksen luonteen vuoksi taustatiedoilla ei nähty olevan merkitystä aineiston tulkinnan kannalta.

7 POHDINTA

Opinnäytetyön kokonaisuuden arviointi kuuluu osaksi oppimisprosessia.

Opinnäytetyön lopputulokseen vaikuttaa opinnäytetyöntekijän omat näkemykset ja resurssit, toimeksiantajan toiveet, kohderyhmän tarpeet ja oppilaitoksen työlle asetamat vaatimukset. Arvioitavia kohteita ovat aihevalinta, idean tai ongelman kuvaus, tavoitteet, teoreettinen viitekehys, tietoperusta ja kohderyhmä. Myös työn toteutumistapaa tavoitteiden saavuttamiseksi ja aineiston keräämiseksi tulee arvioida. (Vilka ym. 2003, 56–57, 154–157.)

7.1 Opinnäytetyö oppimisprosessina

Toiminnallinen opinnäytetyö on mahdollistanut hyvin opiskelijalle teorian ja käytännön yhdistämisen. Opinnäytetyö on antanut ikään kuin yhden ylimääräisen kokemuksen opintoihin kuuluvista käytännön harjoitteluista työelämässä. Opinnäytetyöntekijä koki aihevalinnan kiinnostavaksi ja omaa ammatillista osaamista kasvattavaksi, mikä lisäsi aihealueeseen syventymistä ja motivaatiota oppaan työstämiseen. Opinnäytetyön aihevalinta oli ajankohtainen sekä työelämä -ja perhelähtöinen. Aihevalinta oli myös rohkea, koska vastaavia töitä ei ollut tehty ja tarkoituksena oli luoda jotain uutta, jolloin opasvihko nähtiin myös työelämälle tarpeelliseksi. Opinnäytetyöntekijä lähti viemään yhteistyökumppaneiden kanssa syntynyttä ideaa eteenpäin ja etsi työelämästä toimeksiantajan työlleen. Aistitiedon käsittelyyn liittyvän teorian sisäistäminen on varmasti tehostunut, kun on ollut mahdollista hyödyntää ja soveltaa sitä saman tien käytännössä. Teorian soveltaminen leikkipuisto -ja pihaympäristöön ja hiekkalaatikkoleikkeihin on edellyttänyt opiskelijalta paneutumista aiheeseen ja luovuuden käyttöä. Opinnäytetyöntekijällä on ollut melko vapaat kädet leikkipuistotapaamisten ja opasvihkon suunnittelussa, mikä on mahdollistanut ongelmanratkaisutaitojen kehittymistä ja luovaa ajattelua. Tämä taito katsotaan toimintaterapian työssä eduksi. Opinnäytetyön raportointiosuudessa esiteltyä teorian sisäistämistä on ollut määrä tukea opinnäytetyöntekijää opasvihkon suunnittelussa. Jatkossa se voi toimia myös opasvihkon käyttäjille tietolähteenä etenkin aistitiedon käsittelyn

häiriöön liittyen. Näin ollen opasvihko ja raportointiosuus liittyvät kiinteästi toisiinsa ja tukevat toinen toisiaan. Opinnäytetyön tietoperustasta pyrittiin rakentamaan vahva teoriatausta aistitiedon käsittelyn häiriöstä ja PEO -malli katsottiin sopivaksi teoreettisen viitekehyksen valinnaksi, koska sen ymmärtäminen ei vaadi ulkopuolisilta lukijoilta, kuten opasvihkoa käyttäviltä vanhemmilta, ammatillista tietämystä ja sen ympärille oli myös hyvä rakentaa selkeästi koko opinnäytetyö.

Opinnäytetyössä on ollut vahvasti esillä perhelähtöisyys. Tämä on koettu tärkeäksi lähtökohdaksi suunnitellessa perheen käyttöön tulevaa työvälinettä. Opinnäytetyö on antanut vahvistusta näkemyksille vanhempien tärkeästä asemasta osana lapsen kuntoutusprosessia. Vanhemmat tuntevat lapsensa, perheen toimintaympäristöt ja arjen toimintatavat parhaiten ja toimintaterapeutilla on taas erityisosaamista kehityksen häiriöistä sekä ympäristöjen ja toimintojen terapeuttisista vaikutuksista. Yhdistämällä vanhempien ja toimintaterapeutin tietoja ja taitoja voidaan luoda lapsen toiminnallista suoriutumista tukeva suunta kasvuun ja kehitykseen. Vanhemmat voivat tukea lapsen kasvua kotona luontaisessa ympäristössä saamansa tuen avulla, mikä edesauttaa näin myös vastaanotolla saadun toimintaterapian vaikuttavuutta. Tarkoituksena on tukea terapiaa kotona harjoiteltavin keinoin. Opasvihkon tarjoamat hiekkalaatikolleikit kuvastavat aivan tavallisen lapsen luontaisessa ympäristössä tapahtuvan aktiivisen toimimisen ja vuorovaikutuksellisen leikin merkitystä kasvulle ja kehitykselle. Opasvihkon julkaiseminen opinnäytetyön liitteenä katsottiin parhaaksi vaihtoehdoksi, jotta tarpeen mukaan vanhemmilla on halutessaan mahdollisuus tutustua toimintaterapeutin konsultaatiossa saamiensa ohjeiden lisäksi koko opasvihkon sisältöön. Toimintaterapeuttien työvälineenä toimivan opasvihkon käyttäjäryhmäksi kohdistuivat etenkin toimintaterapiaan ohjautuvien lasten vanhemmat. Toimintaterapeutit voivat hyödyntää opasvihkoa myös itse omassa terapiatyössään mahdollisuuksien mukaan ulkona hiekkalaatikolla tai osaa leikeistä sisätiloissa pienemmällä hiekkalaatikolla tai terapiahiekalla. Opasvihko voisi soveltua myös päiväkoiteihin käytettäväksi, jolloin päiväkodin henkilökunta saisi tietoa lasten leikin tukemisesta ja sensomotoriikkaa kehittävästä leikeistä.

Tulevaisuudessa työelämässä opinnäytetyöntekijä voi hyödyntää opasvihkoa työvälineenä omassa työssään vanhempien neuvonnassa ja ohjauksessa. Opinnäytetyön toiminnallinen osuus on antanut arvokasta kokemusta perhelähtöisestä työskentelestä, terapiainervention toteuttamisesta lapsen luontaisessa ympäristössä sekä vanhempien ohjauksesta ja neuvonnasta. Lisäksi tieto aistitiedon käsittelyn häiriön vaikutuksista lapsen leikkiin ja toimintaan on lisääntynyt, mikä antaa valmiuksia työskennellä tällaisten lasten kanssa. Opinnäytetyö on avartanut lapsen arjen toimintojen, kuten tavallisen liikkumisen ja toiminnallisen leikin merkitystä lapsen aistitiedon käsittelyyn ja sensomotoristen taitojen kehittymiseen. Tämän lisäksi opasvihkon useita leikkejä voidaan hyödyntää myös monien muiden taitojen harjoittelussa. Näin ollen opasvihkon käytön ei tarvitse rajoittua ainoastaan lapsiin, joilla on todettu aistitiedon käsittelyn häiriöitä, vaan myös mahdollisesti muidenkin toimintaterapian lapsiasiakkaiden käyttöön.

Opasvihkon toiminnalliseen osuuteen osallistuvan perheen kanssa tapahtunut yhteistyö on antanut hyvän kokemuksen onnistuneesta yhteistyöstä perheen kanssa ja ohjauksesta ja neuvonnasta. Lapsen sujuva liikkuminen leikkipuistossa oli vanhempien kertoman mukaan vaatinut aikaisempaa pitkää harjoittelua. Perhe toimii näin myös hyvänä esimerkkinä siitä, kuinka lapsen oma motivaatio ja vanhempien tuki ovat auttaneet taitojen kehittymisessä kohti lapsen toiminnallista suoriutumista edistävään suuntaan.

7.2 Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys

Opinnäytetöissä tulee arvioida työn luotettavuutta. Luotettavuutta lisää opinnäytetyöprosessin vaiheiden tarkka kuvaus. (Hirsjärvi ym. 2009, 232.) Opinnäytetyön raportointiosuudessa on pyritty perustelemaan aiheenvalintaa ja kuvailemaan tarkasti opinnäytetyöprosessin eri vaiheita. Toiminnallisen osuuden ymmärtämiseksi on käytetty tekstin tukena visuaalisuutta erilaisten kuvioiden avulla. Opinnäytetyön rapor-

tointiosuudessa on käytetty mahdollisimman tuoreita lähteitä. Käytetyt hakukoneet olivat tunnettuja ja luotettavia.

Oman arvioinnin tueksi on suositeltavaa kerätä palautetta myös kohderyhmältä. Palautteessa voi kysyä mielipiteitä oppaan käytettävyydestä, toimivuudesta, luettavuudesta ja visuaalisesta ilmeestä. (Vilka ym. 2003, 157.) Opinnäytetyön luotettavuutta on lisännyt yhteistyö monen eri tahon kanssa, joiden kanssa on allekirjoitettu asianmukaiset yhteistyösopimukset tai tutkimusluvut. Useat yhteistyökumppanit ovat mahdollistaneet sekä vanhempien että toimintaterapeuttien näkökulman kuulemisen ja vaikuttamisen opasvihkon muotoutumiseen. Opinnäytetyössä palautteenkeruu toteutui molempien oppaan kohderyhmien, vanhempien ja toimintaterapeuttien, antaman palautteen kautta. Vanhemmille lähetetyn palautekyselyn kautta saatiin tärkeää palautetta heidän edustaessaan oppaan käyttäjäryhmää ja heidän kokemukseen perhelähtöisestä työskentelystä lapsen luontaisessa ympäristössä. Vanhempien palautekyselyyn antamien vastauksien luotettavuutta lisäsi se, että molemmat vanhemmat osallistuivat palautteenantoon. Kysymykset olivat avoimia, tosin osaa kysymyksistä olisi voinut muotoilla vieläkin abstraktimpaan suuntaan, jotta välttyttäisiin vastauksiin johdattelulta. Myös toimeksiantajana toimivilta toimintaterapeuteilta palautetta kerättiin keskustelemalla opasvihkosta ja saatiin tukea aiheen rajaukseen ja sisältöön. Opinnäytetyössä onnistuttiin yhdistämään ensin toiminnallisessa osuudessa käytännön kokemus ja sen jälkeen palautteen kerääminen.

Toimeksiantaja työelämästä tuo luotettavuutta työlle, sillä työpaikka on antanut opasvihkolle sellaisen arvon, että voi hyödyntää sitä omassa työssään. Toimeksiantajan yhteistyöhenkilön sensorisen integraation terapeutin koulutus on myös opasvihkon luotettavuutta lisäävä tekijä, koska aiheen asiantuntija on arvioinut työtä. Opasvihkon luotettavuuteen vaikuttaa myös se, että leikkien ideat ovat syntyneet käytännön kokemuksen pohjalta ja useimpia niistä on myös kokeiltu käytännössä lapsen kanssa. Tämä on auttanut myös opinnäytetyöntekijää keksimään leikeistä vaikeustaltaan erilaisia toimivia versioita, kun on nähnyt miten ne käytännössä toimivat.

Opinnäytetyössä eettisiä asioita huomioitiin erityisesti toiminnallisessa osuudessa leikkipuistotapaamisilla. Ensinäkin perheen yksityisyys säilytettiin siten, ettei heidän henkilöllisyyteen viittaavia tietoja paljastettu opinnäytetyön raportoinnissa. Perheeltä pyydettiin lupaa myös muun materiaalin käyttöön raportointiosuudessa. Lapsen yksilöllisiä tavoitteita pyrittiin huomioimaan leikkien suunnittelussa, jotta hän hyötyisi tapaamisista mahdollisimman paljon. Tällöin leikit koostuivat sekä hänen tavoitteitaan ja taitotasoaan vastaavista toiminnoista että opinnäytetyön tuloksena kirjoitettavaan opasvihkoon suunnitelluista leikeistä. Koska perheen osallistuminen opinnäytetyöprosessiin merkitsi työssä paljon, pyrittiin myös heitä huomioimaan yksittäisenä perheenä, jolloin he saivat juuri heitä tukevaa ohjausta ja neuvontaa.

7.3 Jatkotutkimusehdotukset

Jatkotutkimusaiheena opinnäytetyölle voisi olla opasvihkon tekeminen jonkin muun leikkipuistovälineen tai erilaisten ulkoleikkivälineiden hyödyntämisestä lapsen aistitiedon käsittelyn ja sensomotoristen taitojen tukemiseksi. Alustavana pohjatyönä voisi hyödyntää tämän opinnäytetyön liitteenä (liite 2) olevia leikkipuistotapaamisten toimintasuunnitelmia. Toisena jatkotutkimusehdotuksena voisi olla eri vuodenaikojen huomioiminen ulkoleikeissä, kuten esimerkiksi lapsen sensomotorista kehitystä tukevan opasvihkon suunnittelu talvileikkeihin. Nämä ideat tulivat myös vanhempien antamassa palautteessa esiin, mikä antaa tärkeää tietoa aiheiden tarpeellisuudesta myös vanhempien näkökulmasta. Lisäksi opinnäytetöinä voisi tehdä vanhemmille suunnattuja oppaita, jotka liittyisivät lapsen aistitiedon käsittelyn tukemiseen kotona erilaisissa arjen toiminnoissa. Tämän kaltaiset oppaat voisi rajata koskemaan tietyn tyyppistä aistihäiriötä tai aistijärjestelmää. Leikkipuistojen esteettömyyttä ja fyysiseltä toimintakyvyltään rajoittuneiden lasten leikkimahdollisuuksia voisi myös tarkastella opinnäytetöissä.

LÄHTEET

Ayres, J. 2008. Aistimusten aallokossa. Sensorisen integraation häiriö ja terapia. Tapola, L. (suom.). Juva: PS-kustannus.

Bazyk, S. & Case-Smith, J. 2010. School-Based Occupational Therapy. Teoksessa: Occupational Therapy for Children. Toim. Case-Smith, J. & O'Brien, J. 6. uud. p. United States of America: Mosby Elsevier. 713-743.

Bundy, A. C., Lockett, T., Naughton, G. A., Tranter, P.J., Wyver, S. R., Ragen, J., Singleton, E. & Spies, G. 2008. Playful Interaction: Occupational Therapy for All Children on the School Playground. *The American Journal of Occupational Therapy*, 62, 5, 522-526.

Case-Smith, J. 2010. Foundational Knowledge for Occupational Therapy for Children. Teoksessa: Occupational Therapy for Children. Toim. Case-Smith, J. & O'Brien, J. 6. uud. p. United States of America: Mosby Elsevier. 1-21.

Cohn, E., Miller, L. & Tickle-Degnen, L. 2000. Parental Hopes for Therapy Outcomes: Children with Sensory Modulation Disorder. *The American Journal of Occupational Therapy*, 54, 1, 36-43.

Cohn, E.S. 2001. Parent Perspectives of Occupational Therapy Using a Sensory Integration Approach. *The American Journal of Occupational Therapy*, 55, 3, 285–293.

Dunn, W. 2000. Best Practice Occupational Therapy. In *Community Service with Children and Families*. The United States of America: SLACK Incorporated.

Hakala, J. T. 1998. Opinnäyte luovasti. Kehittämisen- ja tutkimustyön opas. Tampere: Gaudeamus.

Harra, T. & Salminen, A-L. 2005. Toimintaterapia tänään ja huomenna. Teoksessa: Mistä TOI on tullut? Suomalaisen toimintaterapian historia. Joutsivuo, T. (toim.) Suomen toimintaterapeuttiliitto ry. Helsinki: Edita.

Hautala, T., Hämäläinen T., Mäkelä L. & Rusi-Pyykönen M. 2011. Toiminnan voimaa. Toimintaterapia käytännössä. Helsinki: Edita.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uud. p. Helsinki: Tammi.

Karvinen, J., Rätty, K., Rautio, S. 2010. Haasteena liikkumattomat lapset ja nuoret. Helsinki: Lauttasaaren Reptalo Oy. Viitattu 2.2.2012.

http://www.nuorisuomi.fi/files/ns2/erityinen%20tuki/Haasteena_liikkumattomat.pdf

- Karvonen, P. 2002. Hyppää pois! Lapsen motoriikan arviointi ja kehittäminen. 2. uud. p. Tampere: Tammi.
- Kippola-Pääkkönen, A. 2009. Sensorisen integraation lähestymistapa lasten kuntoutuksessa. ADHD-juhlalehti, 34–38.
- Kranowitz, C. S. 2004. Tahatonta tohellusta. Sensorisen integraation häiriö lapsen arkielämässä. Tapola, L. (suom.). Juva: WS Bookwell Oy.
- Miller, L., Anzalone, M., Lane, S., Cermak, S. & Osten, E. 2007. Concept Evolution in Sensory Integration: A Proposed Nosology for Diagnosis. The American Journal of Occupational Therapy, 61, 2, 135-140.
- Myers, C., Stephens, L. & Tauber, S. 2010. Early Intervention. Teoksessa: Occupational Therapy for Children. Toim. Case-Smith, J. & O'Brien, J. 6. uud. p. United States of America: Mosby Elsevier. 681–711.
- Määttä, P. 1999. Perhe asiantuntijana. Eryityiskasvatuksen ja kuntoutuksen käytännöt. Jyväskylä: ATENA kustannus.
- Nurmi, J.-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2007. Ihmisen psykologinen kehitys. 1.-2. painos. Helsinki: WSOY.
- Parham, L. D & Mailloux, Z. 2010. Sensory Integration. Teoksessa: Occupational Therapy for Children. Toim. Case-Smith, J. & O'Brien, J. 6. uud. p. United States of America: Mosby Elsevier. 325-372.
- Primeau L.A. & Ferguson J. M. 1999. Occupational Frame of Reference. Teoksessa: Frames of Reference for Pediatric Occupational Therapy. Toim. Kramer, P. & Hinojosa J. Second Edition. United States of America: Lippincott, Williams & Wilkins. 469–516.
- Programme COPORE Conference. 2010. Introduction. Viitattu 23.2.2012.
http://www.enothe.eu/cop/final_programme_copore-conference_april2010.pdf
- Silfverberg, P. 2007. Ideasta projektiksi. Projektityön käsikirja. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Shellenberger, S & Williams, M. S. 2002. "How Does Your Engine Run?": The Alert Program for Self-Regulation. Teoksessa: Sensory Integration Theory and Practice. Toim. Bundy, A., Lane, S. & Murray, E. 2. uud. p. Philadelphia: F.A. Davis Company.
- Vilkka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.
- Yack, E., Sutton, S. & Aquilla, P. 2001. Leikki linkkinä lapseen. Toimintaterapiaa sensorisen integraation keinoin. Juva: WS Bookwell Oy.

LIITTEET

Liite 1. Palautekysely vanhemmille

PALAUTEKYSELY VANHEMMILLE

Pyydän teitä ensin merkitsemään kyselyyn vastaaja rastittamalla yksi vaihtoehto. Lomakkeessa kysymykset on eritelty koskemaan tapaamisia leikkipuistoissa ja kotipi-
hassa sekä opasvihkoa. Kaikki kysymykset ovat avoimia kysymyksiä, joiden alapuolel-
le on jätetty tilaa vastauksellenne. (esim. mielipide, esimerkki) Voitte tarvittaessa
hyödyntää myös paperin kääntöpuolta. Jokainen vastauksenne on arvokas!

Kyselyyn vastaaja: ÄITI ISÄ MOLEMMAT VANHEMMAT

TAPAAMISET LEIKKIPUISTOISSA JA KOTIPIHASSA

**Opinnäytetyöprosessiin kuului yhteensä neljä tapaamista, joissa opiskelija ohjasi
etukäteen suunniteltuja leikkejä lapselle ja vanhemmille.**

Oletteko sitä mieltä, että lapsenne on kokenut ulkoympäristössä yhdessä vanhempi-
en kanssa toteutettavat leikit mielekkäänä tapana harjoitella erilaisia taitoja?

Voiko mielestänne leikkipuistossa ja ulkoympäristössä harjoiteltavilla leikeillä olla
vaikutusta lapsen taitojen kehittämiseen? Koetteko ne hyödylliseksi?

Onko mielestänne tarpeellista, että toimintaterapeutti antaa neuvontaa ja ohjausta
leikkipuistossa ja ulkoympäristössä tapahtuvaan leikkiin?

Ovatko tapaamiset muuttaneet käsitystänne siitä, mitä toimintaterapia lapsenne
kohdalla on?

Voisitteko hyödyntää jatkossa saamianne vinkkejä ja toimintasuunnitelmia leikeistä?

Muuta palautetta opiskelijan kanssa tapahtuneesta yhteistyöstä ja tapaamisista:

OPASVIHKO

Opinnäytetyöprosessin aikana tuotetaan opasvihko hiekkalaatikkoleikkeihin.

Antaisitteko palautetta tämän hetkisestä opasvihkosta? (ulkomuoto, ymmärrettävyys, kuvat, selkeys jne.)

Onko teillä kehittämissuhteita tai muita ideoita opasvihkoon?

PALJON KIITOKSIA YHTEISTYÖSTÄ JA VASTAUKSISTANNE!

Liite 2. Opinnäytetyön toiminnallisen osuuden leikkisuunnitelmat

1. SUUNNITELMA: LEIKKIPUISTO

-TASAPAINOLAUDAT

- Leikki 1

Lapsi ja aikuinen seisovat vierekkäisillä pyöreän muotoisilla tasapainolaudoilla. Palloa heitellään vuorotellen, jolloin toinen on välillä kiinniottaja ja toinen heittäjä. Aina kun pallo saadaan kiinni, saa liikua eteenpäin seuraavalle tasapainolaudalle. Palloa voidaan kokeilla heittää joko molemmilla käsillä tai tehtävää vaikeuttaen yhdellä kädellä. Heitto voi lähteä ala- tai yläkautta, jolloin kädet ovat lähtöasennossa joko vartalon edessä tai pään yläpuolella.

- Leikki 2

Koko tasapainolauta -rata kierretään ympäri sovittuun suuntaan. Tehtävään saadaan lisää haastetta laittamalla hernepusi pään päälle. Päästessä aina punaisen tolpan luokse kierretään tolppa varovasti ympäri. Punaisten tolppien kohdalla voidaan myös vaihtoehtoisesti ottaa hernepusi pois pään päältä ja pyöriä tolpan ympärillä, pitäen toisella kädellä kiinni tolpasta. Tolpat voivat myös toimia merkkeinä siitä, että niiden kohdalla on pysähdyttävä ja ylläpidettävä asentoa hetki, esimerkiksi seisoen yhdellä jalalla samalla viiteen laskien.

Tavoitteet: Vestibulaariset aistiärsykkeet (tasapaino -ja liikeaisti), tasapainon harjoittaminen, etäisyyden hahmottaminen, silmä-käsiyhteistyö, voimankäyttö, asennon ylläpitäminen

- TASAPAINORATA

- Pukin ja narun päällä kävely

Kokeillaan matalan pukin päällä kävellessä erilaisia askeleita: eteenpäin, taaksepäin, sivuttain ja varpaillaan. Käsien asennolla voidaan myös vaikuttaa tehtävän vaikeustasoon: kädet auki sivuilla, kädet vyötäröllä, kädet selän takana tai kädet niskan takana. Pukin päälle voidaan laittaa erilaisia esteitä, esim. leikkisankoja nurinpäin, joita on ylitettävä. Tehtävään saadaan vielä haastetta laittamalla hernepusi pään päälle. Aikuinen voi kävellä lapsen vierellä ja tarvittaessa tukea tasapainon ylläpitämisessä ja turvallisuudessa.

Laitetaan pukin jatkeeksi maahan pitkä naru, esimerkiksi hyppynaru tai köysi, jota pitkin on tarkoitus kävellä. Naru voi olla suora tai kiemurrella ympäriinsä. Narua voidaan käyttää myös ”kuviokävelyyn”, jolloin narusta muodostetaan erilaisia kuvioita, kuten siksak, spiraali, kolmio tai ympyrä. Kävelynopeutta, suuntaa ja käsien asentoa voidaan taas vaihdella. Keskilinjan ylitystä jaloilla voidaan harjoitella ottamalla ristiaskelia siten, että oikea jalka astuu narun vasemmalle puolelle ja vasen jalka narun oikealle puolelle. Narun yli voidaan hyppiä yhdellä jalalla vuorotellen puolelta toiselle, vaihdellen hyppyjen määrää kullakin puolella.

Kuljetaan joko yhden narun päällä tai kahden narun/maahan piirrettyjen rajojen välissä. Narun molemmille puolille/narujen ulkopuolelle laitetaan esineitä, esim. käpyjä, kiviä tai hiekkamuotteja, joita kerätään aina ristiin eli oikealla kädellä vasemmalta puolelta ja vasemalla kädellä oikealta puolelta.

Tavoitteet: Vestibulaariset aistiärsykkeet, tasapainon harjoittaminen motorinen ohjailu (liikkeiden suunnittelu), keskilinjan ylitys, hienomotoriikka, oikea-vasen erottelu, visuaalinen hahmottaminen

- AARTEIDEN ETSINTÄ LEIKKIPUISTOSTA ("MEROSEIKKAILU")

Piilotetaan eri puolelle leikkipuistoa esineitä ja etsitään niitä. Lapsi ja aikuinen voivat keksiä aarteet yhdessä tai sitten aikuinen voi piilottaa ne valmiiksi. Yksi aarre jätetään malliksi, jotta lapsi tietää mitä etsiä. Leikissä voi käyttää tarinaa ja mielikuvitusta, esim. merirosvoseikkailua. Aarteina voidaan käyttää luonnonmateriaaleja, kuten kiviä, käpyjä, keppejä yms., jolloin tehtävä on vaikeampi. Tehtävää voidaan helpottaa käyttämällä joitain selkeämmin havaittavia eli visuaalisesti ärsyttävämpiä esineitä, kuten esimerkiksi teipillä leikkivälineisiin kiinnitettäviä pahvitähtiä tai -kukkia, hiekkaleluja tai huiveja/kangaspaloja. Aarteiden koolla, värillä ja piilopaikalla voidaan vaikuttaa leikin vaikeustasoon. Aarteet voivat olla joko täysin samanlaisia tai erivärisiä, kuitenkin samoja esineitä (esim. huivit).

Aarre voi olla joko helposti näkyvässä tai sitten piilotettuna vaikka leikkipuistorakennuksen kattoon, liukumäen alle, ylös kiipeilytelineeseen tai osittain hiekan alle. Aarteiden piilottamispaikoilla voidaan motivoida ja ohjailta lapsen liikkumista erilaisten motoristen harjoitteiden ja aistimusten saamiseksi. Huivien solmimisella mitä moninaisimpiin paikkoihin eri korkeuksille voidaan pyrkiä aktivoimaan erityisesti erilaisten liikeaistimusten saantia ja johdattelemaan lapsen kulkua leikkipuistovälineissä. Luonnonmateriaalien etsimisellä voidaan pyrkiä erityisesti visuaalisten ärsykkeiden saamiseen.

Tavoitteet: Vestibulaaristen, proprioseptiivisten ja tuntoaistiärsykkeiden saaminen eri leikkipuistovälineissä liikkumisen kautta, visuaalinen hahmottaminen (visuaalinen erottelu)

- AARTEIDEN LASTAUS

Kun edellisessä tehtävässä kaikki aarteet on löydetty, "saalis" kerätään ketjun varassa roikkuvaan muovikulhoon eli "aarreakkuun", joka nostetaan köydestä vetämällä maasta ylös "merirosvolaivaan". Lisäksi hiekkaa eli "kultaa" voidaan lapioida maasta ja nostaa myös sangolla laivaan. Hiekkaan voi olla piilotettuna yksi aarre, joka kaivetaan esiin lapiolla.

Tavoitteet: Proprioseptiiviset aistiärsykkeet, käsien ja ylävartalon lihasten vahvistaminen, käsien välinen yhteistoiminta

- HAHMOTUSTEHTÄVIÄ

Tehdään leikkipuistorakennuksen seinässä valmiina oleva tehtävä, jossa tarkoituksena on yhdistää yhteenkuuluvat asiat (eläimet, kasvit, kulkuneuvot) toisiinsa liikkuvilla helmillä.

Piirretään käsin tai kepillä hiekkaan erilaisia geometrisia kuvioita, numeroita ja harjoitellaan oman nimen kirjoitusta. Aikuinen voi piirtää kuvion kokonaan valmiiksi, jolloin lapsi ottaa mallia ja yrittää piirtää samanlaisen. Kuvio voidaan piirtää myös osittain valmiiksi, jolloin lapsen tehtävä on jatkaa piirustusta.

Erilaisia kuvioita voidaan tehdä myös erilaisista luonnonmateriaaleista, kuten kivistä, kävyistä, lehdistä ja kepeistä.

Laitetaan erilaisia luonnonmateriaaleja sekaisin maahan lähelle toisiaan, minkä jälkeen lapsen tehtävä on etsiä joukosta esimerkiksi kaikki kävyt.

Tavoitteet: Visuaalinen hahmottaminen, tuntoaistiärsykkeet, hienomotoriset taidot

2. SUUNNITELMA: LEIKKIPUISTO

TEHTÄVÄRATA

Leikkipuistosta on piirretty paperille yksinkertainen kartta, jonne on merkitty helposti tunnistettavia paikkoja ja leikkipuistovälineitä, kuten esimerkiksi hiekkalaatikko, puut, keinut, isot kivet ja kiipeilyteeline. Karttaan on merkitty numeroilla 1-6 paikkoja, joissa suoritetaan jokin annettu tehtävä. Joko kartan toiselle puolelle tai tehtävien suorituspaikoille erilliselle paperille kirjoitetaan tai piirretään suoritettava toiminta. Aikuinen voi myös ohjeistaa toiminnat eri pisteillä ja näyttää mallia. Kun tehtävä on suoritettu, suunnistetaan kartan avulla kohti seuraavaa pistettä. Tehtäviä voidaan suorittaa numerjärjestyksessä tai heittämällä noppaa, jolloin nopan osoittama luku kertoo sattumanvaraisesti seuraavan paikan. Jos noppaa heittäessä sama luku tulee useamman kerran, voidaan heittää uudestaan.

Tavoitteet: Visuaalinen hahmottaminen, avaruudellinen hahmottaminen, motivointi

- TUNNUSTELUSANGOT (1)

Sangot on täytetty luonnonmateriaaleilla (lehdet, kävyt, tammenterhot, hiekka) ja niiden sekaan on piilotettu muodoltaan ja kooltaan erilaisia esineitä (pyykkipoika, avain, lusikka, kynä, lankakerä, kivi, käpy). Lapsi etsii kädellään tunnustelemalla sangosta esineet. Löydettyään esineen lapsi tunnustelee ja kuvailee sen muotoa, kokoa ja materiaalia. Ennen kuin lapsi nostaa esineen pois sangosta, hän yrittää arvata, mikä esine on. Aikuinen voi antaa vihjeitä esimerkiksi kertomalla, mitä kullakin esineellä tehdään. Kaikki esineet tai osa esineistä voidaan laittaa yhteen sankkoon piiloon ja lasta pyydetään nostamaan esiin jokin tietty esine. Kuvat esineistä tai mallina olevat samanlaiset esineet voivat helpottaa tehtävää. Aikuinen voi sanoa esineen nimen ja lisäksi kuvailla sen kokoa, muotoa ja koostumusta.

Tavoitteet: Tuntoaisti ärsykkeet, esinetunnon harjoittaminen/muotojen erottaminen

- LIUKUMÄKI (2)

Vieritetään palloa/hernepussia liukumäkeä pitkin alas ja ylös. Aikuinen ja lapsi ovat vuorotellen ylhäällä liukumäessä pallon vierittäjänä ja alhaalla pallon kiinniottajana. Ylhäällä oleva vierittää pallon liukumäkeä pitkin alas, jonka jälkeen laskee itse perässä ja jää odottamaan omaa vuoroaan ottaa pallo kiinni. Alhaalla oleva ottaa vierivän pallon kiinni ja kiipeää sen jälkeen ylös liukumäkeen pallo kädessään. Vuorot vaihtuvat näin aina jokaisen laskun jälkeen. Voidaan kokeilla myös pallon vierittämistä liukumäkeä pitkin ylös, jolloin alhaalla pallon kiinniottaja vierittääkin pallon takaisin ylös. Voidaan sopia, että ylhäällä oleva joko ottaa pallon kiinni tai antaa sen laskea liukumäkeä pitkin takaisin alas, jolloin alhaalla oleva saa kokeilla itse pallon kiinniottamista.

Liukumäkeä lasketaan yhdessä pallon kanssa. Laskiessa vaihdellaan käsien asentoa, mikä vaikuttaa lapsen kehon hallintaan. Liukumäkeä lasketaan pitäen palloa ylhäällä suorilla käsillä, sylissä, selän tai niskan takana, halaten palloa ristiotteella tai heittäen pallo kerran ilmaan laskun aikana. Alas tullessa voidaan heittää istualtaan koppi edessä olevalle aikuiselle.

Tavoitteet: Vestibulaariset aistiärsykkeet (tasapaino – ja liikeaisti), kehon hallinta, asennon ylläpitäminen, kehon hahmotus, pallon käsittelytaidot

Lapsi auttaa ”oravaa” etsimällä liukumäkikirakennukseen piilotetut kävyt. Sen jälkeen kaivetaan hiekkään isolla lapiolla syvä kuoppa, jonne kävyt haudataan.

Tavoitteet: Visuaalinen hahmottaminen → visuaalinen erottelu, proprioseptiiviset aistiärsykkeet (asento- ja liikeaisti), ylävartalon lihasten vahvistaminen

-TUNNUSTELUPUSSIT (3)

Narulla suljettavaan pussiin laitetaan vuorotellen erituntuisia luonnonmateriaaleja (sammal, kivet, puunkaarna, lehdet). Lapsi tunnustelee ja kuvailee materiaalien tuntua ja arvaa, mitä pussin sisällä on.

Tavoitteet: Tuntoaisti ärsykkeet, pintamateriaalien erottaminen

- KIIPEILYTELINE (4)

Leikitään Seuraa johtajaa -leikkiä kiipeilytelineen luona. Moniosaisessa kiipeilytelineessä on kaksi pyörivää osaa ja yksi kiipeilyverkko. Kolmen eri pisteen välissä paikkaa vaihdetaan aina kuljettaen palloa eri tavoilla; polvien välissä tasajalkahypyillä, nilkkojen välissä, selän takana, mahan päällä rapukävelyllä. Seuraavalle pisteelle saavuttua pallo jätetään joko maahan odottamaan tai heitetään aikuiselle sen ajaksi, kun on taas aika vaihtaa pistettä.

Tavoitteet: Vestibulaariset aistiärsykkeet, ylä- ja keskivartalon lihasten vahvistaminen, kehonhahmotus, kehon hallinta, lihaskoordinaatio, tasapaino

- VERKKOKEINU (5)

Aikuinen antaa lapselle vauhtia keinussa ja lapsi kerää mahallaan ollessaan maasta tavarat kyytiin. Tavarat heitetään vanteen/hiekkaan piirretyn ympyrän/narusta tehdyn ympyrän sisään.

Kopitellaan palloa lapsen istuessa keinussa ja aikuisen seisoessa keinun edessä.

Tavoitteet: Vestibulaariset aistiärsykkeet, pallonkäsittely, silmä-käsiyhteistyö

- HIEKKALAAATIKKO (6)

- Hiekkalaatikon reunan päällä tasapainoilu

Tavoitteet: Vestibulaariset aistiärsykkeet, tasapainon harjoittaminen

- Hiekkaan piirtäminen

Piirretään hiekkaan molemmilla käsillä erilaisia autoratoja, joita pitkin ajellaan leikkiautolla. Aikuinen antaa ohjeet tai mallin esimerkiksi seuraavien isojen kuvioiden piirtämiseen: sateenkaari, kahdeksikko vaakatasossa, ympyrä, X-kirjain, A-kirjain, S-kirjain, Z-kirjain.

Tavoitteet: Tuntoaisti ärsykkeet, keskilinjanylytys, visuaalinen hahmottaminen

- Hiekkakakkujen tekeminen

Aikuinen rakentaa erilaisilla hiekkakakkumuoteilla lapselle malliksi kooltaan ja muodoltaan erilaisia hiekkakakkuja. Lapsen tehtävä on etsiä samanlaiset muotit ja rakentaa mallinmukainen muodostelma.

- Hiekkakakkumuottien piilottaminen hiekkaan

Lapsi saa hetken katsoa hiekkakakkumuotteja, jonka jälkeen aikuinen piilottaa yhden niistä hiekkaan. Lapsi yrittää muistaa, mikä on puuttuva muotti ja etsii sen hiekan alta.

Tavoitteet: Tuntoaisti ärsykkeet, proprioseptiiviset aistiärsykkeet, visuaalinen hahmottaminen, visuaalinen muisti

3. SUUNNITELMA: KOTIPIHA

- RUUTUHYPPELY

Hypitään ruutua nurmikolle kivilaatoista tehdyn ruudukon päällä. Ruutuhyppelyssä voidaan harjoitella tasajalkahyppyä ja yhdellä jalalla hyppimistä. Tasajalkahyppelyssä molempien jalkojen on tultava samanaikaisesti maahan. Ruudukossa yksi ruutu tarkoittaa yhdellä jalalla hyppimistä ja kaksi ruutua tasajalkahyppyä. Viimeisessä ruudussa käännetään hyppäämällä ympäri. Ruutua voidaan myös hypätä ainoastaan tasajalkahyppäin, jolloin yksi ruutu tarkoittaa jalat vierekkäin ja kaksi ruutua jalat haara-asennossa. Ainoastaan yhdellä jalalla hyppiessä, kahden vierekkäisen ruudun kohdalla hypätäänkin vuorotellen molempiin ruutuihin, jolloin hyppy suuntautuu sivulle päin. Hahmottamisen ja motorisen toiminnan ohjailun helpottamiseksi voidaan käyttää apuna ruutujen päälle laitettavia jalanjälkiä.

Heitetään kiveä tai hernepussia tiettyyn ruutuun ja hypitään ruudukkoa pitkin hakemaan se. Ruutuihin voidaan piirtää myös numerot. Ensimmäisellä kerralla voidaan heittää esine lähimpään ruutuun ja seuraavilla kierroksilla yhä kauemmaksi edeten järjestyksessä viimeiseen ruutuun asti. Ruutuun, jossa esine on, ei saa astua vaan on hypättävä sen yli. Takaisin tullessa esine otetaan mukaan ja hypitään takaisin lähtöruutuun.

Asetellaan ruutujen päälle tai nurmikolle vaahtomuovista leikattuja jalkojen ja käsien kuvia, jolloin jokaisen ruudun kohdalla lapsen on etsittävä oikea tai vasen jalka ja käsi samanlaisten jälkien päälle ja löydettävä näin tietty asento. Ruudukkoa pitkin kuljetaan käden ja jalan jälkien mukaisesti vaihdellen asentoa jokaisen ruudun kohdalla. Oikean asennon löydyttyä asentoa ylläpidetään hetki.

Tavoitteet: Vestibulaariset aistiärsykkeet, tasapainon harjoittaminen, kehonhahmotus, motorisen toiminnan ohjailu, sarjallinen tuottaminen, silmä-käsi yhteistyö

- KEINU

Lapsen keinuessa puuhun ripustetussa keinuissa, aikuinen ojentaa lapselle esineitä niin, että lapsi joutuu ylittämään kehon keskilinjan ottaessaan esineen käteensä. Näin aikuinen ojentaa esineen lapsen oikeaan käteen seisoen hänen vasemmalla puolella ja vasempaan käteen seisoen lapsen oikealla puolella. Esine voi olla hernepussi tai pallo, jolloin lapsen on helppo heittää se keinun edessä olevaan koriin tai vanteen sisään.

Lapsen keinuessa aikuinen heittää pehmeää palloa lapsen jalkoihin, jolloin lapsi yrittää potkaista palloa. Lapsi voi kokeilla myös itse vierittää pallon jalkojaan pitkin ja potkaista sen eteenpäin oikeaan aikaan.

Tavoitteet: Vestibulaariset aistiärsykkeet, keskilinjan ylitys, silmä-käsi/jalka yhteistyö

- PALLO

Harjoitellaan pallon käsittelytaitoja. Tehtävien vaikeuteen voi vaikuttaa esimerkiksi nopeudella, etäisyydellä, pallon koolla ja painolla sekä voimankäytöllä. Osan pallotehtävistä voi tehdä eri asennoissa, kuten esimerkiksi seisten, istualtaan, polvi-istunnassa ja mahallaan.

- Pallon heitto seinään ja kopin ottaminen suoraan lennosta tai yhden maasta pompun jälkeen
- Pallon vierittäminen haara-asennossa seisovan parin jalkojen välistä
- Pallon heitto rinnankorkeudelta kohtisuorasti eteenpäin, pään yläpuolelta ja vartalon edestä
- Pallon kopittelu yhden maassa pompun jälkeen
- Yksin pallon pomputtelu kahdella kädellä ylöspäin (käsiensä päällä). Välillä voi vaihdella heittokorkeutta ja laskea ääneen heittoja.
- Yksin pallon pomputtelu kahdella tai yhdellä kädellä alaspäin (maata kohti)
- Pallon potkaiseminen maaliin

Tavoitteet: Avaruudellinen hahmottaminen, silmä-käsiyhteistyö

- MAILAPELIT

Pelataan erilaisia mailapelejä, kuten esimerkiksi sählyä ja sulkapalloa.

Tavoitteet: Proprioseptiiviset aistiärsykkeet, silmä-käsiyhteistyö, keskilinjanylitys

- SAIPPUAKUPLAT

Puhalletaan saippuakuplia vuorotellen ja yritetään saada puhkaistua ne käyttäen eri kehon osia (käden, sormi, pää, jalka). Voidaan kokeilla myös saippuakuplan kiinnittämistä mailoilla.

Tehdään kädellä erilaisia liikkeitä ja kuvioita samalla saippuakuplapidikettä kädessä pitäen.

Tavoitteet: Silmä-käsiyhteistyö, kehon hahmotus, tuntoaistimukset

- ILMAPALLO

Yritetään pitää ilmapallo ilmassa niin, ettei se putoa maahan. Ilmapalloa voidaan pomputella yhdessä koskien siihen vuorotellen tai lapsi voi kokeilla yksin pallon pomputtelua. Lapsen pomputellessa ilmapalloa itsekseen, voidaan kokeilla vuoroittaista lyöntiä, jolloin vaihdetaan kättä jokaisella lyönnillä. Voidaan sopia, että palloa lyödään joko yhdellä kädellä tai molemmilla käsillä yhtä aikaa. Vaihdeltaan välillä voimankäyttöä lyöden palloa hiljaa ja kovasti.

Kosketaan ilmapalloon eri kehon osia käyttäen. Pomputellaan ilmapalloa esimerkiksi päällä, kämmenellä, nyrkillä, sormella, polvilla tai jaloilla potkien.

Tehdään vuorotellen koreja, jolloin kädet laitetaan ympyräksi ja pallon on tarkoitus tippua maahan käsien välistä.

Tavoitteet: Voimankäyttö, silmä-käsiyhteistyö, kehon hahmotus

Liite 3. Opasvihko sensomotorisista hiekkalaatikkoleikeistä

Sensomotorisia leikkejä hiekkalaatikolla - Opasvihko

Jyväskylän
yhteistoiminta-alueen
(JYTE) terveyskeskus,
kuntoutus -ja tera-
piapalvelut,
lasten toimintaterapia

Tekijä:

Anni Savolainen

Opinnäytetyö, "Aistitiedon käsittelyn
tukeminen leikkipuistoympäristössä"

Kevät 2012

Jyväskylän ammattikorkeakoulu,
Sosiaali-terveys- ja liikunta-ala,
Toimintaterapian koulutusohjelma

Sisältö

Lukijalle	3
Hiekkalaatikkoleikit	4
10 Ohjetta leikin tukemiseksi	5
Leikit	
• Autoradat	7
• Hiekkakakut	8
• Lelujen etsiminen	9
• Tunnustelusangot	10
• Tunnustelupussi	11
• Hiekkalaatikon reuna	12
• Vesileikit	13
• Raajojen peittäminen hiekkaan	14
• Eläinkävelyt	15
• Hiekkaan piirtäminen	16
Lähteet	17

Lukijalle

Tämä opasvihko on Jyväskylän ammattikorkeakoulun toimintaterapeuttiopiskelija Anni Savolaisen opinnäytetyönä tuotettu. Opas on suunniteltu Jyväskylän yhteistoiminta-alueen (JYTE) terveyskeskuksen lasten toimintaterapiaan, Keljon yksikön toimintaterapeuttien työvälineeksi. Opinnäytetyö on kaksiosainen. Työn ensimmäinen osuus on opinnäytetyöhön kuuluva raportointiosuus *”Aistitiedon käsittelyn tukeminen leikkipuistoympäristössä”* ja toinen osuus tämä opasvihko *”Sensomotorisia leikkejä hiekkalaatikolla”*, joka on syntynyt tiedonhaun sekä opinnäytetyöprosessiin kuuluneen toiminnallisen osuuden pohjalta. Raportointiosuus sisältää opasvihkoa tukevaa teoretietoa aihe-alueeseen liittyen ja opinnäytetyöprosessin kuvausta.

Opasvihkon tarkoituksena on tukea lasten aistitiedon käsittelyä erilaisten hiekkalaatikolla toteutettavien sensomotoristen leikkien avulla. Opasvihko soveltuu käytettäväksi mahdollisuuksien mukaan toimintaterapeuttien omaan työhön, lasten vanhemmille kotipihan tai leikkipuiston hiekkalaatikolle tai päiväkodin henkilökunnalle. Toimintaterapeutit voivat hyödyntää opasta antaessaan neuvontaa ja ohjausta vanhemmille lapsen aistitiedon käsittelyn sekä myös useiden muiden taitojen kehittymisen tukemiseksi toimintaterapian vastaanotokäyntien lisäksi kotona ulkoleikeissä. Opasvihko sisältää erilaisia leikkejä, joita voidaan toteuttaa useimmista leikkipuistoista ja kotipihoista löytyvällä hiekkalaatikolla. Jokaisessa toiminnassa hyödynnetään hiekkaa leikin perusmateriaalina, mutta kaikki toiminnot eivät vaadi ympäristöksi välttämättä hiekkalaatikkoa, vaan voidaan käyttää sen sijaan hiekkaa erillisessä astiassa tai vaikkapa hiekkarannalla.

Ensimmäiset seitsemän ikävuotta ovat ensisijaisen tärkeitä hermostossa tapahtuvan aistitiedon käsittelyn kannalta. Sensomotoriset taidot ovat tärkeitä lapsen kehitykselle ja kasvulle, koska ne luovat perustan aistitiedon käsittelyn kehittymiselle ja vaativampien älyllisten- ja sosiaalisten taitojen oppimiselle. Hiekkalaatikkoleikit tarjoavat runsaasti varsinkin taktiilisia eli tunto ja proprioseptiivisiä eli asentotunto aistimuksia. Hiekkalaatikkoleikkien avulla voidaan lisäksi harjoittaa useiden taitojen kehittymistä, kuten esimerkiksi erilaisia karkea- ja hienomotorisia taitoja, visuaalista hahmottamista, silmä-käsiyhteistyötä, kehontuntemusta sekä luovuutta.

Lapsen kehityksellinen häiriö vaatii enemmän aikaa ja koko perheen tukea taitojen harjoitteluun. Sekä vanhempien että asiantuntijoiden, kuten toimintaterapeutin, rooli on tärkeä lapsen aistitiedon käsittelyn kehittymistä tukevan toiminnan edistämisessä.

”Šotkua voi syntyä, mutta leikki on sen arvoista!”

Hiekkalaatikoleikit

”tule hyvä kakku, älä tule paha kakku, tule hyvä kakku!”

Opasvihkon leikkien kuvauksiin merkityssä *Välineet* -kohdassa on lueteltu kaikki välineet, mitä kyseisellä sivulla käsiteltävän leikin eri versioissa voidaan hyödyntää. *Tavoitteet* ovat esimerkkejä siitä, mitä lapsen taitoja kyseisillä toiminnoilla voidaan harjoittaa ja mitä aistiärsyksiä ne tarjoavat. Jokainen lapsi on yksilöllinen, joten toimintaterapeutin kanssa voi keskustella lapsen yksilöllisistä taidoista ja tavoitteista. *Toiminnan kuvaus* -kohdassa on esitelty osittain sisällöltään ja vaativuustasoltaan vaihtelevia leikin versioita sekä muita vinkkejä leikin toteuttamiseen. Leikit etenevät helpoimmasta versiosta vaativampaan. Leikit kannattaa aloittaa helpoimmasta päästä sitten, kun hiekkalaatikolla touhuaminen on lapselle tuttua. Lapsen vapaa leikki ja tutkiminen ovat tärkeää, jota aikuinen voi tukea innostamalla ja olemalla läsnä leikissä. Toimintoja on tarkoitus harjoittaa leikin lomassa ja mielikuvitusta apuna käyttäen, jolloin lapsi ei koe tilannetta niin sanotuksi opetustilanteeksi vaan vapaaksi ja hauskaksi yhdessä olemiseksi aikuisen kanssa.

Paljain sormin ja varpain hiekkalaatikolla leikkiminen tuo erilaisia taktiilisia eli tuntoaistimuksia kehoon. Epätasaisella ja pehmeällä hiekalla käveleminen on haastavampaa ja kehittää lapsen vestibulaarista eli liike -ja tasapaino aistijärjestelmää. Myös hiekkalaatikon reunat ovat hyödynnettävissä olevia osia tasapainoilun ja hyppäämisen harjoitteluun. Hiekassa on turvallista liikkua ja harjoitella erilaisia toimintoja, koska pehmeään alustaan kaatuminen ei haittaa. Kuitenkin pienet lapset ja kehitykseltään poikkeavat voivat tarvita enemmän aikuisen valvontaa ja leikin tukemista. Painavan hiekan lapiointi, hiekkasankojen kantaminen ja hiekan kaataminen astiasta toiseen tuo paljon proprioseptiivisiä eli asentotunto aistimuksia. Vesi ja hiekka ovat hyvä yhdistelmä; hiekan käsittely on raskaampaa, vesi antaa toisenlaista tuntoaistimusta sekä se helpottaa hiekan muotoilua esimerkiksi hiekkalinnaksi tai isoksi vuoreksi sekä mahdollistaa kolojen ja tunneleiden kaivamisen. Hiekkalaatikko tarjoaa sensoromotoristen kokemusten lisäksi paikan sosiaalisten taitojen harjoitteluun yhdessä leikkikavereiden kanssa. Pienimmätkin lapset voivat osallistua hiekkaleikkeihin.

Hiekkalaatikon tarkoitettuja leikkivälineitä löytyy monenlaisia ja lisäksi voidaan hyödyntää mitä tahansa kotoa löytyviä välineitä, kuten erikokoisia muoviastioita ja kulhoja, kaulimia, siivilöitä, muovisesta mehu- tai pesuainepullostasta leikattua lapiota ja luonnonmateriaaleja. Hiekkavälineet ovat usein värikkäitä, mikä herättää lapsen kiinnostusta, houkuttelee leikkiin ja helpottaa esineiden hahmottamista hiekkaa vasten. Erilaisten hiekkavälineiden käyttö harjoittaa muun muassa lapsen esineiden käsittelytaitoja ja hienomotoriikkaa, visuaalista hahmottamista sekä oman toiminnan ohjausta ja motorista suunnittelua. Esimerkiksi hiekkakakun tekeminen sisältää monta sisäistettävää eri vaihetta sopivien välineiden valitsemisesta valmiiseen kakkuun.

10 Ohjetta leikin tukemiseksi

Aistitiedon käsittelyn häiriöön liittyy poikkeavan aistimuksiin reagoimisen lisäksi usein tunne-elämän ongelmia. Aistitiedon käsittelyn häiriön ymmärtäminen lisää lapsen ja aikuisen positiivista vuorovaikutusta ja rakentavaa leikkiä.

- **Positiivinen asenne**

Lapsella on ongelmien sijaan harjoiteltavia taitoja! Lapsella on mahdollisuus oppia ja ympäristön tuki auttaa lasta saavuttamaan tavoitteita. Myönteiset sanat ja toimintamuodot tukevat lapsen itsetuntoa ja taitojen kehittymistä. Lapsi aistii herkästi aikuisen tunnetilat ja aikuinen toimii myös esimerkkinä.

- **Aikuisen ymmärrys**

Lapsen aistitiedon käsittelyn häiriö on fyysinen aivojen toimintahäiriö, mistä epätavallinen käyttäytyminen johtuu ja jota lapsi ei aiheuta tahallaan. Häiriön tiedostaminen auttaa vanhempia ja muita lapsen läheisiä ymmärtämään lapsen käyttäytymistä ja poikkeavaa reagointia aistimuksiin. Lapsen yksilöllisten tarpeiden huomioimiseksi auttaa tiedon hankkiminen ja tuen saaminen toimintaterapeutilta ja muilta asiantuntijoilta. Kerro lapsen käyttäytymiseen vaikuttavista syistä myös muille lapsen kanssa toimiville. Huomioi myös muiden lapsen kanssa toimivien näkökulmat, koska he arvioivat lapsen toimintaa erilaisissa ympäristöissä, kuten ryhmässä.

- **Itsesäätely**

Aistitiedon käsittelyn häiriössä on yleistä vaikeus itsesäätelyyn, jolloin tilanteen kannalta sopivan vireystason säätely on hankalaa. Usein siirtymätilanteet, muutokset rutiineissa ja ylipäätään mukautuminen elämän haasteisiin voi olla vaikeaa. Jotta lapsi toimii tarkoituksenmukaisesti ja tilanteeseen nähden sopivalla tavalla, hänen täytyy olla saavuttanut sopiva vireystila. Sopivien aistiärsykkeiden vastaanottamisen jälkeen lapsen vireystaso on usein korkeampi ja myös oppiminen ja osallistuminen helpompaa. Aikuiset voivat auttaa lasta tunnistamaan ja muuttamaan vireystilojaan suoriutumista tukevien keinojen avulla. Lapsen ”moottori” tarvitsee toimiakseen optimaalisesti lisää virtaa eli aistiärsykettä!

- **Tunteiden säätely**

Lapsi voi kokea turhautuneisuutta ja epäonnistumisia verratessaan suoriutumistaan ikätovereihin. Yhteisleikin ollessa vaikeaa, aikuinen voi auttaa leikin etenemistä osallistamalla, mallintamalla ja kannustamalla. Tunteiden hallinta voi olla lapselle vaikeaa, jolloin hän tarvitsee rauhallisena pysyvän aikuisen apua. Anna lapsen kokea myös kielteisiä tunteita ja puhu ääneen lapsen tunnetiloja, jolloin hän oppii tulemaan toimeen niiden kanssa. Aikuinen voi ennakoida tilanteita, esimerkiksi säätelällä ympäristön liiallisten aistimusten tulvaa, sillä lapsi voi tarvita toiminnan jäsentämiseen rauhallisen ympäristön. Auta lasta huomioimaan ylikuormittuminen antamalla lapselle mahdollisuus poistua tilanteesta ja rauhoittua.

- **Sopivat haasteet**

Taitojen oppimisessa tulee lähteä liikkeelle pienistä tavoitteista ja toimintojen jakamisesta pieniin osiin. Näin onnistumiset auttavat lasta ohjautumaan yhä haastavampiin toimintoihin. Tavoitteiden täytyy olla lapsen taitotason mukaiset. Pienen tuen avulla hän voi yletä vähitellen yhä vain korkeammalle! Tunnista lapsen heikkoudet ja vahvuudet. Jos lapselle on tehty arviointia, tutustu raportteihin huolellisesti.

- **Motivointi**

Lapsen oppiminen ja taitojen harjoittelu tapahtuu leikin kautta. Leikin tulee olla motivoitunutta ja vapaaehtoista toimintaa. Käytä leikin rikastamiseksi mielikuvitusta! Aikuisen turvallinen läsnäolo ja tuki rohkaisee lasta leikkiin. Vältä leikeissä kilpailuhenkisyttä ja toisiin lapsiin vertailua. Lasta ei saa koskaan pakottaa hänestä epämiellyttäviin toimintoihin, vaan lapselle on annettava aikaa tutustua vähitellen uusiin ympäristöihin ja aistimuksiin.

- **Itseohjautuvuus**

Leikki on aistitiedon kehityksen kannalta sitä merkityksellisempää, mitä enemmän lapsi kokeilee, ideoi ja tutkii oma-aloitteisesti ympäristöään. Tue lapsen omia ideoita, mahdollista lapselle leikissä valintojen tekeminen esimerkiksi lelujen valitsemisessa ja leikin kulussa, tarvittaessa tukien mielikuvien luomisessa. Anna lapsen itse kokeilla, älä tee puolesta.

- **Toistojen merkitys**

Harjoitus tekee mestarin! Leikin lopputulos ei ole tärkeintä, vaan itse tekeminen. Lapsen arkipäivän toimintatavat ovat merkityksellisiä, koska kotona lapsi saa suurimman osan aistikokemuksista, kun taas terapiassa yleensä vain kerran viikossa. Terapian vaikutus on tehokkaampaa, kun lapsi toimii myös kotona jäsenneytyssä ympäristössä.

- **Kannustus**

Muista positiiviset sanat, ilmeet ja eleet! Eri aistikanavien kautta saatu tieto helpottaa lapsen ymmärtämistä. Puheen tukena voidaan käyttää visuaalista mallia (piirtäminen, kuvat, mallintaminen) ja tuntoärsykettä (painava kosketus). Huomioi ja anna palautetta enemmän lapsen osaamisesta ja positiivisesta käyttäytymisestä, kuin jatkuvasti huonosta käyttäytymisestä.

- **Toimintaa tukeva ympäristö**

Ulkoleikeissä lapsi saa paljon taktiilisia, proprioseptiivisiä ja vestibulaarisia aistimuksia ja fyysistä rasiitusta, jotka rauhoittavat. Tarkkaile lapsen käyttäytymistä eri ympäristöissä. Millaisessa ympäristössä lapsi toimii tarkoituksenmukaisesti ja tehokkaasti? Millaisia tilanteita ja aistiärsykeitä aistimuksiin yliherkästi reagoiva lapsi välttää ja alireagoiva hakee? Vanhempien, toimintaterapeutin ja päivähoidon yhteistyö on tärkeää lapsen tukemiseksi!

Autoradat

Välineet:

- Leikkiautoja
- (- Kynä ja paperia)

Tavoitteet:

- Tuntoaistimukset
- Visuaalinen hahmottaminen (motorinen koordinaatio/tarkkuus)
- Keskilinjan ylitys
- Silmä-käsiyhteistyö
- Kätsyyden vakiintuminen
- Suuntien hahmottaminen
- Numeroiden/kirjaimien/geometrinen kuvioiden oppiminen

Toiminnan kuvaus:

- Piirretään paljain käsin hiekkaan erilaisia autoratoja, joita pitkin ajellaan leikkiautoilla.
- Autoradat voivat olla esimerkiksi numeroita, kirjaimia, geometrisia kuviota ja lapsen omia keksimiä.
- Aikuinen voi antaa sanalliset ohjeet ja visuaalisen mallin kuvioiden piirtämiseen. Jotta autoradasta tulee riittävän iso ja tietynlainen kuvio, aikuinen voi auttaa lasta piirtämällä hiekkaan valmiiksi kuvion ääriviivat, jonka jälkeen lapsi voi seurata paljain käsin malli autorataa tuntoaistimusten saamiseksi.
- Haastetta toimintaan tuo, kun kuvio piirretään ensin paperille, josta lapsi saa katsoa mallia ja piirtää itse samanlaisen autoradan hiekkaan. Aikuinen voi myös piirtää mallikuvion suoraan hiekkaan, jolloin lapsi piirtää viereen samanlaisen kuvion.
- Kuvioiden tulisi olla kohtisuoraan lapsen edessä hänen istuessaan maassa. Riittävän isojen liikkeiden kautta varmistuu keskilinjan ylitys, jolloin käden liike tapahtuu kehon keskilinjan molemmilla puolilla. Keskilinjan ylitystä tukevia kuviota ovat esimerkiksi iso sateenkaari, kahdeksikko vaakatasossa, ympyrä ja kirjaimet X, Z, S.
- Aikuinen voi innostaa lasta leikkiin käyttämällä mielikuvitusta, puhumalla tekemisistään äänen ja mallintamalla leikkiä. Millainen auto on? Minne se on matkalla? Mitä matkalla tapahtuu? Pitääkö pysähtyä tankkaamaan? Miten auto liikkuu, hitaasti vai nopeasti tai peruuttaen?

Hiekkakakut

Välineet:

- Hiekkamuotteja/hiekkasankkoja
- Hiekkalapio

Tavoitteet:

- Tuntoaistimukset
- Lihaksista ja nivelistä tulevat aistimukset (proprioseptiiviset aistimukset)
- Visuaalinen hahmottaminen (muotojen erottaminen)
- Silmä-käsi yhteistyö
- Kehon eri puolten välinen yhteistoiminta (bilateraallinen koordinaatio)
- Motorinen ohjailu (toiminnan suunnittelu)
- Värien tunnistaminen ja muottien nimeäminen (esim. ”oranssi anka”)

Toiminnan kuvaus:

- Aikuinen tekee malliksi erilaisilla hiekkamuoteilla tai hiekkasankkoilla hiekkakakkuja, jonka jälkeen lapsen tehtävänä on hiekkakakkuja katsomalla löytää useiden muottien joukosta samanlainen muotti.
- Samanlaisen muotin löydyttyä lapsi tekee aikuisen mallin viereen oman hiekkakakun, jonka jälkeen tarkistetaan yhdessä ovatko hiekkakakut samanlaiset.
- Tehtävä on haastavampi, kun lapsi ei katso aikuisen valitessa tiettyjä muotteja.
- Hiekkakakkuja voi tehdä ensin yksi malli kerrallaan. Tehtävää voi vaikeuttaa rakentamalla hiekkakuista muodostelma, jolloin lapsen on samanlaisten kuvioden löytämisen lisäksi hahmotettava hiekkakakut oikeaan mallia vastaavaan järjestykseen.
- Erikokoisia hiekkasankkoja tai muita leikkiastioita käyttämällä tehtävä harjoittaa myös lapsen koon hahmottamista. Tehtävä voi olla tällöin haastavampi, koska astiat voivat olla muuten samannäköisiä, jolloin pelkkä muodon hahmottaminen ei välttämättä riitä samanlaisen muotin löytämiseksi.
- Hieman kostealla hiekalla hiekkakakut pysyvät parhaiten koossa ja näin myös erottuvat selkeämmin, mikä helpottaa kuvioden hahmottamista ja tuo onnistumisia.
- Pelin pelaaminen: Tehdään yhdessä kaikki hiekkakakut valmiiksi. Etsitään sitten vuorotellen kakuja vastaavat muotit. Kun oikea pari löytyy, kerätään muotti itselle.

Lelujen etsiminen

Välineet:

- Hiekkaleluja: lapiota/muotteja/autoja/astioita yms.)
- Muita leluja tai esineitä
- Hiekkarannalla kivet ja simpukat

Tavoitteet:

- Tuntoaistimukset
- Lihaksista ja nivelistä tulevat aistimukset (proprioseptiiviset aistimukset)
- Visuaalinen hahmottaminen (visuaalinen muisti)

Toiminnan kuvaus:

- Lapsi etsii paljain käsin tai lapiolla kaivamalla hiekan sekaan piilotettuja leluja tai esineitä.
- Tehtävää voi vaikeuttaa niin, että kaikki hiekkalelut ovat ensin esille asetettuina lapsen edessä. Lapsi katsoo hetken leluja tarkasti ja ne voidaan käydä yksitellen yhdessä läpi (esim. ”keltainen auto, punainen lappio, sininen delfiini”).
- Aikuinen piilottaa yhden leluista hiekan alle niin, ettei lapsi katso.
- Lapsi yrittää ensin muistaa, mikä on puuttuva lelu ja etsii sen sitten hiekan alta.
- Piilotetun lelun muistamisessa voi käyttää apuna kuvia leluista tai samanlaisia leluja mallina.
- Tehtävän vaikeuteen vaikuttaa lelujen määrä ja niiden erilaisuus toisiinsa nähden. Muistamista voi helpottaa, jos lelut on aseteltu selkeään riviin, jolloin lapsi huomaa kohdan mistä yksi lelu puuttuu.
- Isommalla lasten hiekkalapiolla kaivaminen on fyysisesti raskaampaa ja vaatii enemmän ylävartalon lihastyötä, jolloin myös proprioseptiivisiä aistimuksia saadaan runsaammin.

Tunnustelu sangot

Välineet:

Sankoja/muoviastioita/laatikoita

- Luonnonmateriaaleja: esim. hiekkaa/lehtiä/pieniä kiviä/tammenterhoja/käpyjä

- Pieniä esineitä: esim. lankakerä, kynä, pallo, lusikka, avain, pyykkipoika, käpy, kivi

Tavoitteet:

- Tuntoaistimukset (esinetunto)

- Hienomotoriset taidot

Toiminnan kuvaus:

- Aikuinen piilottaa sankoihin luonnonmateriaalien sekaan muodoltaan, kooltaan ja materiaaliltaan erilaisia pieniä esineitä, joita lapsi etsii ilman näköaistin apua paljain käsin tunnustelemalla.

- Lapsi voi osallistua tehtävän valmisteluun esimerkiksi auttamalla lehtien keräämisessä tai käpyjen etsimisessä.

- Sangot täytetään eri tuntuisilla luonnonmateriaaleilla, jotka antavat erilaisia tuntoaistimuksia käsiin. Jos käytössä on useampia sankoja, voidaan vertailla niitä. Materiaalien valinnassa on hyvä huomioida lapsen mahdollinen herkkyys tuntoaistimuksille ja valita pehmeitä tai kovia materiaaleja lapsen sietokyvyn mukaisesti, jotta tehtävä on mielekäs. Lapsi voi aluksi tunnustella silmät auki.

- Ennen piilottamista esineet voidaan käydä yksitellen läpi. Tehtävä on haastavampi, kun lapsi ei heti nosta löytämänsä esinettä pois sangosta. Lapsi tunnustelee ja kuvailee esineen muotoa, kokoa ja materiaalia yrittäen arvata mikä esine on kyseessä. Aikuinen antaa vihjeitä kuvailemalla esinettä ja sen käyttötarkoitusta.

- Aikuisen sanallisten vihjeiden rinnalla voidaan käyttää myös visuaalista mallia. Toinen samanlainen esine, piirros esineestä tai valokuva auttavat lasta tunnistamaan piilotetun esineen helpommin.

- Tehtävä on vaikeampi, kun piilotetaan useampi esine ja tehtävänä on etsiä esineiden joukosta jokin tietty aikuisen nimeämä esine. Tehtävän haastavuuteen vaikuttaa esineiden määrä ja tutuus.

Tunnustelu pussi

Välineet:

- Narulla suljettava kangaspussi
- Luonnonmateriaaleja: esim. sammalta, kiviä, puunkaarnaa, käpyjä

Tavoitteet:

- Tuntoaistimukset (pintamateriaalien erottaminen)
- Hienomotoriset taidot
- Lihaksista ja nivelistä tulevat aistimukset (proprioseptiiviset aistimukset) päinmakuuasennossa

Toiminnan kuvaus:

- Lapsi asettaa kätensä pussin sisälle ja aikuinen kiristää pussin suussa olevaa narua, jottei lapsi näe mitä pussissa on. Lapsi tunnustelee paljain käsin pusseissa olevia luonnonmateriaaleja ja yrittää arvata mitä pussin sisällä on.
- Narulla suljettavaan pussiin laitetaan erituntuisia luonnonmateriaaleja: pehmeitä, kovia, sileitä, karheita. Materiaaleille voidaan keksiä mielikuvat (esim. sammal = kissa) Jos käytössä on yksi pussi, laitetaan sinne yksi materiaali kerrallaan.
- Pussiin laitettavat materiaalit voidaan käydä tarvittaessa ensin yhdessä läpi, jos lapsi on herkkä tuntoaistimuksille ja käden laittaminen pussiin pelottaa. Näin tehtävästä ei tule epämiellyttävä, kun lapsella on käsitys siitä, mitä pussin sisällä voi olla. Lapsi voi myös tunnustellessaan kurkistella pussiin.
- Lapsi tunnustelee pussin sisältöä ja kuvailee miltä eri materiaalit tuntuvat. Aikuinen voi auttaa antamalla vihjeitä esimerkiksi ulkomuodosta, kasvupaikasta luonnossa ja väristä.
- Tunnustelupussi on helppo tehdä itse yhdessä lapsen kanssa esimerkiksi vohvelikankaasta, johon on helppo pujotella narua koristeeksi. Oma tekemä pussi voi antaa enemmän arvoa ja mielenkiintoa leikkiin!
- Kun lapsi on vatsallaan hiekkalaatikolla ja samalla touhuaa käsillään, vahvistuu niskan ja hartiaseudun lihakset. Päinmakuuasento tuo myös runsaasti proprioseptiivisiä aistimuksia.

Hiekkalaatikon reuna

Välineet:

- Leikkisankkoja/muoviastioita
- Hernepusi/pallo

Tavoitteet:

- Painovoima- ja liikeaistimukset (vestibulaariset aistimukset)
- Tasapainon harjoittaminen
- Kehonhahmotus
- Silmä-käsi yhteistyö (heitto)

Toiminnan kuvaus:

- Hiekkalaatikon reunalla kävely: Lapsi kävelee pitkin hiekkalaatikon reunoja yrittäen säilyttää tasapainon koko matkan ajan. Kävelymatkan pituus voi määräytyä lapsen taitotason mukaisesti yhdestä reunasta koko hiekkalaatikon ympäri kävelyyn. Pienistä tavoitteista aloittaminen tuo lapselle onnistumisen kokemuksia ja motivoi nostamaan tehtävän vaatavuustasoa vähitellen.
- Aikuinen voi pitää lasta kädestä kiinni tasapainon ylläpitämisen helpottamiseksi ja rohkaisemiseksi, kulkiessa samalla lapsen vierellä hiekkalaatikon ulkopuolella.
- Toiminnan vaikeustasoon voidaan vaikuttaa kävelynopeutta ja käsien asentoa muuttamalla: kädet auki sivuilla, vyötäröllä, selän tai niskan takana.
- Erilaiset askeleet tuovat vaihtelevuutta ja haastavuutta tehtävään. Aikuinen näyttää mallia erilaisista askeleista: kanta-varvas askel eteenpäin ja taaksepäin (kantapää ja varvas lähellä toisiaan), sivuttaisaskel (jalat vierekkäin) ja varpailla kävely.
- Kun tasapainoilu onnistuu turvallisesti ilman tukea, haastetta saadaan laittamalla hernepusi päälle. Hernepusia voi kokeilla kopitella reunoilla seisten.
- Hiekkalaatikon reunalle voidaan koota myös vaativampi tasapainorata, minkä kokoamiseen lapsi voi osallistua itse. Reunalle laitetaan peräkkäin erikokoisia esteitä, kuten esim. leikkisankkoja väärinpäin, joita lapsen on matkallaan ylitettävä.
- Hiekkalaatikon reunalta hyppääminen: Lapsi hyppää hiekkiaan tasajalkaa, jolloin jalkojen tulisi tulla alas yhtä aikaa. Aikuinen voi piirtää hiekkiaan merkit tai tehdä kengän pohjan kuvat jalkapohjien alustalon kohtiin (jalat auki, kiinni, peräkkäin yms.).
- Pallon heitto hiekkalaatikon reunan yli: Lapsi heittää pallon (ala- ja yläkautta tai sivuilta) hiekkalaatikon ulkopuolella seisten hiekkalaatikon sisälle.

Vesileikit

Välineet:

- Vettä kastelukannussa/suihkepullossa/kannussa/sankossa
- Hiekkasankkoja ja astioita/vanhoja keittiövälineitä

Tavoitteet:

- Tuntoaistimukset
- Lihaksista ja nivelistä tulevat aistimukset (proprioseptiiviset aistimukset)
- Päivittäisten taitojen harjoittelu (ruokailu)
- Silmä-käsiyhteistyö & Hienomotoriset taidot
- Ajan hahmottaminen (rytmi, sarjoittaminen lorussa)

Toiminnan kuvaus:

- Tunnustellaan paljain käsin miltä märkä ja kuiva hiekka tuntuvat. Vesi vaikuttaa hiekan lämpöön, painoon ja rakenteeseen.
- Kostean hiekan muotoileminen onnistuu helpommin. Märkään hiekkaan voi kaivaa tunneleita ja koloja tai siitä voi rakentaa ison hiekkavuoren tai hiekkalinnan.
- Hiekan lapiointi ja hiekkasankkojen nosteleminen on raskaampaa, kun hiekka on märkää. Jos vettä haetaan esimerkiksi pihan vesisäiliöstä tai järvestä, lapsi voi itse kantaa sen sopivan kokoisella sangolla tai kastelukannulla. Raskas lihastyöskentely saa aikaan enemmän proprioseptiivisiä aistimuksia.
- Täyttämällä kaksi erikokoista astiaa vedellä tai hiekalla voidaan vertailla ison ja pienen astian painoa. Astiat voivat olla esim. hiekkasankkoja tai kuppi ja kannu.
- Leikkiastioilla ja keittiövälineillä leikkiessä käytetään mielikuvitusta ja tehdään erilaisia "ruokia" ja järjestetään "kutsut". Leikin kautta voidaan harjoitella ruokailussa tarvittavia taitoja, kuten mukin kädessä kannattelemista ja veden kaatamista. Hiekkamuoteilla tehdään "kakkuja" ja erilaisia keitoksia sekoittaen hiekkaa veteen.
- Hiekkakakua tehdessä lapselle voi opettaa vanhan tutun lorun: *"tule hyvä kakku, älä tule paha kakku, tule hyvä kakku!"*. Samalla kun lorua lausutaan, lapsi koputtaa lapiolla tai käsillään nurinpäin olevaa hiekkamuottia. Päämääränä on löytää oikea rytmi, jolloin sana ja liike kohtaavat samaan aikaan. Aikuinen voi ensin auttaa pitämällä kiinni lapsen käsistä. Lorun loppuessa muotti käännetään oikein päin ja alta paljastuu valmis hiekkakakku!

Raajojen peittäminen hiekkaan

Välineet:

- Hiekkalapio

Tavoitteet:

- Tuntoaistimukset (syvä-tunto & kosketustunto)

- Kehontuntemus

Toiminnan kuvaus:

- Lapsi istuu tai makaa selällään hiekkalaatikolla. Aikuinen peittää lapsen raajoja hiekan alle, jolloin lapsi saa painavasta hiekasta rauhoittavia syvätuntoaistimuksia. Ensin hiekkaa voi käyttää peittämiseen aivan kevyesti, seuraten lapsen tuntemuksia.
- Istuessaan lapsi voi myös itse peittää toisen kätensä tai molemmat jalkansa hiekkaan. Varsinkin jos lapsi on herkkä tuntoaistimuksille tai tehtävä pelottaa, lapsen on hyvä tutustua ensin itse hiekan antamiin tuntokokemuksiin.
- Aikuinen voi kaivaa hiekan alta lapsen jalan tai käden esiin koskettaen raajaa painavasti. Voimakas koko kädellä koskettaminen tuntuu hipaisua miellyttävämmälle. Tehtävän on tarkoitus olla leikinomainen ja hauska, aikuinen voi ihmetellä ääneen minne esim. lapsen käsi on hävinnyt. Lapsi voi arvata mitä kehonosaa ja mistä kohti kosketetaan. Kehon osia voidaan nimetä ja harjoitella näin kehonosien hahmottamista ja tunnistamista.
- Leikissä on huomioitava hiekan määrä, lämpö ja kosteus, jotta lapsi ei koe tuntemuksia epämiellyttäväksi. Paljas iho ei ole välttämätön, koska hiekan painon tuntee vaatteekin läpi. Esimerkiksi hiekkarannalla lämpimällä säällä auringon lämmittämä hiekka tuo uusia aistikokemuksia leikkiin.
- Jos hiekka ei ole tarpeeksi pehmeää, voidaan käyttää lapiota hiekan möyhimiseksi tai kuopan kaivamiseksi.

Eläinkävelyt

Välineet:

- Eläinleluja/kuvia eläimistä

Tavoitteet:

- Tuntoaistimukset (käsien tuntoherkkyyden vähentyminen)
- Lihaksista ja nivelistä tulevat aistimukset (proprioseptiiviset aistimukset) käsillä ja jaloilla kehon painon kannattelussa
- Lihasvoiman kehittyminen
- Kehontuntemus & Asennon hallinta
- Motorinen suunnittelu & Motorinen sarjoittaminen (useita vaiheita liikkeissä)
- Kehon puolten välinen yhteistoiminta (Bilateraalinen koordinaatio)

Toiminnan kuvaus:

- Matkitaan eläinten liikkeitä: Sammakko (kyykkyhyppy), koira (konttaus), karhu (kämmenet ja jalkapohjat maassa) ja rapu (vatsa ylöspäin, kämmenet ja jalkapohjat maassa, takapuoli ilmassa) sekä kottikärrykävely (kämmenet maassa, aikuinen kannattelee lapsen jalkoja). Asennon ylläpitämistä voi ensin harjoitella paikallaankin.
- Rapukävelyssä voidaan kannatella mahan päällä palloa ja koirakävelyssä selän päällä hernepusia. Tämä lisää kehontietoisuutta ja kohdistaa myös vatsaan tai selkään tuntoaistimuksia.
- Aikuisen näyttämä malli on tärkeä. Oikean asennon etsimisessä lapsi saa katsoa rauhassa mallia aikuisen vieressä näyttämästä asennosta. Aikuinen voi tarvittaessa auttaa asennon löytymisessä asettamalla lapsen raajoja oikeaan asentoon.
- Mielikuvat, lelut tai kuvat eläimistä yhdistettynä erilaisiin liikkeisiin tuo toimintaan mielekkyyttä, auttaa lasta muistamaan erilaisia liikkeitä tukien oman kehon hahmottamista oikeaan asentoon ja liikkeiden suunnittelua. Liikkeitä voidaan kuvailla tarkemminkin, kuten esim. ”loikkiva sammakko” ja liikkua eri nopeuksilla.
- Kun liikkeet ovat tuttuja, leikki voi olla hauska useammankin lapsen kanssa, jolloin lapset vuorotellen valitsevat tai nostavat hiekan alta jonkin eläinlelun ja muistelevat miten eläin liikkuu. Liikkeet ovat raskaita, joten on huomioitava käytettävä aika!

Hiekkaan piirtäminen

Välineet:

- Keppi/Lapio
- Luonnonmateriaaleja (esim. kiviä/tikkuja/lehtiä)

Tavoitteet:

- Tuntoaistimukset
- Kehontuntemus
- Visuaalinen hahmottaminen

Toiminnan kuvaus:

- Piirretään hiekkaan muotokuva, kun lapsi makaa selällään hiekassa. Aikuinen tai toinen lapsi piirtää hiekkaan paljaalla kädellä, kepillä tai lapiolla kehon ääriviivat.
- Piirroksen ollessa valmis, lapsi nousee varovasti ylös ja saa nähdä kuvansa. Kuvasta voidaan yhdessä etsiä, mitä eri kehon osia (pää, kädet, jalat yms.) siitä löytyy.
- Kuvaan voidaan etsiä erilaisia luonnonmateriaaleja ja tehdä niistä hahmolle esimerkiksi silmät, suu ja nenä. Yksityiskohtia voi valita lapsen iän mukaan ja lisätä kuvaan hiukset, korvat ja sormet. Lapsi voi itse keksiä, mitä kuvaan laitetaan ja aikuinen voi tarvittaessa johdella.
- Hiekkaan voi piirtää myös esimerkiksi vain käden tai jalan kuvia. Aikuisen ja lapsen erikokoisia jälkiä vertaillaan keskenään. Lapsi asettaa kätensä tai jalkansa sitä vastaavan kuvan päälle. Lapsi opettelee hahmottaa näin, kumpi jalka tai käsi on kyseessä. Taidosta on apua esimerkiksi kenkien tai hanskojen pukemisessa.
- Painetaan käsillä ja jaloilla hieman kosteaan hiekkaan tai piirrerään "eläimen jalanjälkiä", joita pitkin lapsen on kuljettava. Välillä jälkien seuraaminen voi vaatia yhdellä jalalla hyppimistä, tasajalkahyppyjä ja jalat peräkkäin kulkemista. Jos hiekka on hyvin pehmeää, on huomioitava tehtävän fyysinen raskaus ja vaativuus tasapainon ylläpitämisessä.
- Lapsen ikätason mukaan voi myös harjoitella piirtämään hiekkaan erilaisia geometrisia kuvia, numeroita, kirjaimia ja oman nimen kirjoitusta.

Lähteet

Opasvihkossa on mukailtu seuraavia lähteitä:

Ayres, J. 2008. Aistimusten aallokossa. Sensorisen integraation häiriö ja terapia. Tapola, L. (suom.). Juva: PS-kustannus.

Karvonen, P. 2002. Hyppää pois! Lapsen motoriikan arviointi ja kehittäminen. 2. uud. p. Tampere: Tammi.

Kranowitz, C. S. 2004. Tahatonta tohellusta. Sensorisen integraation häiriö lapsen arkielämässä. Tapola, L. (suom.). Juva: WS Bookwell Oy.

Latva, T., Taipale, S. & Uosukainen, L.K. 1997. Luokassa toteutettavia motorisia harjoituksia dysfasialapsille. Haukkarannan koulu. Opetusmateriaalit. Jyväskylä: ER-paino Lievestuore.

Myers, C., Stephens, L. & Tauber, S. 2010. Early Intervention. Teoksessa: Occupational Therapy for Children. Toim. Case-Smith, J. & O'Brien, J. 6. uud. p. United States of America: Mosby Elsevier. 681–711.

Parham, L. D & Mailloux, Z. 2010. Sensory Integration. Teoksessa: Occupational Therapy for Children. Toim. Case-Smith, J. & O'Brien, J. 6. uud. p. United States of America: Mosby Elsevier. 325-372.

Primeau L.A. & Ferguson J. M. 1999. Occupational Frame of Reference. Teoksessa: Frames of Reference for Pediatric Occupational Therapy. Toim. Kramer, P. & Hinojosa J. Second Edition. United States of America: Lippincott, Williams & Wilkins. 469–516.

Sensorisen Integraation Terapian Yhdistys ry. <http://www.sity.fi/>

Shellenberger, S & Williams, M. S. 2002. "How Does Your Engine Run?": The Alert Program for Self-Regulation. Teoksessa: Sensory Integration Theory and Practice. Toim. Bundy, A., Lane, S. & Murray, E. 2. uud. p. Philadelphia: F.A. Davis Company.

Yack, E., Sutton, S. & Aquilla, P. 2001. Leikki linkkinä lapseen. Toimintaterapiaa sensorisen integraation keinoin. Juva: WS Bookwell Oy.

Kiinnostuitko? Lisää aiheeseen liittyvää hyvää luettavaa:

Ayres, J. 2008. Aistimusten aallokossa. Sensorisen integraation häiriö ja terapia. Tapola, L. (suom.). Juva: PS-kustannus.

Kranowitz, C. S. 2004. Tahatonta tohellusta. Sensorisen integraation häiriö lapsen arkielämässä. Tapola, L. (suom.). Juva: WS Bookwell Oy.

Yack, E., Sutton, S. & Aquilla, P. 2001. Leikki linkkinä lapseen. Toimintaterapiaa sensorisen integraation keinoin. Juva: WS Bookwell Oy.

Sensorisen Integraation Terapian Yhdistys ry. <http://www.sity.fi/>